

ערב פסח
תשפ"ב

גיליון מס' 12

עדת יקין

כתב עת לשימור ותיעוד ההווי והנגינה היהודית האותנטית

2
ושאבתם מים בששון -
ניגונים שחושרו במעמד
"מים שלנו"

3
ניגון שחולחן כסגולה
למפלת שונאי ישראל
ע"י הרד"ק מקאלאשיץ

15
"אז" יסיר
האמרי שאול ממודז'ץ
בחג הפסח שנת תש"ז

מיוחד
לקוראי
עתיקין!

נוסח העתיק מקדמת דנא
על פיומי המערבית ללילי יום טוב

מצורף לגיליון מהדורא מחודשת של גיליון "עתיקין" לפסח אשתקד

המתנה המושלמת

הספר שיוביל אתכם הישר
להיכל הנגינה על טהרת הקודש

לרכישה מקוונת לחצו כאן

להערות והצעות שלחו מייל
atikin.negina@gmail.com

להורדת לולאה של כל הניגונים
המובאים בגיליון זה לחץ כאן

כאן

תוכלו להוריד את עשרת גליונות
ה"עתיקין" שיצאו עד כה בס"ד

כאן תוכלו להוריד גיליון 11 עם מפתח של כל הניגונים
שהתפרסמו בעשרת הגליונות הראשונים

עתיקין

הגיליון יו"ל ע"י מכון "עתיקין"

רחוב חיד"א 7,
בית שמש, ארץ ישראל.

טלפון: 055-6762069

מייל המערכת: atikin.negina@gmail.com

עורך ראשי: הרב בנימין נויפלד
עורך משנה / תוכן: הרב שמואל קליינמן

חברי המערכת:

הרב יאיר וינשטוק, הרב אהרן לנדא, הרב יצחק
קרימילובסקי, הרב חיים ישראל טסלר, הרב אלימלך
צוויבל, הרב אליעזר מאיר חמניצקי, הרב מרדכי שלמה
בריס, הרב דוד בריס, הרב חיים קעניג

עיצוב לוגו, גריד ועימוד: כ. אלטמן
chevy800@gmail.com

לפירסום והפצה: a5806334@gmail.com

להצטרפות לקבלת הגיליון

לחץ כאן

או שלח מייל:

atikin.negina@gmail.com

להסרה מרשימת התפוצה לחץ כאן

אפשר להקשיב לניגונים
בקו הטלפון של 'עתיקין'
בארץ ישראל: 076-5980343
בארה"ב: 718-540-9375
ובמערכת "קול בחצרות"

בחזרה של מחט

מאמר לחג הפסח מאת הגה"ח ר' מנחם מנדל פומרניץ שליט"א
מתוך ההגדה המפוארת "ספיר ויהלום"

ופסח ה' על הפתח

את דם הפסח - בזכותו נגאלו ישראל ממצרים, כנרמז בהגדה, וכדרשתו של התנא הקדוש רבי מתיא בן חרש במכילתא, נצטוו ישראל להזות על המשקוף ועל שתי המזוזות.

ובזכותו ניצלו גם ממכת בכורות...

שכן, בדרך כלל "כיוון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים" - לימודנו חכמינו ז"ל (ב"ק ס.).

על כן נצטוו ישראל להזות מן הדם על פתחי בתיהם, ובשעה שיצא ה' להכות את מצרים במכת בכורות, ראה את הדם על המשקוף ועל המזוזות, ו'פסח' על הפתח...

וכך נאמר בפסוק במפורש (שמות יב כג): 'ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'.

פירוש נפלא אמר הרב הקדוש רבי ברוך ממז'בוז זיע"א, על פסוק זה:

אותו הפתח שעליו פסח ה' בעברו לנגוף את מצרים, אינו אלא הפתח שמבקש מאיתנו לפתוח כחודו של מחט'.

סדר הנהגת העולם בימים כתיקונם, הוא שהקדוש ברוך הוא מבקש מאת בניו שיפתחו הם בהתקרבות אליו - שישבו ישראל תחילה בתשובה, ותהיה 'אתערותא דלתתא'. לאחר מכן יקרבו ה' אליו במידה כפולה ומכופלת.

זוהי כוונת מאמר חכמינו ז"ל באמרם (שיהש"ר ה ב) "פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו".

אולם במצרים, ראה הבורא שישאל נשתקעו בעמקי הקליפות, ואם תתעכב הגאולה עוד מעט, כדי שישבו ישראל בתשובה, עלולים הם חס ושלום להשתקע שם לנצח.

על כן היתה הגאולה בבחינת 'אתערותא דלעילא', ואף שטרם שבו בניו בתשובה, גאלם הקדוש ברוך הוא בחוזק יד

ובחיפזון ממצרים.

ברוב רחמיו פסח ה' על הפתח, אותו פתח שעל ישראל לפתוח 'כחודה של מחט' - דילג עליו הקדוש ברוך הוא בשעה זו של יציאת מצרים. (חסד לאברהם להרה"ק רבי אברהם המלאך, ליקוטים)

על פי דברי הרב הקדוש רבי ברוך ממז'בוז, ניתן להסביר את ענין שאלת הקטנים שאינם יודעים לשאול, ואנו מקיימים 'את פתח לו'.

מכיוון שבבילוי זה דילג הקדוש ברוך הוא דילג על הפתח, ולא הצריך את בני ישראל אפילו בהכנה של פתח 'כחודו של מחט', על כן נוהגים אנו שישאלו הקטנים - ואף אלו שאינם יודעים לשאול, ובכך נהגה כמו שנהג הקדוש ברוך הוא עם אבותינו במצרים ש'פתח להם את הפתח'.

מדלג על ההרים

מהלך אחר בענין זה היה לרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זיע"א בעל ה'שפת אמת', ובספרו (שבת הגדול תרס"א, פרשת בא תרמ"א) כתב באופן אחר:

מצות ההזאה על המשקוף ועל שתי המזוזות - היא גופה פתיחת הפתח כחודו של מחט.

הלא כך אמרו רבותינו ז"ל (מכילתא פרשת בא): "הגיע שבועתו שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שיגאל את בניו ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצוות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו".

זו היתה ה'אתערותא דלתתא' שעשו ישראל בשביל שיגאלם הקדוש ברוך הוא.

פתח זה שפתחו ישראל - אומר ה'שפת אמת', היה חביב כל כך על הקדוש ברוך הוא שהרחיב והגדיל נקודה זו, ו'דילג על ההרים' - 'אל תקרי ההרים אלא ההורים', כשם שדרשו חכמינו (ב"ר סח ב) על הפסוק 'אשא עיני אל ההרים' - ההורים, הם האבות הקדושים, עד שהחשיב את עבודת ישראל במצרים כעבודה שעבדו האבות לפניו.

זהו ביאורו של הפסוק (שמות יב כב) 'והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות', רמז לשלושה אבות, שלעבודתם זכו בני ישראל להתקרב כדי 'נגיעה'.

בני ישראל נצטוו להזות על המשקוף ועל שתי המזוזות, לרמז שיציאת מצרים היא רק תחילת העבודה, אז נפתח הפתח של עבודת בני ישראל את ה'.

אולם, לאחר כל מצוות הפסח, עדיין ניצבו ישראל רק על הפתח...

כחודה של מחט

מהאריות שבחבורת חסידי קאצק היה החסיד המופלג רבי צבי הירש מפרצובה זצ"ל. רבי צבי הירש עוד זכה להסתופף בצילא דמהימנותא של החוזה מלובלין ובנו הרב הקדוש רבי יוסף מטורטשין זכותם תגן עלינו, לאחר מכן הצטרף לחבורת חסידי רבינו הקדוש רבי שמחה בונים מפרשיסחא, אחריו נסע לרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק, לבעל ה'חידושי הרי"מ' מגור, ואל הרב הקדוש רבי חנוך העניך מאלכסנדר, ואף האריך ימים עד לימי הנהגתו של רבינו בעל ה'שפת אמת' מגור זיע"א.

היה זה בערוב ימיו, ועל אף תשישותו לא ויתר רבי צבי הירש על המושג המקודש 'נסיעה לצדיק', והטריח את עשרות שנותיו אל העיירה גור לרבו השביעי - הצדיק הקדוש רבי יהודה אריה לייב זיע"א בעל ה'שפת אמת' מגור שהיה צעיר ממנו בכיובל שנים ויותר.

בליל שבת פנה אליו הרבי וביקשו לרדת לפני התיבה, שכן שליח ציבור מיוחד במינו היה רבי צבי הירש אצל כל רבותיו, לרבות אצל החוזה מלובלין שכידו להתפלל לפני התיבה בבית מדרשו בצעירותו.

השיב רבי צבי הירש בהכנעה שחולשה תקפה אותו ומתיירא הוא שאם יאמץ את גרונו בתפילה לפני התיבה יזיק לו-הדבר.

אמר ה'שפת אמת': "שליח ציבור הלא הוא שליח מצוה, וקיימא לן ששליחי מצוה אינם ניזוקים!"

למשמע הדברים נותר רבי צבי הירש על עומדו ושתק.

–המשך–

הבין הרבי שחפץ הוא לומר דבר מה, וביקש לשמוע את אשר על לבו של החסיד הישיש.

נענה רבי צבי הירש ואמר:

"זה מכבר נתקשיתי בדברי הגמרא במסכת פסחים (ח.) שם אמרו שהבודק את החמץ אין מחייבין אותו להכניס ידו למפולת לבדוק, מפני שמצויים שם עקרים."

על כך מקשה הגמרא, הלא שלוחי מצוה אינם ניזוקין, ואם כן מדוע חוששים אנו מסכנת העקרים?!

על כך משיב רב אשי שחוששים אנו שמא תאבד לו מחט בתוככי המפולת, ולאחר שיבדוק את החמץ, יחפש את המחט שאבדה לו. בשעה זו שהוא עסוק בחיפוש אחר אבידתו ולא בבדיקת החמץ, עלול העקרב לעקצו, שכן אין הוא בגדר 'שליח מצוה' כרגע."

ועל כך הקשה החסיד רבי צבי הירש: "כיצד ייתכן שבעיצומה של מצוה רבה זו - מצות בדיקת החמץ אותה אנו זוכים לקיים פעם אחת בלבד בשנה, אחרי הכנות רבות ובהתעררות עצומה, דוקא בשעה זו ילך האדם לחזר אחר איזו מחט אבודה?!"

אם הייתה הגמרא מסבירה שהחשש הוא שמא אבד לו יהלום יקר, היה ניתן עדיין להבין, שמפאת ערכו של היהלום, לא יסיח האדם את דעתו מאבידתו גם בשעה נשגבה זו, אך בעבור מחט פשוטה ועלוכה?!

ובכלל, יש להבין ולבאר את מהות המושג 'שליח מצוה', הוסיף רבי הירש ואמר:

"בכל התורה, ביאור המושג שליח הוא שבאם שולח ראובן את שמעון למטרה מסוימת, אזי 'שלוחו של אדם כמותו'."

אך שליח מצוה מה טיבו? הלא 'מלא כל הארץ כבודו' ולית אתר פנוי, והאם יש דבר שיש ביכולתו של האדם לעשות בלא עזרתו של הקדוש ברוך הוא?!"

"אלא" - הסביר רבי צבי הירש:

"אמרו חכמינו ז"ל (שיה"ש"ד ה ב) 'פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו'."

מאמר זה שכיח בספרי חסידות בשינוי לשון: "פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם" שליחותו של האדם היא לפתוח את

אותו פתח כחודה של מחט, וזו היא מהותו כ'שליח מצוה'."

זהו חששה של הגמרא - הסביר רב אשי, "שמא תאבד לו מחט" - אותה מחט שעליו לנקוב עמה ולפתוח פתח של תשובה, ויאבד את שליחות המצוה שלו."

הרמז היה מחזור:

חשש רבי צבי הירש, שמא תשובתו אינה שלמה כראוי ושמא תהיה מעורבת בתפילתו שמץ של הנאה עצמית, ואם כן, אינו שליח מצוה, ועלול הוא להינזק אם יאמץ את גרונו, אף ששליח ציבור - שליח מצוה הוא.

שכן, אם נהנה שליח הציבור מסלסולי ונעימותו, הרי זה כאותו הבודק את החמץ המחפש אחר המחט שאבדה לו, ובכך מאבד הוא את סגולת שליח המצוה, ועלול הוא להילכד ברשתו של היצר ...

לשמע הדברים, נהרו פני קדשו של ה'שפת אמת', ונענע לו לחסיד הישיש רבי צבי הירש בראשו לאות תודה על דבריו. (על פי 'בית קוצק', מפי ר' זלמן ינקלביץ, ששמע מהחסיד הישיש רבי אברהם הירש מאופוצ'נה שנכת בשעת מעשה)

אמנם, עלינו להבין מהי אותה 'מחט' שעמה צריך לנקוב את הפתח. הרי ודאי שאין מדובר במחט גשמית שנוקבים עמה חור פיזי.

ענין זה מתבאר היטב באיגרתו של ה'שפת אמת' לחודש אלול, שם האריך לבאר כיצד יתיישבו עבודת האדם והבחירה, עם הידיעה שכל מה שנעשה בעולם הוא ממנו יתברך.

מסביר ה'שפת אמת' שהמחט היא הרצון. רצונותיו הטובים של האדם, הם למעשה החלק האמיתי שיש בעבודת האדם, כי הלא הכל מהנהגת ה' יתברך, אף המעשים הטובים שאדם עושה - הלא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה!

וכך כותב ה'שפת אמת': "כי עיקר עבודת האדם - הרצון שבו."

כל מה שעושה האדם, מכיוון שיגיע במעשה זה יגיעה מעטה - ודי ביגיעה כחודה של מחט, עוזר לו הקדוש ברוך הוא ופותח לו 'פתח כפתחו של אולם'."

מחט שניטל חודה

אף שלכאורה נראים מאמרי הרב הקדוש רבי ברוך ממז'יבז' וה'שפת אמת' כסותרים זה את זה, ניתן להסביר את

שניהם יחד.

ייתכן לפרש שגם אותו פתח שפתחו ישראל - הזאת דם הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות, לא נעשה בשלמות ובסדר הראוי, אלא בבחינת 'ודילוגו עלי אהבה'."

כי לא ידעו ישראל לפתוח הפתח כראוי, והיה הדבר דומה לנוקב חור במחט שלא בחודו.

וכן אמר הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זיע"א בעל 'חידושי הרי"ם': מדוע נקטו חכמינו ז"ל במשל מחט?

מפני שמחט שנשבר חודה - שוב אין היא נקראת כלי כלל...

הכל תלוי בנקודה זו של רצון אמת לעבוד את ה', ואם אין זה רצון אמת, אין זה נחשב כפותח פתח.

כך, אף שפתחו בני ישראל בהיותם במצרים את הפתח - היתה זו מחט ללא חודה, דומה הדבר לאותם עמי ארצות ששיבשו את ההגדה, או תינוק שמבקש מאביו דבר מה אך הוא מגמגם ואינו אומר כראוי.

לפיכך, אף שהיתה זו בחינה של 'אתערותא דלתתא', שהלא היה להם את דם הפסח ודם המילה שהם פתחו את הפתח, מכל מקום עדיין לא היה ראוי להיקרא בשם פתח, כיון שהיה זה ללא חודה של המחט, כאמור, אך הקדוש ברוך הוא פסח על הפתח ברוב רחמיו כדברי הצדיק הקדוש רבי ברוך ממז'יבז'."

דברים אלו עולים בקנה אחד אף עם תשובתו של רבי צבי הירש מפרצובה שהסביר את חששה של הגמרא בפסחים: 'שמא תאבד לו מחט' - אותה מחט שפותחים עמה פתח של תשובה והתקרבות לה'."

כך יובנו גם דבריו של רבינו ה'שפת אמת' במכתבו לראש חודש ניסן, שבהשקפה ראשונה נראים כסותרים מעט את דבריו שמצות ההזאה היתה פתיחת הפתח.

ממהותה של הגאולה בחג הפסח, למד השפת אמת את ענין הפסיחה והדילוג. כשם שבלייל הפסח מנע הבורא מהמשחית לבוא אל בתי ישראל, כי "כשרצה הסטרא אחרא לנגוע בהקדושה שבישראל - הקדושה נפסחת."

כך בכל פסח יכול כל אדם לעלות למעלה רוחנית גבוהה, אף שלא לפי ערך מדרגתו, "ולאחוז בהשם יתברך, ואין לו מניעה מסטרא אחרא כלל!"

הגדה של פסח

ספיר ויהלום

800 עמודים של סיפורי צדיקים מופלאים
ועובדות נדירות עם רעיונות מקוריים על הגדה של פסח
מאצרות שיעורי הגאון
רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א

מנוחה

תמונות כלי הכסף באדיבות הצורפים

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

דבר העורך

פצוח שירים תמור בכיות

אנדערע ווערטער, הקשיבו ותבינו.

ועוד פנינים רבים וחשובים הובאו כאן. - אמנם לצערנו הרב מאוד, מפאת קוצר הזמן לא הספקנו לצרף גם נוסח לשחרית ליום טוב, וכמה נוסחאות חשובות לתפלת "טל" שנאלצנו בצער רב להשמיט אחרי השקעה מרובה מפאת קוצר הזמן ואי"ה עוד חזון למועד.

כאן המקום להודות לנדיבי הלב החשובים שהרימו את תרומתם החשובה להמשך פעילותינו, וגיליון זה וכל המשך הפעילות החשובה של מטרת הפצת מעיינות קדושת ניגוני קודש וכו' - נזקפת לזכותם!

יתן ה' שנזכה בחג הקדוש לפצוח בשירים, להודות ולהלל, לפאר ולרומם, ונזכה להתגלות כבוד שמים במהרה דידן, תמור בכיות, כימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות, אכ"ר.

בנימין נויפלד
עורך ראשי

נוסח אשר יסודתו בהררי קודש מקדמת דנא, והלא זאת מטרת העתיקין, לשמר את הנוסחאות והניגונים הקדושים שהיו נאמרים ומושרים בחצרות הצדיקים נבג"מ זיע"א ובקהלות הקודש.

גם זכינו הפעם למאמר נפלא לחג הפסח מאת הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, ריש מתיבתא "עוז והדר" ורב בית המדרש "באר ישראל", הידוע כפה מפיק מרגליות, בחידושים נפלאים, והמאמר המתפרסם בגיליונו, הוא מתוך ה"הגדה של פסח" החדשה והמשובחת "ספיר ויהלום", שיצא זה עתה לכבוד החג.

עוד חידוש שזכינו בו עתה, "ניגון שיר השירים ראפשיץ", כפי שהוא מושר לנכון על הפסוקים, כותב השורות יכול להעיד, שעל אף שהננו מכיר את הניגון הקדוש זה שנים רבות, אמנם לשמוע את הלחן הקודש הזה, בשירה הנכונה והמדויקת, מביא להתרגשות עמוקה -

ביוצרות למוסף בשבת החודש שעעל"ט, אמרנו "פצוח שירים תמור בכיות", כי הלא עומדים אנו ימים ספורים לפני התקדש חג הפסח - פה סח, החג שהתברך בניגונים ויצירות רבות מספור, מנוסחאות שונות לסדר ההגדה והפיוטים, ברח דודי ועוד ועוד. - ובגיליון "עתיקין" לחג הפסח אשתקד, פרסמנו כארבעים מאמרים על ניגונים, נוסחאות ויצירות, ברוב פאר והדר, אך קיבלנו פניות רבות מציבור הקוראים, שלא כ"כ רצוי להעמיס מספר כה רב של מאמרים וניגונים, כי הציבור לא מספיק לקרוא וללמוד את הניגונים, ואכן ראינו לפי התגובות של הקוראים, שרבים לא הספיקו להגיע לחומר העשיר שהעלינו בגיליון "עתיקין לפסח" אשתקד.

אשר על כן, החלטנו השנה, להפיץ שוב את הגיליון של "עתיקין אשתקד" עם הוספות חשובות, כפי שתחזינה עיניכם. במיוחד הוספנו הפעם את הנוסח המקורי לפיוטי "המערבית",

המשך הוצאות הגיליונות תלוי בכם - כי לתרומתכם אנו זקוקים

לחצו כאן לתרומה:

פייפאל

נדרים פלוס

או בבנק הדואר: סניף 1 מס' ח-ן: 29453149

מפתח העניינים

מספר	נושא/ניגון
1	ושאבתם מים בששון, ניגונים למים שלנו
2	אחד מי יודע - לחן קודש בחצה"ק קרלין וסלונים
3	והיא שעמדה ניגון שהולחן כסגולה למפלת שונאי ישראל
4	אשר גאלנו, סלונים / אדיר במלוכה, קרלין
5	ניגון שיר השירים ראפשיץ
6	חסל סידור פסח - בוהוש / טשערנאביל
7	נוסח ספירת העומר מהאדמו"ר מבוהוש זיע"א
8	חסל סידור פסח בנוסח ישן וניגון ריקוד
9	בצאת ישראל, ניגון עתיק המושר בקה"ק דושינסקיא
10	חסל סידור פסח - ויז'ניץ
11	אודך - ר' קלמן שטעקל ע"ה
12	בצאת ישראל לחזן ר' ליפא לויאש
13	בצאת ישראל ניגון ר' יענקל תלמיד ע"ה, מושר ע"י ר' דוד וורדיגר
14	אדיר הוא - ניגון לחזן ר' בצלאל קעללער ע"ה
15	"אז" שיר האמרי שאול

#1

ושאבתם מים בששון

חסידים ואנשי מעשה נהגו לשאוב את ה'מים שלנו' לאפייט מצות מצוה בעסק גדול, בשירה ובזמרה. לפנינו מקבץ של ארבעה ניגונים, שהיו מושרים בחצרות וקהלות שונות בעת שאיבת מים שלנו.

הניגון הראשון, ניגון שמחה מחצה"ק דז'יקוב, נמצא באלבום המשובח "קבל רנת עמך", מניגוני חסידי דז'יקוב, שי"ל בשעתו ע"י מוסדות חסידי דז'יקוב בראשות הרה"צ ר' יחזקאל אליהו הורוביץ זצ"ל, הקשיבו כאן לניגון (01-01) מתוך האלבום בשירתם המופלאה מקהלת חסידי וויז'ניץ ובעיבודו וניצוחו של ידידנו ר' משה מרדכי מונה רוזנבלום שיחי'.

הניגון השני, ניגון שהיה מושר ע"י החסידים אצל הרבי הרש"ב מליובאוויטש זיע"א. ונצטט לפניכם מספר "ליקוטי דיבורים" את מעמד שאיבת מים שלנו. האדמו"ר היה יוצא בעצמו לשאיבת מים שלנו, כשאליו מתלווים המשפיעים עם המשגיחים ותלמידי הישיבה, מתוך הנהר לא הרחק מחצר הרבי, אולם הדרך לנהר היתה מלאה ברפש וטיש, ואף הנהר עדיין היה לעתים מלא קרח. והחסידים היו עושים את הדרך לנהר בשירה ובזמרה, ואחר הבאת המים היו יוצאים בריקוד של שמחה בחצר הרבי. בסדרת היכל הנגינה מאת הרב מענדל שי' ליפסקער, מציין שזה ניגון קנ"ח מספר הניגונים, ונמצא באלבום השלישי מסדרת נח"ח, והנה הוא לפניכם (01-02) וזה ניגון 'מקפיץ' שמביא לקלילות הרגלים ולזריזות הנדרשת, בעסק אפיית המצות.

הניגון השלישי, מארש שהיה מושר בטבריה, על ידי כל מקהלות החסידים, בעת שהלכו לשאוב מים שלנו (מהכנרת). ומושר עד היום בחצה"ק קרלין, והנה הוא לפניכם (01-03) בנגינתו המופלאה של ידידנו ר' יעקב חיים פוטאש הי"ו.

#2

אחד מי יודע - לחן קודש בחצה"ק קרלין וסלונים

עם סיומו של ליל הסדר הקדוש, זוכים אנחנו להזדככות ולבהירות הדעת, ומכיוון שכך יודעים אנחנו לספר מה מסמל המספר אחד - "אחד אלוקינו שבשמים ובארץ". שניים, שלושה וכן הלאה. (מפי מו"ר הגה"ח ר' ישראל דוד שלעזינגער שליט"א).

עס שרייט זיך פון זיך אליינס: "אחד מי יודע? אחד אני יודע!....." "אחד אלוקינו שבשמים ובארץ".

הסכיתו והקשיבו ללחן הקודש על הפיוט הזה, המושר בחצה"ק קרלין ובחצה"ק סלונים. מבנהו של הניגון בא לפרש את תוכן הפיוט באופן נפלא. - מתחיל בתנועת שאלה: "אחד מי יודע" ועונים בתנועה של תשובה "אחד אני יודע". וכאן מגיע תנועה של צעקה מלאה רגש החודרת כליות ולב וצועקים "אחד אלוקינו שבשמים ובארץ". גם בהמשך בכל מספר מתחילים עם שאלה ותשובה, תנועה של צעקה, ומתחילים למנות בתנועה רגשית, שבעה אני יודע, ששה אני יודע, חמשה אני יודע, ומכאן ואילך התנועה יורדת, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לוחות הברית, ומסיימים בצעקה: "אחד אלוקינו שבשמים ובארץ".

וזה ניגון קדום וקדוש ובסידור קוידנוב כתוב על זה שזה ניגון מאבותינו, הֵנו שהושר אצל הרה"ק ר' אשר מסטאלין זיע"א ו/או הרה"ק ר' מרדכי מלעכוויטש זיע"א. בקובץ בית אהרן וישראל מייחסים אותו לתקופת אדה"ז מקרלין זיע"א.

והנה הוא לפניכם (02-01) מתוך האלבום "אדיר במלוכה" שי"ל ע"י חסידי פינסק קרלין (אלבום מלא וגדוש בניגונים קדושים לחג הפסח, ניתן להשיגו בטלפון 052-7162565). והנה גם בנעימה מוסיקלית (02-02) מנוגן בטוב טעם ע"י ידידנו ר' יעקב חיים פוטש הי"ו עם ר' יוחנן גורארי הי"ו.

אך בנימה אישית לא אוכל להתאפק וארהיב ואומר, שאלו ההקלטות אינן מבטאות את עומקו ומשמעותו של הניגון הקדוש הזה. - כי בכדי להבינו, צריך לשוררו ולשמוע אותו בעתו ובזמנו, דהיינו בעיצומו של סיום ליל הסדר, כי אז "שרייט זיך דאס ארויס פון טיפעניש פון הארץ" (זועק מאליו מעומק הלב), כפי שזכיתי לשמוע את הניגון הלז אצל מו"ח הרה"ח ר' אשר מרדכי ציינווירט ע"ה, מזקני וחשובי חסידי קרלין. - חדרת קודש היה בעת שירת הפיוט הזה, גוון פניו השתנה לאדום ולוהט וכל

פעמים רבות את הניגון הלז, בשעת הסדר וכן במשך כל ימי החג, ובמיוחד בימים שביעי ואחרון של פסח, שר את ה"והיא שעמדה" החדש ללא הרף, גם בחג השבועות הרבה לשורר אותו עד אין שיעור... והיא שעמדה... שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם. - אך לדאבוננו ובעוה"ר לא זכה האדמו"ר הרה"ק מקאלאשיץ להינצל מציפורני הנאצים ונהרג הוא וזוגתו הרבנית וצאצאיהם, ע"י הנאצים ימ"ש"ו שרצחו אותם ביריות ביום י"ח תשרי תש"ג, השם ינקום דמם.

ר' חיים יהושע פשעמיש ע"ה

ר' חיים יהושע פשעמיש ע"ה, שרד בחסדי שמים את מאורעות השואה והיה דוגמא של "פארציטישער חסידישער איד" במושגים של פעם, ת"ח ועובד ה' בתמימות בכל לבו ונפשו, בד בבד היה נודע לתהילה כמשורר ובעל תפילה בחסד עליון, ובקולו הנעים היה מעורר לבבות ישראל בכיסופים עילאיים להבוי"ת ש. כבר בשנות

בחרותו התדבק אל הרה"ק מקאלאשיץ זי"ע, והיה לחסידו הנלהב ודבוק בו בכל נימי נפשו, ועל אף שהיה גר אחרי חתונתו בלאנצהוט, היה נוסע מידי יום ביומו לרייזא מקום מגוריו של הרבי מקאלאשיץ זי"ע, עד שכמעט לא החסיר יום שלא הושפע מהשראת רבו, רבו הקדוש אף מינהו לבעל תפילה בחצר קדשו. - אחרי המלחמה התדבק ברבו הרה"ק מסקווירא זי"ע, גם אחר שהתיישב בשיכון סקווירא, היה מתכבד שם לעבור לפני התיבה ולהנעים מזמירותיו במקהלות עם בחצר הקודש.

גדולה היתה אהבתו לשירה החסידית המקורית, ומשאת נפשו היתה תמיד להנחיל לדורות הבאים את הפארציטישע ניגונים ה"עתיקין". - נכדיו החשובים לבית משפחת פאסטען הנכבדה שגם הם יודעי נגן, ממשיכים בדרכו ומזכים את עם ישראל באלבומים נפלאים לשם ולתפארת, שמוציאים בהשקעה מרובה, מלאים אוצרות יקרות מפז. ובאלבום הראשון "ברח דודי", שהוציאו בשנת תשס"ז צירפו (03-01) ניגון דנן "והיא שעמדה", הניגון שהלחין זקניהם בציווי הרה"ק מקאלאשיץ זי"ע. (מקורות: דברי חנה השלם עמוד רחצ, עטיפת אלבום ברח דודי, ר' אברהם פאסטען).

בני המשפחה החרו אחריו בזעקה מתוך הלב: "אחד אלוקינו שבשמים ובארץ".

#3

והיא שעמדה

ניגון שהולחן בפקודת הרה"ק מקאלאשיץ הי"ד
כסגולה למפלת שונאי ישראל

הימים טרום פרוץ מלחמת העולם השנייה, עננים שחורים מתקדרים בשמי אירופה, שנאת העמים מורגשת בכל פנה ופנה, סכנות מרחפות באוויר ה' ירחם, היל"ת, ואם המון העם עדיין לא הרגיש כ"כ בסכנה הגדולה המתקרבת, הרי שהצדיקים הרגישו גם הרגישו. הרה"ק רבי חנה האלבערשטאם מקאלאשיץ זי"ע הי"ד מנסה לקדם פני הרעה בכוחות שמיימים, קבלה הייתה בידו כי בשעה שעושין ניגון חדש נופלים העמים (וכעין זה מובא בשם הרה"ק מסטראפקוב זי"ע שאמר שמכל ניגון שחיבר, בכחו להכניע גוי), וביום י"ב אדר קורא את תלמידו החביב, המשורר הנודע, האברך ר' חיים יהושע פשעמיש ע"ה, ומצוה עליו להלחין ניגון מעורר על "והיא שעמדה", באמרו: "חיים יושע'לע א נייע ניגון מאכט די פעלקער פאלן". ואף מדריך אותו בדיוק את סדר הניגון כדלהלן: "והיא שעמדה" - ארבע פעמים. "שלא אחד בלבד" - שלש פעמים. "אלא שבכל דור ודור" - פעם אחת. "והקב"ה מצילנו מידם" - ארבע פעמים.

הרה"ק רבי חנה האלבערשטאם הי"ד

למחרת לפני התפלה צוה הרה"ק מקאלאשיץ לר' חיים יהושע לזמר לפניו מספר פעמים את הניגון החדש שהלחין במצוותו, וכן בימי הפורים צוה שהקהל ישירו "והיא שעמדה" הלז פעמים רבות, יותר מהזמר "שושנת יעקב", גם בחג הפסח שאחריו, שר

#4

אשר גאלנו, סלונים / אדיר במלונה, קרלין

בחצה"ק סלונים ישנו ניגון יפה על "אשר גאלנו" והוא נחשב כניגון המרכזי לחג הפסח, שהפך להיות כעין 'המנון' המצית בלב כל חסיד את שלהבת החג, כך מתואר הניגון בקונטרס "נחלתנו" דחסידי סלונים. וישנה הקלטה (04-01) מניגון זה, מהחסיד החבד"י הרה"ח ר' משה רובין ע"ה, שו"ב ומשפיע בקהילת חב"ד במונטריאול, ששר את הניגון כפי ששמעו מאביו החסיד ר' ישראל אליעזר רובין הי"ד, חסיד חב"ד בעיירה סלונים, עם קישורים משפחתיים לחסידי סלונים. והנה לפניכם (04-02) הניגון מפי הרה"ח ר' דוד קוויאט ע"ה, כיום הניגון מושר קצת אחרת כפי שתשמעו כאן.

בחצה"ק קרלין הניגון מושר על "אדיר במלוכה", ונמצא באלבום "אדיר במלוכה" דחסידי פינסק קרלין שהוזכר בניגון הקודם. קיימת גם הקלטה (04-03) ישנה באוסף של גשורי מניגון זה על "אומץ גבורותיך".

הגה"ח ר' יצחק משה ערלאנגער שליט"א מעיד ששמע מהרה"ח ר' אלעזר ביין זצ"ל שניגון קדוש זה מקורו מהרבי רבי ברוך'ל ממעזיבו' זיע"א. יש מייחסים אותו אל הרה"ק רבי אהרן הגדול מקרלין זיע"א, אך אין לזה סימוכין.

#5

ניגון שיר השירים ראפשיץ

הניגון המיוחד להרה"ק מראפשיץ זי"ע, הושר בחלק מחצרות הצדיקים מגזע ראפשיץ בחג הפסח על שיר השירים. במשך החג היו מסיימים את כל הספר בניגון הזה. [בראזוואדוב ג"כ שרו בפסח שיר השירים, אבל בניגון שונה] הניגון כבר הובא אשתקד בגיליון חג הפסח, ועתה קיבלנו הקלטה מאותו מנגן שהבאנו אשתקד, אשר התנצל שבשעה שהקליט את הגרסא דאשתקד לא זכר על נכון את הפאל השלישי, והושר בזיוף. ובהקלטה זו, שהוקלט בחוהמ"פ שנת תשע"ג, הושר בגרסא הנכונה, הובאו כאן ב' קטעים. א' מהפסוקים הראשונים. ב' מהפסוק "אפריון עשה", וזה שהושר בימי החג בתורת זמירות החג ולא להקלטה בעלמא מתבטא גם הבעה יותר משובחת של הניגון. והנה

(05-01) הוא לפניכם

גם יש לציין שהניגון הושר בבאבוב, בפורים על "איילת השחר" ולפעמים בראש חודש על "ברכי נפשי", אבל בסגנון אחר בעיקר בפאל הראשון, אשר הנוסח שלפנינו אינו מושר בקצב, אלא בסגנון הנקרא בשפת המוסיקה "רצ'יטיב" [כלומר "אמירה - געזאגאכץ", המוכר בעיקר בעולם החזנות], כמו"כ היו ששרו כן על "אנא ה'" שבהלל, ואילו הנוסח הוא בקצב [3/4], גם בראזוואדוב הושר כמדומני לא על מילים קבועות, בסגנון של קצב.

#6

חסל סידור פסח - בוהוש / מטערנאביל

בגיליון "עתיקין" לפסח אשתקד הבאנו את הניגון הקדוש המקובל מהסב"ק מרוז'ין זיע"א, המושר ע"י צאצאיו הק' האדמו"רים לבית רוז'ין. והבאנו גם הקלטה מידי דנו החזן ר' יהושע קמפינסקי הי"ו, נכדו של הרה"ק רבי דוד מפלויעשט הי"ד, אחיו של האדמו"ר מבוהוש זצ"ל. הרי שבחצה"ק בוהוש יוסיפו לשיר ניגון נוסף על "חסל סידור פסח", ניגון ריקוד שמקורו מטערנאביל, שכן האדמו"ר מבוהוש זצ"ל היה נצר לשושלת "שפיקוב-טערנאביל". והנה לפניכם שוב (05-01) הקלטה מהחזן הנ"ל, של שירת "חסל" הרוז'נאי, כשמיד אח"כ עובר לניגון "חסל" מטערנאביל. ניגון יפה מאוד, המושר בחצה"ק קרלין כניגון ריקוד בפורים (06-01)

#7

נוסח ספירת העומר מהאדמו"ר מבוהוש זיע"א

מענין לענין באותו ענין. כמובא בגיליון אשתקד, הניגון הקדוש חסל סידור פסח היה ניגון מקודש, שהושר אך ורק ע"י האדמו"רים בשושילתא קדישא בממלכת רוז'ין. אך לא כתבנו טעם הדבר וחזקה עלינו הכלל הידוע "אויף צדיקים פרעגט מען נישט קיין שאלות" ומי יבוא בסוד קדושים.

השנה התבקש כותב השורות האלו, לכתוב מאמר על נוסח ההגדה וניגוני בית

האדמו"ר מבוהוש זיע"א

וראוי לעלות על שולחן מלכים בני ישראל בליל הסדר, הקשיבו ותהנו.

הרה"ח ר' גבריאל פישער ע"ה היה בעל תפלה מיוחד מהדור הישן, שידע לשלב בתפלתו קטעי חזנות ולסלסל בקולו המתוק, כאשר בד בבד התפלל ברגש נפלא כבן המתחטא לפני קונו, כפי שאתם שומעים איך הוא אומר "כאשר זכינו לסדר אותו, כן נזכה.... אוי זך..... - בדעתנו היה לכתוב מאמר מיוחד על זה ולהביא עוד כמה קטעים מתפלתו המתוקה, למען ילמדו "וואס הייסט דאווענען פארן עמוד" - מפאת קוצר הוכרחנו להשמיט את זה לעת עתה ועוד חזון למועד בקרוב.

יצוין גם שהקלטה זאת נעשתה בעת שהגיע לחוג את חג המצות בארה"ק בשנת תשל"ז, לשם מצוות כיבוד אם.

#9

בצאת ישראל

ניגון עתיק המושור בקה"ק דושינסקיא

אצל מרן המהרי"ץ דושינסקיא זיע"א, שימש הרה"ח ר' יעקב שטמר ז"ל כבעל תפלה קבוע, בימים הנוראים, ימים טובים ובשבתות מיוחדות. וסיפר לי בנו הרה"צ ר' גרשון שטמר ז"ל, יו"ר העדה החרדית, שכאשר אביו עלה לארה"ק בסוף שנות התר"צ, התגורר בשכונת בית ישראל, ובשבת הראשונה לשהותו בירושלים, כשיצא בערב שבת עם ילדיו לתפלת שבת, חיפש אפוא בית המדרש להתפלל בו ושאל את העוברים ושבים, היכן יש כאן חסידישע בית המדרש, היכן שמתפללים במתינות און מיט א ווארימקייט, מקום שיוכל להתפלל שם עם ילדיו. הפנוהו העוברים ושבים אל בית מדרשו של המהרי"ץ דושינסקיא זיע"א, ששכן בפאתי רחוב שמואל הנביא, בקצה שכונת בית ישראל, והלך לשם. משראה אותו המהרי"ץ הורה לכבדו לגשת לעמוד ותפלתו מצאה חן בעיני המהרי"ץ, שביקש ממנו אחר התפלה שיואיל לשמש אצלו כבעל תפלה קבוע.

ר' יענקל שטמר כפי שהיו מכנים אותו, היה "א דורכגעווייטקטער צאנזער חסיד", בעל מנגן נפלא וידע ניגונים רבים, שהביא אתו מגאליציע. והיו לו ניגונים קבועים לתפלות הימים הנוראים והימים טובים, ניגונים המושרים עד היום בקה"ק בית יוסף צבי דושינסקיא. - עם פטירתו של ר' יעקב שטמר ע"ה ביום הושענא רבא תשכ"א, עבר חזקתו בחלק מהתפלות לזקני הרה"צ ר' שמחה בונים נויפלד זצ"ל, שהיה ניגש בליל פסח למערבית, וכדרכו היה אומר את נוסח המערבית (ראה להלן במדור "נעימות יתנו") ושר את הניגונים במתיקות ובהתלהבות נפלאה.

גם בליל פסח היו לו לר' יעקב ע"ה ניגונים קבועים לאמירת ההלל, ניגון מעורר על "בצאת ישראל", מארש יפה על "הללו

רוז"ן על חג הפסח, בירחון החשוב "ירחון לבית רוז"ן". ושם כתבנו באריכות על הענין של ה"דביקות ניגונים" שהיו מושרים ע"י האדמו"רים לבית רוז"ן, כפי שהיה זה קבלה בידם מהסב"ק מרוז"ן זיע"א. ולכאורה גם ניגון חסל הוא המשך לניגונים אלו.

בכדי שתקבלו מושג כלשהו במה מדובר הבאנו כאן לפניכם, הקלטה (07-01) של אמירת ספירת העומר על ידי כ"ק האדמו"ר מבוהוש זצ"ל, שם תשמעו את ההברות והביטויים שהאדמו"ר מזכיר, שיש בהם סודות והזכרות, כפי שתקראו במאמר המלא על ניגוני בית רוז"ן לחג הפסח, המובא כאן לפניכם בלינק

#8

חסל סידור פסח

בנוסח ישן וניגון ריקוד

הרה"ח ר' גבריאל עם רעו וידידו הגה"ח ר' שמחה יודא טמפלר ע"ה

בקהילות האויבערלענדערס, נאמרת חסל סידור פסח בנוסח מיוחד, אותו נוסח שיאמרו בו גם את הפסוקים בסליחות ערב ראש השנה וכן בפיוטים ביום הכיפורים, לפנינו (08-01) הקלטה מאמירת חסל סידור פסח בנוסח הזה ע"י הבעל תפלה הרה"ח ר' גבריאל פישער ע"ה, בנו של הרה"צ ר' שמשון פישער ע"ה, הבעל תפלה הנודע משיף-שוהל בווען. - אותו נוסח יאמרו גם בעת אמירת היוצרות לשבת הגדול.

בהמשך עובר ר' גבריאל לניגון אחר על "חסל", ניגון ריקוד וסוחרף, לא הצלחנו לגלות מקורו של הניגון, אמנם זה יפה

פשוט קליט וקליל,
אך כל כולו רגש
והודיה כמותאם
לפירוש המלות של
פסוקים אלו, מתוך
אמירת ההלל.

הקשיבו כאן
לשירתו המרגשת....
(11-01), נכדיו
מספרים שר' קלמן
היה נוהג לשיר את
ניגונו הזה, בשמחת
צאצאיו, טרם שהיה
ניגש לקיים מצות
ריקודין, והיו עיניו
מצטעפות בדמעות
בעת שוררו את

הניגון. והתמונה אשר לפניכם כאן, הוא בעת שירת ניגון בזה
בעת שירת הניגון הזה.

#12

בצאת ישראל לחזן ר' ליפא לויאש

בגיליון "עתיקין" לפסח אשתקד הבאנו את הניגון המפורסם
על "והיא שעמדה" שהתפרסם כניגון וויז'ניצאי ונמצא בלחיים
טיש "כולנו מסובין", שחיברו החזן החסידי הנודע ר' ליפא
לויאש ע"ה. - ר' ליפא היה תלמידו חביבו של מרן הדברי יואל
מסאטמאר זיע"א, אשר כידוע היה מטיב גגן ומבין גדול בנגינה
ולא אחת סמך ידיו על תלמידו החזן ר' ליפא וביקש ממנו
להלחין ניגונים עבור חצה"ק, כפי שהבאנו בגיליון "עתיקין"
לחג הפורים שעל"ט. ר' ליפא היה מלחין קבוע בחצה"ק
סאטמאר והלחין ניגונים רבים בעיקר עבור הקאפעליע ששרה
בחנוכה לפני האדמו"ר זיע"א ובעוד הזדמנויות. זאת לצד קטעי
חזנות משובחים שלו, שהתפרסמו בעולם החזנות.

כעת נביא לפניכם יצירה שכתב ר' ליפא על "בצאת ישראל",
יצירה נפלאה, בנויה במעשה אומן, כאשר הסגנון של הניגון
משתנה בהתאם לפירוש המלות במעשה אומן. מתחיל במארש:
"בצאת ישראל ממצרים.... בית יעקב מעם לועז.... היתה יהודה
לקדשו... ישראל ממשלותיו". - כאן הסגנון משתנה ועובר
לתנועות רציטטביות משולבות נגינה (רציטטיבי פירושה

את ה" וניגון התעוררות על "אודך כי עניתני", אותו הבאנו
בגיליון עתיקין לפסח אשתקד.

מיוחד במינו הוא הניגון שהיה שר על "בצאת ישראל", ניגון
שמשלב בתוכו רגשי התעוררות עם רגשי הודיה להשי"ת
ומעורר את נימי הלב. - התרגשות וצמרמורת אוחזת בכל
המתפללים, הקטנים עם הגדולים, בעת שמשוררים את הניגון
הזה. - מקורו של הניגון לא ידוע ואף לא מפורסם ולטובת
קוראי "עתיקין" נכנס כותב השורות לאולפן והקליט את הניגון,
בליווי מוסיקלי ע"י "הנשמה שבניגון", והנה הוא לפניכם (09-
01).

#10

חסל סידור פסח - ויז'ניץ

בחצה"ק וויז'ניץ ישנו ניגון עתיק יומין על "חסל סידור
פסח", המושר ע"י האדמו"ר"ם בליל הסדר. וכמו"כ ישנו ניגון
נוסף המושר על "חסל" וגם על "בצאת ישראל" במהלך ימי
החג. - לשם שינוי נחרוג הפעם ממנהגנו ולא נכתוב תיאורים
על הניגונים, אלא נקשיב לשירתו המופלאה של הבעל המנגן
הוותיק הבלתי נשכח, הרה"ח ר' קלמן שטעקל ע"ה, שנלב"ע
לפני חצי שנה. - כששומעים את ר' קלמן שר, אין צורך להכביר
במילין, שירתו אומרת הכל. - וראה מאמר לזכרו שכתב ידידנו
הנעלה הרב דוד מאיר רוס יו"ר מכון "בשירי דוד", בגיליון
עתיקין 10 לחודש כסלו דהאי שתא.

והנה (10-01) ניגון חסל המושר ע"י אדמו"ר וויז'ניץ בליל
הסדר, מושר ע"י ר' קלמן ע"ה, והנה (10-02) גם הניגון הזה
בשירת מקהלת חסידי וויז'ניץ.

והנה (10-03) ניגון חסל השני הנ"ל, מושר ע"י ר' קלמן ע"ה,
והנה (10-04) גם ניגון זה ע"י מקהלת חסידי וויז'ניץ.

#11

אודך - ר' קלמן שטעקל ע"ה

הבעל מנגן החשוב ר' קלמן שטעקל ע"ה, התברך גם בכוח
הלחנה מבורך, והלחין ניגונים רבים (כפי שהביא הרב דוד
מאיר רוס הי"ו במאמר לזכרו שהוזכר לעיל). הנה לפניכם,
ניגון יוצא מן הכלל, ניגון שהלחין על "אודך כי עניתני", ניגון

#13

בצאת ישראל - ניגון ר' יענקל תלמיד ע"ה

מושר ע"ר דוד וורדיגר

למותר להכביר במילין על המלחין הגדול לבית גור, הרה"ח ר' יעקב דוב תלמיד ע"ה, שהטיב להלחין ניגונים רבים, ויצירות כבדות, שבכך היטיב לבטא את האווירה הקדושה בבית מדרשו של מרן הבית ישראל מגור זיע"א. ניגונו של ר' יענקל, לא היו ניגונים לשם ניגונים, אלא היו מהווים חלק בלתי נפרד מסדר התפלה בחצה"ק גור, דהיינו שהניגונים היו בנויים כאו"א על סדר התפלות והפיוטים, כמו הניגון על 'היה עם פיפות' או 'אין קצבה', שכל פסקא בפיוט היה לו קבוע משלו. ואם תרצו לקבל מושג ולהבין עומקו של דברים סדר הניגונים בגור, הנכם מוזמנים לקרוא את מאמריו המאלפים והמחכימים, של ידידנו הנעלה הרה"ח ר' אליעזר מאיר חמניצקי שיחי'. בגליונות עתיקין הקודמים, ועוד ידו נטויה בעזה"ת.

חפץ היה הבעל מנגן והחזן הנודע ר' דוד וורדיגר ע"ה, לזכות גם את עם ישראל בניגונו המופלאים של ר' יענקל, ואשר על כן ברשותו האדיבה של ר' יענקל, הוציא בשעתו מספר אלבומים עם ניגונו של ר' יענקל. בהם התאים את הניגונים על מילים שונות (ויש אומרים שר' יענקל בעצמו התאים את הניגונים למילים). אחד הניגונים בהם עשה ר' דוד וורדיגר שימוש באלבומים אלו, הוא ניגונו המופלא של ר' יעקב תלמוד על "אין קצבה" משנת תשכ"א, והתאימו כמין חומר על "בצאת ישראל", הקשיבו (13-01) נא לניגון המקורי, מושר ע"י המקהלה של חסידי גור בניצוחו של המלחין ר' יעקב תלמוד. והנה הניגון על "בצאת ישראל" בקולו המשובח של החזן ר' דוד וורדיגר ע"ה, מתוך האלבום "ניגוני גור ימים טובים". והקשיבו נא גם (13-02) לניגון הזה בשירתו של הבעל מנגן והבעל תפלה הרב ר' יוסף צבי נייילנדר הי"ו, ששר את הניגון הזה בזיץ של חברי "עתיקין" שהתקיים בחוה"מ פסח תשע"ז, בביתו של ידידנו החשוב הר"ר שלמה סמט הי"ו, בבני ברק.

תנועה המשתנה לסגנון של א מירה באמצע השירה) מתחיל לספר: "הים ראה וינוס הירדן..... ומסיים בתנועה יפה ומסולסלת "תסוב, תסוב לאחר..... כמפרש את המילה "לאחור", ועכשיו עובר לתנועת רקידה "ההרים תרקדו כאילים..." - וכאן באה העיקר, מתחיל להשתפך ברגש נפלא "מלפני אדון חולי ארץ, חולי ארץ.....", עובר שוב לתנועה

חזנית רצ'יטטיבית המסתיימת בתנועת מארש "ההופכי הצור, ההופכי הצור, אגם מים, אגם מים..יים" - כאן עובר למארש יפהפה בשני קולות, "חלמיש למעינו מים", שחוזר על עצמו ברידה תלולה עד לסיומה. - והיצירה הזאת אהובה במיוחד על חזנים ובעלי מנגנים.

והנה הוא כאן לפניכם (12-01) מאלבום נוסטלגי שהוציא החזן בשעתו, בו הוא שר ביחד בנו ילד הפלא הבעל תפלה והבעל מנגן ידידנו הרה"ח ר' משה חיים ליואש שיבדלח"ט, שמטיב נגן באלבום כילד הפלא ומשמש כקול השני בסיום היצירה. והנה הוא גם (12-02) בשירה נוספת מפוארת של ר' משה חיים ליואש ששר במקהלה ביחד עם בניו שיחי', מתוך "זיץ" מיוחד של חברי "עתיקין", שהתקיים בחוה"מ פסח תשס"ד, בביתו של ידידנו הבעל מנגן הנודע ר' אברהם ישעי' רזנבאום שיחי', בירושלים עיה"ק (כיום ידידנו הבעל מנגן ר' אברהם ישעי' מתגורר בלונדון הבירה ומהנה שם את אחב"י תושבי לונדון בשירתו המתוקה ומופיע שם רבות בחתונות ואירועים שונים).

אדיר הוא - ניגון לחזן ר' בצלאל קעללער ע"ה

כותב השורות זכה להכיר ולשמוע את ר' יצחק שאטלאנד ע"ה, כשהיה מתפלל בערוב ימיו בבית המדרש "זכרון ישראל זופניק" בירושלים, ער איז געוועהן א וואז'שענער חסידישער איד בטעם של פעם, מלא וגדוש, ענוותן ושפל ברך, חן מיוחד היה תמיד נסוך על פניו. היה מתכבד הרבה לגשת לעמוד וכן בזמירות בשל"ס, תמיד היה בפיו ניגונים חדשים/ישנים שהכיר מבית חמיו הגדול ומ"מנדל ראנד שוהל" - ידע להתאים ניגונים לכל תפלה וזמירות, תענוג אמיתי היה לשמוע אותו. - עצם היותו במתפללי בית המדרש השרה אווירה אחרת. - יהא זכרו ברור.

ניגון נפלא חיבר ר' בצלאל על "אדיר הוא יבנה ביתו". והוא ניגון ייחודי על הפיוט הזה, בשונה מהניגונים המוכרים לפיוט זה, כי התנועות בניגון זה משתנות בהתאם לפירוש המלות. הניגון היה מוכר בירושלים, אך רבים שוררים אותו בסילוף ומחסירים בלא יודעין מיופיו של הניגון.

#15

"אז" ישיב האמרי שאול

והנה גם ניגון ריקוד, מאותם שמונה ניגונים שקראו האמרי שאול "ניגון שבח והודיה" לאור זה שחיבר את הניגון לרגל קבלתו את הסרטיפיקט שיזכהו לעלות לארץ הקודש. והנה גם ניגון זה (15-02) מתוך ההקלטה הפנימית הנ"ל

A portrait of an elderly man with a long, full white beard and mustache. He is wearing thick-rimmed glasses and a dark suit jacket over a white shirt. The background is dark and indistinct. The photo has a slightly grainy, vintage quality.

הרה"ח ר' יצחק שאטלאנד ז"ל

אך הנה הוא לפניכם (14-01) מושר בדיוק על ידי הרה"ח ר' יצחק שאטלאנד ז"ל. ר' יצחק היה חתנו של הרה"ח ר' מענדל בריכטא ע"ה, הבעל תפלה בבית הכנסת המפורסם בירושלים "מענדל ראנד שוהל", שניגונים רבים נשמרו בביהכ"נ המפורסם

נעימות יזמרו

מערבית

האלו. אותה הדגשה יאמרו כל אימת שיש להדגיש מילים מיוחדות.

(16-01) ברכו - לפני ברכו יבוא נוסח הקדמה הנאמר בשירה, כשם שמזמורים לפני בימים הנוראים. אך בימים הנוראים, הנוסח עולה מלמטה למעלה. ובשלוש רגלים הנוסח יורד מלמעלה למטה, ואין לי עסק בנסתרות אך אפשר להמליץ, שבימים הנוראים אנו הרי ממליכים את הקב"ה. ובשלוש רגלים הקדושה יורדת מלמעלה, בבחינת "מקדש ישראל" הקב"ה מקדש את ישראל, והוא רחום יכפר. - כמו"כ שרבים טועים ואומרים ברכו בשלוש רגלים כנוסח ימים הנוראים, הקשיבו כאן לנוסח המקובל לאמירת ברכו בשלוש רגלים, שהוא כמו הנוסח של כל המערבית, וגם נאמרת בתנועת עלייה, ההיפך מ"ברכו" בימים הנוראים הנאמרת בתנועת ירידה (כפי שתוכלו לראות בתווים כאן).

(16-02) ומעביר יום וגו' - ליל שימורים אותו קל חצה....

(16-03) כי הם חיינו וגו' - ליל שימורים הוא זה הלילה...

(16-04) פסח אכלו פחוזים....

(16-05) פסח תכן והחוק....

(16-06) פסח תהלה לשם שוכן שחקים...

(16-07) ליל שימורים סימן הוא לעתיד לבוא...

(16-08) ליל שימורים קראו נורא עלילה...

(16-09) ליל שימורים שמעו לעם אהבים...

(16-10) וידבר משה את מועדי ה' ... בנוסח מיוחד, כפי שהיה אומרו הבעל תפלה הנודע הגה"ח רבי ליפא שווארץ זצ"ל, בבית המדרש דחסידי סאטמאר בירושלים.

(16-11) קדיש שלפני שמונה עשרה, יצוין שגם כאן רבים טועים ואומרים את הקדיש הזה בנוסח של שבת, אך ברור שזה מחוסר ידיעה והנוסח לקדיש כאן, הוא כמו כל נוסח המערבית הקשיבו ותבינו.

אחד הדברים היפים שבחגי ישראל הוא אמירת "פיוטי המערבית" בליל יום טוב, הנוסח המיוחד והתוכן העשיר של הפיוטים המיוחדים לכל חג וחג, מעוררים את הלב ומכניסים לאווירת החגים הקדושים. מילים עם משמעות עמוקה ומיוחדות, אם זה "ליל שימורים שמעו לעם אהבים", "חוק אהבתו יזכור לגני חלק לו לילה" בליל ראשון דפסח. "נחית סגולתך בזרוע גבורה, שמעו עמים גאולתך להגבירה", בליל שביעי של פסח. - "טוביה למרום עלה והוריד דת כלולה", בחג

השבועות. - "אוחזי בידם ארבעה מינים..." "טועני נטעי צמחות, ישיגו שובע שמחות בחג הסוכות". - אך לאמיתו של דבר, בעברי בין בתרי המחזוריים, קשה היה לבחור את המילים החזקות והמרגשות, כי כל נוסח פיוטי המערבית לכל חג וחג, בנויים כמקשה אחת וכל כולו רגש וקדושה.

ומה גם כאשר אמירת פיוטי המערבית הוא בנוסח המקובל מקדמת דנא, איז דאס אנדערע ווערטער. אך כידוע, כיום ברוב הקהלות לא אומרים את פיוטי המערבית. - אמנם כותב השורות זכה להשתייך לאחת הקהלות הוותיקות, מחוגי האויבערלענדערס, "קהל בית יוסף צבי דושינסקיא", מהקהלות היחידות שעדיין אומרים את פיוטי המערבית בנוסח המקובל. - הנוסח שמתייחס עד למהרי"ל, (דהיינו שהמהרי"ל סידר את הנוסח הקדום לתפלות השבתות והימים טובים, למען יעמדו ימים רבים עד ביאת גוא"צ בבי"א).

זקני הרה"צ ר' שמחה בונים נויפלד זצ"ל היתה לו חזקה לגשת כש"ץ בליל פסח (ובעבר גם בליל שמחת תורה), והתברך בקול אדיר וחזק, ותפלתו ושירתו בליל פסח, היה באש קודש כלהבה מתפרצת, רבים היו במיוחד לשמוע את המערבית של ר' שמחה בונים זצ"ל.

ובמסגרת מכון "עתיקין" חשבנו שמהראוי ביותר להנציח את הנוסח היפה בצורה מדויקת, לזכות את עם ישראל, שאינם מכירים את הנוסח וגם למען יעמדו ימים רבים. אשר על שנסנו מתנינו ובהשקעה מרובה, הקלטנו את כל סדר המערבית, מ"ברכו", ועד לקדיש שלפני תפלת שמונה עשרה. והנה הוא לפניכם:

להלן נביא קישורים לכל סדר המערבית, יצוין שיש שינוי קל הנאמר בחלק מהפיוטים, כמו שתשמעו בפיוט "ליל שימורים הוא זה הלילה" בברכה השניה, בתיבות "זה אשר הוא לו יום ולא לילה, חוק אהבתו יזכור" זה בכדי להדגיש את פירוש המלות המיוחדות

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	1-1	ניגון כל חמירא לשבת ערב פסח - רחזואדוב		ר' בן ציון שנקר
	1-2			ר' יחזקאל וואגשאהל
	1-3			ר' לייזער אונגער
	2-1	ניגוני השל"ה הקדוש	יוצר אור	ר' יחיאל שטיינמעץ
	2-2		על הראשונים	ר' יחיאל שטיינמעץ
	2-3		ברוך שאמר	ר' יחיאל שטיינמעץ
	3-1	והיא שעמדה - לרבי אהרן הגדול זיע"א		ר' אהרן הויזמן
	3-2			חסידי פינסק קרלין באלבום "אדיר במלוכה"
	3-3			ר' אברהם יודין מחסידי קווידינוב
	3-4			ר' חיים יושע קנר
	3-5			אדמו"ר מבוסטון זצ"ל
	3-6		חב"ד	האדמו"ר מליובאוויטש
	3-7		חב"ד	ר' אלי ליפסקר
	4-1	ניגון הלל הגדול - רבי אהרן הגדול מקרלין / אוהב ישראל מאפטא זיע"א		חסידי פינסק קרלין באלבום "אדיר במלוכה"
	4-2			ר' אהרן הויזמן
	4-3			ר' דוד קוויאט מחסידי סלונים
	4-4			אלבום "ניגוני בית אפטא"
	5-1	ניגון הלל הגדול - ברסלב, מיוחס לבעש"ט הק'		ר' אברהם לייב בורשטיין

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	5-2			מקהלת חסידי תולדות אהרן מתוך אלבום "ניגונים לחג הפסח"
	6-1	ניגון אדיר במלוכה / אומץ גבורותיך - לרר"ב ממעז'בוז' זיע"א / הקדושת לוי זיע"א		ר' דוד פרקוביץ
	6-2			חסידי פינסק קרלין באלבום "אדיר במלוכה"
	6-3			מקהלת חסידי תולדות אהרן מתוך אלבום "ניגונים לחג הפסח"
	6-4			ר' חיים יושע קנר
	7-1	ברח דודי - להרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב זיע"א		מתוך אלבום "רחמים רבים" להרב דוד מאיר רוס
	8-1	אל גינת אגוז, די מאמע האט געהייסען - באבוב		מתוך אלבום "ניגוני חסידי באבוב" לר' לייזער האלבערשטאם
	8-2			נגינת ר' חיליק פראנק
	8-3			מתוך אלבום "לחיים טיש - כולנו מסובין"
	9-1	והיא שעמדה - ניגון ריקוד לאמרי אש ממודז'יץ		מתוך אלבום "ביכורי זמרה"
	10-1	והיא שעמדה - לחזן ר' ליפא לויאש / וויז'ניץ		חסידי וויז'ניץ
	10-2			מתוך אלבום "לחיים טיש - כולנו מסובין"
	10-3			ר' משה חיים לויאש ובניו
	10-4			ר' ליפא לויאש
	11-1	אדיר הוא טעמפל שירה		ר' גבריאל פישער
	11-2			ר' דוד פנחס ראטה עם מקהלת "ידידים"
	11-3			החזן משה קוסביצקי
	11-4		ברכת כהנים בניגון טעמפל שירה	בעל מנגן לא ידוע שמו
	11-5		ברכת כהנים בניגון טעמפל שירה	גרשון קנאי
	12-1	ניגוני בצאת ישראל לאמרי שאול ממודז'יץ זצ"ל	כסיפור מעשה הניגון העממי המפורסם	ר' בן ציון שנקר באלבום "שלוש רגלים"
	12-2		הניגון העממי המפורסם	ר' בן ציון שנקר מתוך "תווי וילנא"
	12-3		כסיפור מעשה	ר' בן ציון שנקר מתוך "תווי וילנא"
	12-4	כסיפור מעשה כנ"ל על ה' זכרנו		ר' בן ציון שנקר
	12-5		כסיפור מעשה	ר' דוד ביק

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	12-6		כסיפור מעשה כנ"ל	ר' בן ציון שנקר
	12-7		כסיפור מעשה כנ"ל	ר' יענקל הרשור
	12-8		ניגון ריקוד	ר' בן ציון שנקר מתוך "תווי ווילנא"
	12-9		ניגון שמחה	ר' בן ציון שנקר מתוך "תווי ווילנא" על שמחה לארצך
	12-10		ניגון שמחה כנ"ל	ר' אברהם יעקב טיילור מתוך התווים
	12-11		ניגון שמחה	ר' בן ציון שנקר מתוך תווי ווילנא
	12-12		ניגון שמחה כנ"ל	ר' בן ציון שנקר
	12-13		ניגון שמחה כנ"ל	ר' אברהם יעקב טיילור
	12-14		מארש מיוחד	ר' אברהם יעקב טיילור
	12-15		וואלס, היצירה המפורסמת	ר' בן ציון שנקר, מתוך אלבום "מודז'ץ חי - חגים וזמנים"
	12-16		וואלס, היצירה המפורסמת הנ"ל	ר' בן ציון שנקר בהופעה עם תזמורת רבת כלים
	12-17		וואלס	ר' בן ציון שנקר
	13-1	ניגוני בצאת ישראל להרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה	מארש שחיבר בשנות בחרותו	ר' בן ציון שנקר
	13-2		מארש	ר' בן ציון שנקר בזיץ בחוהמ"פ בביתו
	13-3		מארש מלכותי	ר' בן ציון שנקר בזיץ בחוהמ"פ בביתו
	13-4		מארש ישיבתי	ר' בן ציון שנקר מתוך אלבום "מדור לדור"
	13-5		מארש מיוחד	ר' בן ציון שנקר בזיץ בחוהמ"פ בביתו
	13-6		וואלס	ר' בן ציון שנקר מלווה בפסנתר
	14-1	כמה מעלות טובות, דיינו - דז'יקוב / צאנז		אחים גרינוואלד
	15-1	חסל סידור פסח - לחן קודש לבית רוז'ין		ר' חיים דוד אלימלך פישמן
	15-2			החזן ר' יהושע קמפינסקי
	16-1	חסל סידור פסח - בעלזא, ניגון עתיק יומין		ר' ירמי' דמן
	17-1	חסל סידור פסח - טשורטקוב, ר' מאניש חזן		החזן ר' יעקב מרדכי בויאר
	18-1	שיר השירים ראפשיץ	הניגון הראשון	בעל מנגן חשוב
	18-2		הניגון הראשון	ר' בן ציון שנקר מתוך תווים
	18-3		הניגון הראשון	מקהלת חזנים בניו יארק
	18-4		הניגון הראשון - על קאפיטל למנצח אל אילת השחר	הדברי שלמה מבאבוב זצ"ל

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גיליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	18-5	שיר השירים ראפשיץ	הניגון הראשון - על קאפיטל ברכו נפשי	הדברי שלמה מבאבוב זצ"ל
	18-6		הניגון השני	ר' אביש בראדט במסיבת מרעים
	18-7		הניגון השני	יאקאב'ס חבריא
	18-8		הניגון השני	ר' יחזקאל וואגשאהל
	19-1	קרב יום - האדמו"ר מהורונסטייפל מילואקי שליט"א		האדמו"ר מהורונסטייפל מילואקי שליט"א
	20-1	קרב יום - לחן ר' בן ציון שנקר ז"ל על מילים מהמשגיח הגר"מ וולפסון שליט"א		ר' בן ציון שנקר, מתוך אלבום "מדור לדור"
	20-2			ר' בנימין נויפלד
	20-3			ר' בנימין נויפלד
	21-1	חד גדיא - ר' שלמה קאליש		ר' אליעזר קאליש
	22-1	קול דוד - לחן האדמו"ר האמונת אברהם מפיטסבורג זצ"ל		האמונת אברהם זצ"ל
	23-1	ברח דודי - ר' מאניש חזן		יאקאב'ס חבריא
	23-2			ר' ירמי' דמן בזיץ "עתיקין" תשס"ד
	23-3			משפחת פאסטן, מתוך אלבום "ברח דודי"
	23-4			ר' אלימלך צוויבל ובניו
	23-5			ר' שמעון מרילוס
	24-1	ברח דודי - ר' פיניע חזן	ברח דודי אל שאנן נוה	מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	24-2		ברח דודי אל מקום מקדשנו	מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	24-3		ברח דודי אל עיר צדקנו	מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	24-4		ברח דודי אל ועד הזבול	מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	24-5		ברח דודי אל נשא מגבעות	מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	25-1	בגלל אבות - ר' מאניש חזן		מקהלת וויז'ניץ, מתוך האלבום "דעם רעבינ'ס ניגונים"
	25-2			מתוך אלבום "לחיים טיש - טשורטקוב"
	26-1	בגלל אבות - ר' פיניע חזן		מתוך אלבום "בחצר באיאן ב"
	27-1	ניגון התעוררות, "אודך" ליל פסח דושינסקיא / "שושנת" קרלין		ר' גבריאל פישער

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גיליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	27-2			ר' יוסף שנעק
	28-1	קל מלך, תשי"ב - ר' יענקל תלמיד		מקהלת גור
	29-1	ניגון גשם וטל - חב"ד	ניגון גשם וטל - חב"ד	ר' אלי ליפסקר
	29-2		ניגון גשם וטל - חב"ד	מסדרת נח"ח, האלבום השני, הניגון האחד עשר
	29-3		טל יעסים	ר' אלי ליפסקר
	29-4		טל בו תברך	ר' אלי ליפסקר
	29-5		טל יעסים	מסדרת נח"ח
	29-6		טל נוסח חב"ד	ר' בערל צוקר עם ר' אלאור וולנר
	30-1	ניגון החופה המפורסם		ר' שאול הוטערער
	30-2		מושר על "וראו בניו גבורתו"	מקהלת חסידי וויז'ניץ
	31-1	המעביר בניו - הניגון העממי המפורסם		נגינת אקורדיון ע"י מנגן מחסידי וויז'ניץ
	31-2			מקהלת חסידי וויז'ניץ מתוך אלבום בצאת ישראל
	32-1	ניגון שירת הים - ראפשיץ		ר' איצ'ה דאמב
	32-2			ריא"ז מרגליות
	32-3			מקהלת חסידי תולדות אהרן מתוך אלבום "ניגונים לחג הפסח"
	32-4			ר' בן ציון שנקר מתוך תווים של גשורי
	32-5			תזמורת חיליק פראנק
	33-1	ניגוני יוצרות לשביעי של פסח - ר' חצקליה רוטנברג הי"ד	אילי הצדק ידועים	ילדי חסידי באבוב, מתוך אלבום "ניגוני פסח"
	33-2		אילי הצדק ידועים	שולה"ט דברי שלמה זצ"ל
	33-3		אילי הצדק ידועים	יאקאב'ס חבריא
	33-4		ארבעה נקראו נחלה	ר' מרדכי וואלף לאנדא
	33-5		ארבעה נקראו נחלה	שולה"ט דברי שלמה זצ"ל
	33-6		לו חכתה נפשי	ר' מרדכי וואלף לאנדא
	33-7		לו חכתה נפשי	שולה"ט דברי שלמה זצ"ל
	33-8		לו חכתה נפשי	זיץ "עתיקין" חוהמ"פ תשס"ב
	34-1	ניגון יום ליבשה / יום שבתון - וויז'ניץ / סלונים	יום ליבשה וויז'ניץ	חסיד וויז'ניץ לא נודע שמו
	34-2		בגלל אבות בניגון יום ליבשה וויז'ניץ הנ"ל	מקהלת חסידי וויז'ניץ מתוך אלבום "א וויז'ניצער ניגון"

מפתח כללי

של כל הניגונים שפורסמו
בגליון 'עתיקין' של פסח תשפ"א

גיליון	קישור	ניגון	פרטים	בעל מנגן
גליון 3	<u>34-3</u>	ניגון יום ליבשה / יום שבתון - וויז'ניץ / סלונים	יום שבתון סלונים מיוחס להרה"ק רבי חיים חייקל מאמדורא זי"ע	חסידי סלונים
	<u>35-1</u>	ניגוני יום ליבשה לרבי מאיר לייב בלעכער מברסלב	ניגון התעוררות יום ליבשה לר' מאיר בלעכער זצ"ל מחסידי ברסלב	ר' אברימי מושקוביץ מתוך האלבום "דעם רעבינ'ס טיש"
	<u>35-2</u>		ניגון ריקוד יום ליבשה לר' מאיר בלעכער זצ"ל מחסידי ברסלב	ר' אברימי מושקוביץ מתוך האלבום "דעם רעבינ'ס טיש"
	<u>35-3</u>		ניגון ריקוד יום ליבשה לר' מאיר בלעכער זצ"ל מחסידי ברסלב	ר' לוי יצחק בנדר
	<u>36-1</u>	יום ליבשה לאדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א	מקהלת חסידי תולדות אהרן מתוך אלבום "ניגונים לחג הפסח"	
	<u>37-1</u>	מכתבים למערכת / מילואים	אתה נגלית - דינוב (מילואים לגליון 2 לפורים ניגון 9 אמור לנפשי)	ר' אהרן שוועבל
	<u>37-2</u>		הלוכך תהא בנחת (מילואים לגליון 23 לפורים, ניגון 17 למנצח על אילת השחר, ראפשיץ)	ר' אליעזר אונגער
	<u>37-3</u>		ועל הנסים לפורים (מילואים לגליון 1, ניגון 13)	ר' שלמה זאלקא קארן

מובא בזה לקוראי 'עתיקין': גליון 'עתיקין' לפסח דאשתקד

יום ג', י' בניסן
לקראת חג הפסח
תשפ"א

גליון מס' 3

עֵת עֵתִיקִין

כתב עת לשימור ותיעוד ההווי והנגינה היהודית האותנטית

4
הניגון המיוחד
לשבת ערב פסח

מה עשה הקדוש
הרה"ח ר' יחזקאל'ע דומטברג הי"ד
בשבתו במעבה האדמה בשואה האיומה
בעיצומו של חג שביעי של פסח?

ניגון תפילת מל
שהושע בעיצומו
של חג הסוכות

33

29

מדור
חדש וייחודי!
'חצרותינו'
בתהילה

"שמונה חודשים ועוד חמישים ושלוש שנה"
סיפורו של בית הכנסת המחודש בין חומות ירושלים

הניגון "טעמפל שירה",
האם הוא של השלה"ק?

11

הסופר הרב יאיר ויינשטוק עם שני סיפורים מיוחדים כהכנה לליל הסדר

ניגון כל חמירא
לשבת ערב פסח

רוזוואדוב

1

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

בהגדה של פסח ראפשיץ מובא: כשחל ערב פסח בשבת, ערך הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאז'וב זי"ע, את שולחנו בצפרא דשבתא, ובעת שהגיע שעת ביעור חמץ ניכרו את המפה שעל השולחן מפירורי החמץ והתחיל לומר "כל חמירא" בניגון שחותנו הרה"ק ר' משה מרוזוואדוב זי"ע, א, היה נוהג לשיר על "שלום עליכם" בשבת הגדול, ורקדו שעה ארוכה בניגון זה על "כל חמירא". אחר פטירת בעל צבי לצדיק, היו כמה חסידים שנסעו אל הרה"ק ר' אלטר'ל מדז'יקוב זצ"ל הי"ד, והביאו אתם ניגון זה, ומאז החל הרה"ק מדז'יקוב לזמרו בליל בדיקת חמץ בעת הבדיקה בהתעוררות רבה, כמו שהיה נוהג לשיר ניגון "ירצה צום עמך" בערב יום הכיפורים, באמרו שלפני בדיקת חמץ צריכים הכנה רבה כמו בערב יוה"כ. יצוין שבחצה"ק סטוטשין הניגון הזה מושר על "מעין עולם הבא" בשבת "החודש" ושבת "הגדול".

והנה הוא לפניכם (1:1) מפי ר' בן ציון שנקר ז"ל ששר את זה מתוך התווים של מנשה אונגאר ע"ה. רב"צ קורא לזה ניגון דינוב. וכנראה הטעות מפני שהצבי לצדיק, (שהיה בנו של האדמו"ר השני מדינוב היה שר את זה) אך כאמור זהו ניגון רוזוואדוב. והנה (1:2) הקלטה נוספת מאת הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל זצ"ל מזקני חסידי סטוטצ'ין. והקלטה נוספת (1:3) מאת ר' לייזער אונגאר ע"ה.

ר' מנשה היה בנו של האדמו"ר השני מז'אבנא ר' שלום דוד אונגאר זצ"ל. ר' לייזער היה בנו של הרה"צ ר' ישראל יוסף זצ"ל, רב בטרנוב ואחיו של רש"ד הנ"ל. אמו של ר' מנשה היתה בתו של הרה"ק ר' משה מרוזוואדוב זי"ע ואמו של ר' לייזער היתה בתו של הרה"ק ר' ראובן מדעמביץ זי"ע, אחיו של ר' משה מרוזוואדוב.

ניגוני השל"ה הקדוש

2

הגיש וערך: הרב יוסף נחמיה קוואדראט הי"ו | לונדון

ואודות הניגונים הללו (אשר במושגים של זמנינו הם יותר דומים לקטעי חזנות או נוסח), ראוי לציין כמה נקודות:

- הנוסחאות כמובן נוסח אשכנז.
- ברכת היוצר כולל גם את הקטע "אור עולם", הנאמר בשבת שאומרים יוצרות.
- נוסח על הראשונים, גם הוא נוסח שונה, הנאמרת גם היא, בשבתות שאומרים בהם יוצרות (מלבד בימים נוראים). והסיבה לשינוי של הנוסח, כי נוסח על הראשונים הרגיל הוא ברכת השבח, והפיטים הלא המה תפלות ובקשות, ואינם מתאימים לברכת השבח, אשר על כן שינו בשבת שיש בה יוצרות, לנוסח אחר שיש בה גם תפלה ובקשה.

וכאן תוכלו לשמוע את קטעי ניגוני הנוסח של השל"ה עפ"י הסדר, מושרים בידי האברך הרה"ח ר' יחיאל שטיינמנטץ הי"ו מוויזניץ-לונדון

231 (2:1)

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות מאפל אומר ויהי:

232 (2:2)

על הראשונים ועל האחרונים לעולם ועד חוק ולא יעבור. אמת שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי אבותינו לעולם ועד. אתה הוא מלכנו מלך אבותינו אתה. למען שמך מהר לגאלנו באשר גאלת את אבותינו.

233 (2:3)

ברוך שאתה ויהי העולם. ברוך הוא ברוך עושה בראשית. ברוך אומר ועושה. ברוך גור ומקים. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקים לגצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם. המלך הרחמן המהלל בפי עמו. משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך בהללך ה' אלקינו. בשבחחות ובזמירות נגדלך נשבחך נפאריך ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו אלקינו. יחיד חי העולמיים מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול. ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות:

מר אידלזון גם כותב שם הקדמה אודות החזן יוסף אלטשול: "יוסף אלטשול המכונה גם יאשע סלאנימער, נולד בוילנא בשנת 1840, והיה משורר במקהלתו של החזן ר' ירוחם הקטן, בשנות 63-1861. אח"כ נתקבל לחזן בסלונים, ואחריו בהוראדנא, עד יום מותו בשנת 1908. ידע לקרא ולכתוב תווים, והיה מלחין מפורסם בסגנון פאלק-ליד. ובכן, מי הוא החזן המכונה יאשע סלאנימער?"

התשובה לכך מצאנו בספר "קולטור" טרעגער פון דער אידישער ליטורגיקע, שם יש מאמר מורחב עם ביוגרפיה אודות החזן הזה. נעתיק משם קווים קצרים לדמותו:

יאשע סלאנימער נולד בוילנא בשנת 1839 לאביו שהיה פרוש, מרבי אהרן זעליג לונטישערס קלויז (מבית מדרשו של ר' אהרן זעליג לונטישער).

יוסלה נמשך מצעירותו אחר הנגינה ולכן עזב את ווילנא ונסע להעיר פיקעלען אשר בקורלאנד, שם היה יושב ולומד בבית המדרש המכונה ר' ומקומו, ובמקביל גם שר במקהלתו של החזן המפורסם ר' שלמה דער

קלוגער (ר' שלמה החכם), שהיה קרוב משפחתו מצד אמו, ושם הוא התפרסם בקולו הסופרנו הנדיר. במקביל למד גם הלכות שחיטה. ונשא לאשה את בתו של רבו וקרוב משפחתו ר' שלמה הג"ל והיה חזן ושוחט. משם נסע לבארדיטשוב, נכנס למקהלתו של החזן המפורסם ר' ירוחם הקטן. מבארדיטשוב חזר לליטא ונתישב בסלאנים, ושם זכה לפרסום בכל הגלילות. הג"ר אייזל חריף זצ"ל שאהבו, התבטא עליו פעם: לא זו בלבד שהוא חזן, הרי מרוב בקיאותו בתורה, וחרדת ה' אשר עליו, הוא יכול גם לשמש בתור רב.

ובכן, בנוגע לענייננו, ברור שעל חזן עם עדות כזאת וקורות חיים כאלו, יש על מיך לסמוך, כשהוא כותב על התווים הללו שהם מיוחסים לשל"ה הק'.

יום י"א ניסן הוקבע בדרך לא דרך, כיומא דהילולא של רבן של ישראל בעל השל"ה הק', ואם אמנם אין לזה הוכחה, כי לצערנו הרב, לא נודע לנו יום פטירתו של השלה"ק. עכ"פ היות וזכרו נמצא בפי כל בימים אלו, לכן מה טוב ומה נעים לפרסם את ניגוני הקדשים, שזכיתי למצוא בס"ד.

בתור חוקר דברי הימים של עמנו וניגונים עתיקים מדורות הקודמים, נזדמן לי ביום אחד ספר אחד מספרי חוקר המוסיקה היהודית מר אברהם צבי אידלזון. ולמרבה הפתעתי מצאתי (בבחינת לא יגעתי ולא מצאתי, אך יגיעתי וגם מצאתי) ניגון אחר שחיפשתי. תווים לניגונים המיוחסים לשל"ה הק'.

מדובר בספר "אוצר נגינות ישראל", כרך ח' למור אידלזון הנ"ל. תחת הכותרת "נגינות בית כנסת של יהודי מזרח אירופה" שם אנו פוגשים בשני עמודים, תווים ממוספרים בספרות 231, 232, 233 המתוארים עם השם "נגינות מיוחסות לשל"ה!"

בהקדמה לספר כותב מר אידלזון: "מספרים 231-232, הועתקו מכתבי ידו של יוסף אלטשול חזן בהוראדנא, אשר כתבם עבור א. בירנבוים."

- מספר 231 תווים על 'ברוך שאמר'
- מספר 232 תווים על 'על הראשונים'
- מספר 232 תווים על ברכת 'יוצר אור' ו'אור עולם'

והיא שעמדה

רבי אהרן הגדול מקרלין / חב"ד

3

הניגון הזה מושר בחצה"ק קרלין, ומקובל כל השנים לאבי השושלת, הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין (קובץ בית אהרן וישראל (קובץ ע"ו), וראה מה שהבאנו מספר הניגון והריקוד בחסידות ב'ניגון הלל הגדול'). הניגון מושר גם בחצרות סלונים וקוידנוב, וגם שם מקובל לרבי אהרן הגדול.

בשושלת קרלין ניתן דגש מיוחד לניגוני פסח, הם נחשבים לבעלי קדושה מיוחדת, ומושרים אך ורק מימי הפסח עד לאחר שבועות. מרבית הניגונים הם עתיקי יומין, לפחות מזמן הבית אהרן, וחלקם קדומים עוד יותר ומיוחסים לרבי אהרן הגדול מקרלין. כאן המקום לציין שיומא דהילולא של רבי אהרן הגדול מקרלין, חל בחול המועד בפסח, ב"ט ניסן.

- כאן (3:1) תשמעו את זה מפי הרה"ח ר' אהרן הויזמן ע"ה. והנה (3:2) גם מאלבום "אדיר במלוכה" שי"ל ע"י חצה"ק "פינסק קרלין". והנה הקלטה (3:3) מר' אברהם יודין - משרידי חסידי קוידנוב בארה"ב.

הניגון הושר גם בחצרות קו'ניץ-פיאסצנא, ע"י הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקו'ניץ זי"ע, שגדל בסטולין אצל הבית אהרן ובנו רבי אשר מסטולין (שהיה אביו חורגו). והנה (3:4) גם מר' חיים יהושע קנר, שאביו היה מחסידי קו'ניץ-פיאסצנא. כמו"כ הניגון גם מושר בחצה"ק בוסטון, לשם זה הגיע דרך לעלוב, שקיבלו זאת מקרלין, והנה הקלטה (3:5) מהאדמו"ר מבוסטון זצ"ל.

הניגון זכה לפרסום בעולם בשנת תשט"ו, עת לימדו האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל בהתוועדות אחר בליל ב' דפסח אחרי הסדר. הרבי החל לשיר את הניגון הזה, ושאל מי מכיר את הניגון? כאשר ראה שהקהל אינו מכיר את הניגון, שר אותו הרבי בעצמו מספר

פעמים, ועודד את הקהל שילמדו אותו, באמרו "ס'איז א פיינער ניגון" (זהו ניגון יפה).

- כאן (3:6) מושר ע"י האדמו"ר מליובאוויטש בהתוועדות, כאשר בהמשך הרבי מעודד את הקהל שיצטרפו לשירה. והנה מתוך סדרת ספר הניגונים מפי הרה"ח ר' אלי' ליפסקר ע"ה (3:4). והנה גם מפי ידידנו החזן ר' בערל צוקער הי"ו (3:7). ונמצא גם בסדרת נח"ח, אלבום 2, ניגון 8.

ניגון הלל הגדול / קריעת ים סוף -
רבי אהרן הגדול מקארלין / אוהב ישראל מאפטא

בקרלין ובסלונים ובקידנוב מייחסים את הניגון הזה אל הרה"ק רבי אהרן הגדול זיע"א (בספר הניגון והריקוד בחסידות עמ' 152 הערה 6 מוסר מ.ש. גשורי ששמע מהרה"ק ר' משה מסטאלין הי"ד זי"ע שהניגונים המקובלים ממנו (וביניהם ניגון זה), הם אכן שלו. בחסידות סלונים מסרו כן האדמו"ר הנתיבות שלום זי"ע והרה"ח ר' ישראל שמעון קסטלניץ זי"ע. בסידור קידנוב ברשימת המנהגים של הרה"ק רש"ח מקידנוב (נכדו של הרה"ק ר' אשר מסטאלין בנו של ר' אהרן הגדול): "... ומתחיל הלל הגדול בניגון המקובל מאבותיו הק'..."

מקובל בין חסידי קרלין, שר' אהרן הגדול שמעו מהמלאכים שאמרו שירה (פרי ישע אהרן עמ' כא, קובץ בית אהרן וישראל גליון ר עמ' תתפו הערה 66). האדמו"ר רבי יוחנן מסטאלין זצ"ל, אמר בשביעי של פסח, שמקובל ששרו אותו בשעת יציאת מצרים בעת קריעת ים

ישראל מאפטא זיע"א, כמובא בילקוט אוהב ישראל מנהגי אפטא-ז'נקוב, וכן בהגדה של פסח "אוהב ישראל" שי"ל ע"י "מכון שפתי צדיקים", שם מובא: הלל הגדול זימרו בניגון מיוחד, המיוחס כניגונו של הרה"ק מאפטא, עוד מציינים שם בהערה, שלפי המסורת הפליג רבינו בשבח ניגון זה באמרו: "כך שמעתי מלאכי השרת מנגנים ניגון זה". - כאן (4:4) תשמעו את הניגון

מתוך האלבום
"ניגוני בית
אפטא" שי"ל
ע"י "מכון
שפתי צדיקים"
ירושת"ו.

לניגון יש
דמיון הן
בתנועות והן
במבנה, לניגון

הלל הגדול של ברסלב המיוחס לבעל שם טוב, עליו ראו ביריעה הבאה.

סוף. הניגון נחשב לאחד הניגונים הקדושים ביותר בחסידות קרלין, ועל פי המנהג העתיק מושר רק בליל הסדר (אם כי כיום כבר נוהגים לשיר בהזדמנויות נוספות), ועקב זאת ישנן נוסחאות רבות לניגון, שעברו במשפחות חסידי קרלין מדור דור. - כאן תשמעו את הניגון (4:1), מתוך האלבום "אדיר במלוכה" שי"ל ע"י חסידי פינסק קרלין. והנה גם הקלטה מהרה"ח ר' אהרן הויזמאן ז"ל (4:2) ששר ניגון זה.

הניגון הושר גם בחצרות קוז'ניץ-פיאסצנא, ע"י הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקוזניץ זי"ע, שגדל בסטולין אצל הבית אהרן ובנו רבי אשר מסטולין (שהיה אביו חורגו).

בסלונים נהוג לשיר את הניגון בחנוכה, וכאן (4:3) תשמעו את הרה"ח ר' דוד קוויאט שליט"א מחשובי חסידי סלונים.

הניגון מושר גם בשושלת קופיטשניץ-זינקוב, ומייחסים את זה להרה"ק האוהב

ניגון הלל הגדול - ברסלב

המיוחס לבעש"ט הק'

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן בארא פארק, נ.י.

"הניגון" המושר על "הלל הגדול" אצל חסידי ברסלב "המיוחס לבעש"ט" הוא אחד מהניגונים המקובלים והמפורסמים ביותר אצל כל חסידי ברסלב מאז ומקדם ומושר בחג הפסח בהתעוררות ובשמחה גדולה, ובעיקר בליל הסדר על הלל הגדול. וכאמור הניגון מקובל אצל חסידי ברסלב כמיוחס אל ראש החסידות ה"ה רבינו אור שבעת הימים הבעל שם הקדוש זי"ע.

הניגון במקור לא נתחבר על הלל הגדול, אלא הותאם לפסוקי הלל הגדול ע"י ראשוני מנהיגי החסידות בתקופת המוהרנ"ת זי"ע, ויש שמייחסים זאת אל הרה"ק ר' נחמן זי"ע בעצמו.

כאן תשמעו את הניגון (5:1) מושר ע"י הר"ר אברהם לייב בורשטיין הי"ו וחבריו. והנה גם מהאלבום המשובח לניגוני פסח,

מושרים ע"י המקהלה של קה"ק תולדות אהרן (5:2) בניצוחו של הר"ר מאיר סטאריק הי"ו.

יש גם שמועה, שזהו הניגון ששר הבעש"ט הק' בליל פסח בהיותו באיסטאנבול שבטערקיי, כידוע הסיפור שלפני עריכת הסדר, נפלה עליו תרדימה עמוקה, ובשינתו געש ורעש בשמי מרום לבטל גזירה קשה שריחפה על בני ישראל, וכשהתעורר משינתו התחיל לומר את הפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו" פעמים רבות, בהתעוררות ושמחה עצומה, על שעלה בידו לבטל את הגזירה הקשה. אך כשנשאל הרה"צ ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל אם זהו הניגון שהבעש"ט ה' שר אז, השיב בשלילה, והוסיף שניגון זה הוא מימי הרבי או המוהרנ"ת (בס' שיח שרפי קודש העתיק שר' לוי יצחק אמר

שהניגון בכלל אינו מהבעש"ט, וכנראה שלא העתיקו בדיוק דבריו של רלוי"צ).

ייחוס הניגון להבעש"ט הק' נמסרו מפי שלושה מעתיקי השמועה בברסלב, ה"ה ר' נחמן בורשטיין ז"ל שהי' רגיל אצל ר' לוי יצחק, תמיד אמר שניגון זה מיוחס להבעש"ט במשך כל הדורות, ואנ"ש תמיד ידעו מזה. גם להבחל"ח ר' שרגא לוי שליט"א אומר שמעולם ידעו לומר שזהו ניגון מהבעש"ט. ור' משה בינשטוק שליט"א מוסיף עוד: שמבין כל הניגונים המיוחסים בברסלב אל רבינו הבעל שם טוב, ניגון זה הוא הניגון היחיד שהי' מיוחס אל הבעש"ט לאורך הדורות, ולא הגיע דרך חסיד אחד, כדוגמת ר' בנציון אפטער זצ"ל שהביא לברסלב כמה ניגונים המיוחסים להבעש"ט.

6

ניגון אדיר במלוכה

להרה"ק הרבי ר' ברוך'ל ממעזיבז' זיע"א

/ אומץ גבורותיך

הקדושת לוי זיע"א

ניגון עתיק ומעורר השראה המושר בחצה"ק קרלין וקאז'ניץ, ובשנים האחרונות התפשט בחצרות רבות.. כידוע המעשה שהרה"ק מבארדיטשוב היה במשך חצי שנה אצל הרה"ק המגיד מקאז'ניץ, ובלייל הסדר רצה הרה"ק מבארדיטשוב להסב יחד עם המגיד מקאז'ניץ, אך המגיד מקאז'ניץ סירב באמרו שדרך הנהגתו של הרה"ק מבארדיטשוב שונה מדרכו, ואכן הרה"ק מבארדיטשוב היסב בחדר נפרד מהמגיד מקאז'ניץ. אך במהלך הסדר, יצא הרה"ק מבארדיטשוב מחדרו ברוב התלהבות והפך השלחן, ונענה המגיד מקאז'ניץ שאכן ידע שכן יהיה [וידוע מאמר הרה"ק מוורקא על מאמר חז"ל 'מלמד שבחו של אהרן שלא שינה': אילו היה מצוה הקב"ה מצוה זו להרב הצדיק הקדוש מבערדיטשוב היה משבר המנורה ושפך השמן זית לגודל התלהבות מהמצוה רבה הלזו, אבל אהרן 'לא שינה' שלא ניכר בו שום שינוי (ישמח ישראל בהעלותך)].

הרה"ח ר' דוד פרקוביץ זצ"ל (אבי משפחת פרקוביץ הירושלמית, חסיד מודז'יץ קמאי, אשר הגיע לארץ הקודש מפולין בשנות התר"פ ובאמתחתו ניגוני קודש רבים שהשתמרו

במקוריותם בזכותו), מסר יחוסו אל הרה"ק הרבי ר' ברוך'ל ממעזיבז' זיע"א. והנה זה (6:1) מפי הרה"ח ר' דוד פרקוביץ זצ"ל. והנה הקלטה נוספת (6:2) מהאלבום "אדיר במלוכה" ניגוני חג הפסח בחצה"ק פינסק קרלין.

והנה (6:3) הניגון מושר על "אומץ גבורותיך" בפאר והדר ע"י המקהלה החשובה דחסידי תולדות אהרן, בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו, בשנת תשע"ג. הקלטה נוספת (6:4) על "אומץ גבורותיך" מפי ר' חיים יהושע קאננער, שאביו היה מחסידי קו'ניץ פיאסצנע.

7

ברח דודי

להרה"ק רבי מיכל
מזלאטשוב זיע"א

הגיש וערך: הרב דוד מאיר רוס

ידועים המה ניגוני המגיד הקדוש מזלאטשוב בתוכנם העמוק, ובסגולתם לעורר לבבות ישראל. ובספר השיחות להאדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זצ"ל מובא שהעיד עליו הבעש"ט הק', שהוא נכנס תדיר בהיכל השיר ובוחר משם ניגונים מלאים התעוררות ותשוקה להשי"ת.

הנה לפניכם "ניגון ברח דודי" לרבי ר' מיכל'ע, (7:1) מתוך האלבום "רחמים רבים" ניגונים המיוחסים להמגיד הקדוש מזלאטשוב, שזכינו להוציא בס"ד.

ניגון זה היה שר הרה"צ ר' יחיאל מיכל מברעזנא זצ"ל, מצאצאי המגיד מסטעפין, חתן המגיד מזלאטשוב זי"ע, והיה מקובל בבית סטעפין דור אחר דור מזקנים המגיד מזלאטשוב זי"ע (מפי הרה"ח ר' ח. נ. גרינפעלד מקארץ ששמע מפ"ק הרה"צ ר' מיכל מברעזנא זצ"ל)

עיבוד מוסיקלי: י. ב. שטרולי & ח. י. גאלדמאן.
קלרינט: חיליק פראנק

אל גינת אגוז - די מאמע האט געהייסען

באבוב. מיוחס לרבי אהרן הגדול מקרלין / הרה"ק ר' ישכר בער מראדושיץ /
הרה"ק ר' אברהם משה מפשיסחא

אילן אחד כמדומה שזה אילן של אגוזים, וענו המלווים שאכן כן זהו אילן של אגוזים. ואמר בנו הדרכי תשובה, ישב נא אדוני אבי בכאן קצת תחת האילנות, וכן עשה. ואמר לבנו בזה הלשון: "רבי הירשלי לעבין, הנה שמעתי כי הקדוש מרן רבי אהרן קארלינער זיע"א היה לו איזה זמר נאה על הפסוק "אל גינת אגוז ירדתי", ואני ידעתי גם כן, אבל נשכח ממנו, אפשר שיש לך ידיעה מזה הזמר". ענה לו בנו הדרכי תשובה: כן, יודע אנכי את הניגון הזה, אשר למדתי בצאנו מהרב מבאבוב, (הוא האדמו"ר מהר"ש הראשון זיע"א, לבית באבוב), ושר את הניגון לאביו הק' ובכה השם שלמה בשמעו את הדברים, ואמר: באמת הוא צער גדול להבנים שלא יכלו להגיע ולקח מהאילנות.

ואמנם הניגון אינו מוכר בחצר קארלין ושאר השושלות של תלמידי וצאצאי צדיקי קארלין.

מקורות יחוס נוספים לניגון מופיעים בגליון 'העולם' שיצא בפולין, במאמרו של אברהם בער בירנבוים (נולד תרכ"ד, והיה מוצאו מגזע חסידים מפלוצק). בירנבוים מביא את הניגון אל גנת אגוז, עם תרגומו לאידיש ולשון פולין, ומייחסו לרה"ק הסבא קדישא מראדושיץ זי"ע (ומובא שם כמה מעשיות שהרה"ק מראדושיץ היה מעלה לשון פולין לקדושה), ובהערה שם מיוחס הניגון לרה"ק ר' אברהם משה מפשיסחא זי"ע.

דברי שלמה זצוק"ל מבאבוב היה רגיל כמה פעמים להעמיס כוונה בדברי הזמר אחר הסדר (ליל ב' דפסח תשל"ז לפני שיר השירים ועוד, והתבטא ע"ז שפירושו הוא רק בדרך אפשר, "ואילו שמעתי מאבי מרן בעל קדו"צ זצ"ל לפרש כן הייתי אומר שזה הפשט הנכון"), לפי מה דאיתא בגמ' (ברכות כ.). אמר לי' רב פפא לאבבי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא אתרחיש לן ניסא, א"ל קמאי הוו מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין על קדושת השם. וזה שאומרים "די מאמע האט געהייסן", והכוונה על השכינה הק' שנקראת אימא עילאה בזה"ק, ניסעלעך אפרייסן, שפעול ע"י מעשינו הטובים שיושפע לנו נסים כדי שיתקדש שם שמים בעולם, ועל זה פונים כלל ישראל ואומרים "אוי ווי הויעך זענען די צווייגעלעך, אוי ווי נידריג זענען די קינדערלעך, מיר נישט דערגרייכען". כלומר שלפי מצבינו הדל בעבודתו ית"ש אין אנו עומדים במדרגה זו שנוכל להוריד שפע של נסים מלמעלה, ע"כ. (שלומה של מלכות גיליון יב).

בספר בית שלמה, תולדות הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש, מסופר שלפני הסתלקותו לשמי רום, הלך שפאצירן ולשאוף אוויר עם בנו הרה"ק רב צבי הירש, בעל ה"דרכי תשובה". ובדרך חזרתו, הביט על האילנות בגינת הבית, ואמר על

בחצה"ק באבוב ישנו ניגון מיוחד ששרים עם סיום ליל הסדר על הפסוק משיר השירים "אל גינת אגוז" עם תרגום באידיש כאן (8:1) תשמעו זאת מהאלבום הוותיק "ניגוני חסידי באבוב" מר' אליעזר האלבערשטאם, עם תרגום לפולנית. ובנעימה מוסיקלית (8:2) מאת חיליק פראנק. והנה גם (8:3) מהאלבום "לחיים טיש - כולנו מסובין" (תשו"ח לידידנו החשוב הרב יוסף משה כהנא הי"ו על רשותו האדיבה).

אַל גַּנַּת אֶגּוֹז יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֲבִי
הַנָּחַל לְרֵאוֹת הַפְּרָחַה הַגֶּפֶן הַנִּצּוֹ
הַרְמִיָּם.

די מאמע האט געהייסען ניסעלעך
אַפּרִיִּיסען, אוי ווי הויעך זענען די
צווייגעלעך (נ"א ביימגעלעך), אוי ווי
נידעריג זענען די קינדערלעך, מיר
קענען נישט דערגרייכען.

קַזְאוּהַ מִטְּצ'קָה מִטְּצ'קָה, אוז'שקי
רַבִּצ', אוז'שקי רַבִּצ', אַל וויסוקיָה
לְשִׁצ'יקי, אַה זֶה נִסְקִיָּה חוּיּוּפִצ'יקי,
טרוֹדוֹנוּ שִׂאוּ דוֹסְטִצ'.

ובתרגום ללשה"ק: האמא צוותה
לקטוף אגוזים, אך כמה גבוהים
העצים, ומה קטנים הם הילדים,
שאינם יכולים להשיגם.

הניגון היה מושר בדמעות שליש
על ידי מרן הדברי חיים מצאנז
זיע"א, בכל שנה בליל ב' אחרי
הסדר (קונטרס עקבי חיים בסוף הגדת
'דברי חיים' (אות ל"ו) שכן שמע מהגה"צ
מציעשנב זצ"ל). מרן אדמו"ר בעל

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

הפתעת השנה למתנת האפיקומן

הספר שיוביל אתכם הישר
להיכל הנגינה על טהרת הקודש

עם הספר תוכלו מיידית להתחיל לנגן
עפ"י תווי נגינה, ובשתי ידיים, שכן
התווים נכתבו לפסנתר.

וגם אם אינכם מבינים ואין לכם שום
מושג במוסיקה האימון והתרגול
בספר הזה יקנו לכם מושגי יסוד
במוסיקה ובתווים.

לרכישה מקוונת לחצו כאן

9

והיא שעמדה ניגון ריקוד לאמרי אש זצ"ל

ניגון ריקוד על "והיא שעמדה" שחובר על ידי האמרי אש ממודז'ץ זצ"ל בשנת תש"ל.

הקשיבו לזה כאן (9:1) מתוך האלבום החמישי מסדרת "ביכורי זמרה", בעיבודו וניצוחו המקצועי של הר"ר שרוליק וייצמן הי"ו

10

והיא שעמדה ויזניץ - ר' ליפא לויאש

בחצה"ק וויז'ניץ מושר ניגון יפה על "והיא שעמדה". כפי שתשמענו כאן (10:1) הלחינו החזן ר' ליפא לויאש ע"ה, (חזן ומלחין נודע, הלחין ניגונים להאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל). הניגון זכה לפרסום רב, כאשר ר' יוסף משה כהנא הי"ו הפיק את האלבום "כולנו מסובין", האלבום הראשון מבית "לחיים טיש", בשנת תשס"ד, עם ילד הפלא "אהרן הלוי", הלא הוא הבעל מנגן ר' מרדכי אהרן (מוטי) ויזל שיחי', תוכלו לשמוע את זה כאן (10:2) ברשותו האדיבה של ידידנו ר' יוסף משה שיחי'.

באותה שנה נפגשנו לזיץ מיוחד בחוהמ"פ, בביתו של ידידנו הבעל מנגן הנודע ר' אברהם ישעי' רוזנבאום הי"ו. במסיבה השתתף גם בנו של ר' ליפא, הבעל תפלה ר' משה חיים לויאש ובניו שיחי'. והתכבדו לשיר את הניגון "והיא שעמדה" שרבים הכירו אותו אז לראשונה, בזכות "לחיים טיש". והנה לפניכם הקלטה (10:3) מזיץ זה, ר' משה חיים ובניו שרים את היצירה של אביהם/זקניהם. והנה לפניכם גם ההקלטה האורגינלית (10:4) של החזן ר' ליפא לויאש ז"ל ובנו הילד משה חיים שיבדלחט"א, שמפליא כאן בקולו. והקשיבו לסיום היצירה בשתי הקלטות אלו, שאינו מושר בוויז'ניץ ובלחיים טיש.

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

11

אדיר הוא - טמפל שירה הניגון העתיק

הניגון העתיק על הפיוט "אדיר הוא" עם תרגום לאידיש-טייטש הנקרא "טעמפל שירה", אשר בטעות התקבע כניגון השלה"ק, עקב כך שזה הודפס בהגדת השלה"ק, אך הוא ניגון קדום ביותר, כפי שתקראו במאמרו המאלף של ידידנו הרב חיים ישראל טסלר שיחי', במדור "פרדס הפיוטים והזמירות".

הגרסא הנכונה של ניגון זה היא כפי שהיה מקובל בקהלות ישראל בארץ אשכנז, בגרמניה ובאויבערלאנד. כפי שתשמענו כאן (11:1) מפי הבעל תפלה הרה"ח ר' גבריאל פישער ז"ל, בנו של הבעל תפלה הנודע הרה"ח ר' שמשון פישער ז"ל מווינה. והוא משלב את הפיוט בלשה"ק עם האידיש-דייטש, פסקה בפסקה.

וכאן תשמענו (11:2) מפי הבעל מנגן האברך ר' דוד פנחס ראטה הי"ו, בביצוע מיוחד עם מקהלת "ידידים" העולמית בניצוחו של ידידנו ר' יעקב רוטבלט הי"ו. והנה גם הקלטה נוספת (11:3) מאת החזן משה קוסביצקי ע"ה.

הניגון הושר גם בקהלות היעקעס על ברכת כהנים בחג הפסח, כפי שתשמעו כאן (11:4) ואין לנו ידיעה מי שר כאן, נשמח אם מי מהקוראים יודע ויודיענו מיהו הבעל מנגן הלז. והנה (11:5) גם מפי גרשון קנאי ע"ה, משרידי קהלת פרשבורג, מתוך ההקלטה המפורסמת שלו, על נוסח התפלה בקהלת פרשבורג.

בס"ד

בדרך אל המשכנתא,
מיחזור משכנתא או הלוואה?

תהיו בטוחים.

צוות עולם המשכנתא
ילוה אתכם בדרך לתוכנית המשתלמת
עם מעטפת שירותים יחודית.

תכנון יצירתיות מקצועיות

שירות זמינות

התנאים האטרקטיביים ביותר, בתהליך מהיר ללא יציאה מהבית וללא ניירת

משכנתא מדרגה שניה
לכל מטרה
עד 70% משווי הנכס

הלוואות בנקאיות וחוץ בנקאיות
בפריסה מקסימאלית
במסלול מהיר

טל: 052-76-88-900 | פקס: 02-580-3430

02-54-78-900

office@olamashkanta.co.il

עולם
המשכנתא
דוד הולצמן

משכנתאות הלוואות מהירות מימון

12

ניגוני בצאת ישראל
לכ"ק אדמו"ר האמרי שאול
ממוד"ץ זצ"ל

הגיש והכין: אברהם יעקב טיילור | עריכה: בנימין נויפלד

והניגון אכן מתאים לסגנון של ניגוני שמחה לארצך, אך יש בו מוטיב מיוחד ויוצא דופן ומצאתי בכתב יד חלש בתווי וילנא שכתוב שהוא מושר גם על בצאת ישראל. והנה גם מפי ר' אברהם יעקב טיילור (12:10) מושר על בצאת ישראל.

1. ניגון (12:11) שמחה מלהיב מפי רב"צ, ונמצא גם בתווי וילנא (12:12) ר' בן ציון מציין ששמע אותו מזקן אחד בשם ר' יוסל ברנבליט, השוחט מקליוולנד, זוואלינער חסיד ובעל מנגן. והנה הקלטה (12:13) מר' אברהם יעקב ששר את זה בזיץ שלנו בחוהמ"פ תשע"א.

2. מארש מיוחד על בצאת ישראל, שהאמרי שאול בארה"ב בשנת תש"ג. רשום בתווי וילנא ר' בן ציון ולעיתים רחוקות היה שר אותו, יש אותו בהקלטות האמרי שאול מארה"ב, הבעל מנגן ר' אברהם יעקב טיילור למד את הניגון מהקלטות אלו ושורר אותו בזיץ וגם מתכבד על ידי האדמו"ר ממוד"ץ שליט"א לשוררו בשולה"ט בפסח עם המילים, והנה הקלטה מיוחדת לגיליון מפי ר' אברהם יעקב (12:14).

3. וואלס - היצירה המפורסמת של האמרי שאול על בצאת ישראל, שר' בן ציון שנקר שר (12:15) באלבום "חגים וזמנים" מסדרת "מוד"ץ חי". - האדמו"ר ממוד"ץ שליט"א אמר, שניגון זה חובר למעשה על ידי האדמו"ר האמרי שאול על שושנת יעקב בפורים בשנת תש"ו, אך משראה שלציבור יהיה קשה ללמוד אותו, עקב ריבוי הניגונים החדשים באותה שנה, הסב האמרי שאול את הניגון הזה על "בצאת ישראל". - הניגון הזה זכה לתהודה רבה ומושר ע"י הרבה חזנים ובעלי מנגנים. והנה הקלטה אחרת (12:16) מפי ר' בן ציון שנקר, ששר ניגון זה בהופעה עם תזמורת רבת כלים, בביצוע מיוחד (תש"ח לידידנו ר' יצחק קרימילובסקי, שהמציא לנו הקלטה נדירה זאת).

4. וואלס בצאת ישראל, שחיבר האמרי שאול בשנתו האחרונה, פסח תש"ז, ר' בן ציון רשם אותו בתוים והיה משוררו מידי פעם, כפי שתשמעו כאן (12:17) באחד הזיצן בחוהמ"פ בביתו.

משייכים אותו בטעות לויד'ניץ, עקב כך שהניגון נתפרסם ע"י האדמו"ר האמרי חיים מויד'ניץ זצ"ל. הניגון נמצא בתווי וילנא (12:2), ושם מספר ר' בן ציון שהאמרי חיים סיפר לו ששמע את הניגון מהרבי האמרי שאול בעת שנפגשו במארינבאד.

5. כסיפור מעשה - אך יותר יצירתי בסגנון הניגונים של האמרי שאול, נמצא בתווי וילנא (12:3) וכאן תשמעו את ההקדמה של ר' בן ציון שמסביר כנ"ל, שישנם שלושה או ארבעה סוגי ניגונים וכו'. יצוין שבהקלטות האחרות של ר' בן ציון מניגון זה הוא שר אותו בשינויים קלים. ר' בן ציון באומנותו הלביש את הניגון הזה על הפרק "ה' זכרנו", (12:4), וזה אכן מתישב טוב ג"כ על הפרק זה.

6. ניגון נוסף כסיפור מעשה, שהאמרי שאול הלחין בשנת תש"ד בארה"ב, והנה הקלטה מהרה"ח ר' דוד ביק שליט"א שהתכבד לשוררו באחת הזיצן בביתו של ר' בן ציון בחוהמ"פ (12:5) אח"כ שומעים את ר' בן ציון שמספר בערגה איך שזכה לשמוע את הניגון הזה מהאמרי שאול לבילי הסדר, ומציין שאז בשנת תש"ד הלך רגלי מקראון הייטס לויליאמסבורג, היכן שהאמרי שאול היה גר, ולא נתנו ליכנס לליל הסדר, אך היות וידעו שהוא הגיע ממרחק נתנו לו להיכנס. ובשעה שנכנס אחז הרבי האמרי שאול בניגון זה, ור' בן ציון מציין את ההתרגשות שאחזה בו בשעה שראה את הרבי משורר ניגון זה בתנועה וישיבה מלכותית על כסא ההסיבה, ומציין גם את התנועות האוריינטליות של ניגון שנותן הרגשה כביציאת מצרים. והנה הקלטה נוספת מפי ר' בן ציון (12:6). - וגם מפי (12:7) ר' יענקל הרשור הי"ו בזיץ בחוהמ"פ תש"ע, בביתו של הר"ר דוד זעירא הי"ו.

7. ניגון ריקוד (12:8) עליו הבנוי מחמש בתים. נמצא בתווי וילנא, ור' בן ציון מציין שהרבי היה שר את בשנים הראשונות בארה"ב.

8. ניגון שמחה, נמצא בתווי וילנא (12:9), ר' בן ציון מציין שזוכר שהרבי האמרי שאול שר אותו על שמחה לארצך.

מון האדמו"ר האמרי שאול ממוד"ץ זצ"ל הלחין ניגונים שונים על "בצאת ישראל", כל ניגון בנוי בסגנון מיוחד במעשה אומן וכל אחד בא לבטא את סיפור יציאת מצרים באופן אחר. הרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה מספר בהקדמה לאחד מניגוני "בצאת ישראל" בסדרת "תווי וילנא", שהרבי האמרי שאול זצ"ל הסביר, שהוא הלחין ניגוני "בצאת ישראל" בארבע קטגוריות (סגנונות) שונות. הקטגוריה הראשונה כסיפור מעשה, דהיינו הניגון בא לתאר סיפור יציאת מצרים כפשוטו. הקטגוריה השניה כמארש, כלומר הניגון בא לתאר איך שבני ישראל יוצאים ממצרים "מארשירענדיג", כשיר לכת המושר ע"י חיילים או צועדים חגיגיים בסך. הקטגוריה השלישית כניגון שמחה להודות ולהלל. והקטגוריה הרביעית כוואלס (שר' בן ציון מוסיף שניגונים אלו הלחין הרבי האמרי שאול בהגיעו לארה"ב).

להלן ננסה לסדר את הניגונים של האדמו"ר האמרי שאול על בצאת ישראל עפ"י מה שידוע כיום ולסדרם עפ"י הסדר הנ"ל. ישנם חמישה ניגונים על בצאת ישראל שחיבר האמרי שאול בפולין ונמצאים בתווי וילנא וישנם ארבעה מתקופת שהותו בארה"ב.

א. כסיפור מעשה - הניגון העממי המפורסם על בצאת ישראל, נמצא באלבום "שלוש רגלים" (12:1), שרבים

13

בצאת ישראל
הרה"ח ר' בן ציון
שנקר ז"ל

ישראל, כבר בשנותיו המאוחרות (לכאורה) שימו לב לפירוש המלות כאן, ותבינו את ייחודיותו של מארש זה. הקשיבו לזה (13:5) משירתו של רב"צ ג"כ באחד הזיצן בביתו בחוהמ"פ.

6. וואלץ שחיבר רב"צ על "בצאת ישראל" בשנת תשס"ח. הקשיבו כאן (13:6) לשירתו של רב"צ, כאשר הוא מלווה את עצמו בפסנתר.

ארויפגאנג" (עלייה קשה). - הקשיבו כאן (13:1) לניגון הזה בשירתו של רב"צ מהקלטה ישנה משנת תשכ"א.

2. מארש על "בצאת ישראל" שחיבר רב"צ בעת שבתו ביום ב' ניסן שנת תשי"ז. הקשיבו כאן (13:2) לשירתו של רב"צ עם המקהלה שלו, בזיץ שהתקיים בביתו בחוהמ"פ בשנת תשנ"ט.

3. מארש מלכותי שחיבר רב"צ על "בצאת ישראל" בשנת תשנ"ג (לכאורה) הקשיבו כאן (13:3) לשירתו של רב"צ עם המקהלה שלו בזיץ חוה"מ פסח בביתו באחד השנים.

4. המארש הנודע של רב"צ על "בצאת ישראל", שזכה לפרסום רב והתקבל בעיקר בעולם הישיבות. הקשיבו כאן (13:4) לזה מתוך האלבום המפורסם של רב"צ "מדור לדור".

5. מארש מיוחד של רב"צ על "בצאת

גם תלמידו של מרן האמרי שאול זצ"ל, נעים זמירות ישראל, הרה"ח ר' בן ציון שנקר ז"ל, הלחין ניגונים שונים על "בצאת ישראל", רובם כמארשים, אבל כל אחד מהם בנוי בסגנון עם "פרישקייט" מיוחד. נביא לכאן אחדים מהם.

1. ניגון מיוחד במינו "מארש משמח ומעורר גם יחד" (קומזיץ בלע"ז) על בצאת ישראל חיבר ר' בן ציון שנקר בשנות בחרותו, בשנת תש"ד. - את הניגון הזה זכה רב"צ לשיר לפני הרבי האמרי שאול זצ"ל, לאחר שאחיו הרה"צ ר' אברהם שנקר זצ"ל, זכה באותה שנה להינשא לבתו של האמרי שאול, וכחדב"ן סיפר לרבי האמרי שאול, שאחיו הבחור בן ציון חיבר ניגון יפה על בצאת ישראל לכבוד החג. כי ר' בן ציון בעצמו התבייש ולא מלאו לבו לספר זאת לרבי. ביקש הרבי האמרי שאול מהבחור בן ציון לשיר את הניגון לפניו. כשהגיע למילים "ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן" עשה רב"צ תנועה של "אוי גבעות". אמר לו הרבי בחיך: "א שווערע

14

כמה מעלות טובות, דיינו
דז'יקוב / צאנו

בחצה"ק מונקאטש שרים ניגון זה על ההמשך של "בצאת ישראל" בהלל ביו"ט, וכמו"כ ב"ממקומך" בשבת חזון ושמחת תורה, למונקאטש הגיע הניגון מצאנז.

פישער ז"ל), בזיץ שלנו בחוה"מ פסח תשע"ה. בסוף תשמעו דיון עם הבעל מגן הנודע הרה"ג ר' עזריאל פורסט שליט"א, אודות מקור הניגון ועל השינוי בפאל מהמושר באבוב.

ניגון שמקורו בדז'יקוב, על הפיוט "דיינו" בליל הסדר. הקשיבו כאן (14:1) לשירתם של האחים ר' ברוך הי"ו והב' שלמה ניו בני הרה"ג ר' יהושע גרינוואלד ז"ל (נכד הרה"צ ר' שמשון

כ"ק
האדמו"ר
מפלויעשט
זצ"ל הי"ד
(תמונה:
Wikipedia)

15

חסל סידור פסח

לחן קודש המקובל
מאבות שושלת ממלכת רוז'ין

ניגון עמוק מאוד על "חסל סידור פסח", מושר אצל האדמו"ר לבית רוז'ין לחצרותיהם. אשר יש שמייחסים אותו אל הרה"ק מרוז'ין זיע"א, ויש שמייחסים אותו אל אביו הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהובישט זיע"א.

ניגון זה נחשב לניגון מקודש, שאינו מושר על ידי הקהל, אלא אך ורק על ידי האדמו"ר, ורק בטיש של נעילת החג במוצאי חג הפסח.

כאן (15:1) תשמעו ניגון זה מפי הבעל תפלה, הרה"ח ר' חיים דוד אלימלך פישמן ע"ה. (אשר זכה לשמש בקודש כבעל תפלה אצל האדמו"ר מהוסיאטין זיע"א ואצל האדמו"ר מבאיאן זצ"ל).

והנה (15:2) הקלטה נוספת של לחן קודש זה, בנוסח המקובל בבית באהוש. מושר ע"י ידידנו החזן ר' יהושע קמפינסקי הי"ו, נכדו של האדמו"ר רבי דוד מפלויעשט זצ"ל הי"ד, אחיו של האדמו"ר מבוהוש זצ"ל.

17

חסל סידור פסח

מאניש חזן

ניגון יפה מאוד על "חסל סידור לפסח" מאת ר' מאניש חזן מטשורטקוב. נמצא בתווים של סטוצ'בסקי.

הקשיבו כאן (17:1) לשירתו המיוחדת בטו"ד של החזן העולמי ר' מוטי בויאר הי"ו, מחסידי סאדיגורא-טשורטקוב, שנעתר לבקשתנו ושר את הניגון מתוך התווים, כאשר הוא מלווה את עצמו בפסנתר.

חסל סידור פסח

בעלזא, ניגון עתיק יומין

16

עם גמר שולה"ט של נעילת החג ביום שביעי של פסח, אחר ברכת המזון, נהגו אצל רבוה"ק מבעלזא זי"ע לכבד שלושה אנשים חשובים ובעלי חזקה, לשיר את הפיוט "חסל סידור פסח" בזה אחר זה, כל אחד שלוש פעמים. בניגוני קודש עתיקים, הראשון בניגון המושר ביומין דחנוכה בתמניא אפי, על "מה אהבתי תורתך". השני בניגון "פלאות עדותך". והשלישי בניגון הקפה הרביעית, והמשיכו הקהל לרקוד ולשיר בניגון הקפה הרביעית, לאחר מכן נעמד מרן על רגליו, וכן עשו כל הקהל, והגבאי הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל הכריז בקול "לשנה הבאה בירושלים", והקהל חזרו אחריו ג"פ, ר' שלום סיים עוד ב"פ "לשנה הבאה בירושלים, והמשיכו לרקוד לכבוד נעילת החג.

("בקודש פנימה", שער מועדי ה', שביעי של פסח)

כאן (16:1) תשמעו "חסל סידור פסח". בניגון "פלאות עדותך", מושר בטו"ד על ידי הבעל מנגן הנודע הרה"ח ר' ירמיה דמן שליט"א. וכאמור זהו אחד הניגונים המושרים על תמניא אפי בחנוכה בחצה"ק בעלזא, ומקובל שניגונים אלו הם מתקופת המגיד הק' ממעזריטש ותלמידיו זיע"א.

18

שיר השירים
ראפשיץ

הרב שמואל קליינמאן בארא פארק, נ. י.

קרובה כזו אל השכינה כביכול, למה לא נתחבר יחד לתמיד. לשמע הדברים האלו נפל על הנאספים פחד גדול, ואכן כך הוה שנסתלק באותה שנה.

ועוד בדורות האחרונים זכינו לראות כן אצל הרה"ק ר' יהודה'לי מסטוטשין זצ"ל, מראה הוד נסוכה על פניו, בעת שזימר שיר השירים, מגודל דביקות הבורא שבערה בקרבו, כשנפשו יוצאת בדברו בהשתפכות הנפש וגעגועים עזים אל השכינה הק'. מי שזכה לשמוע קולו הטהור כשזימר הפסוקים: שימנו כחותם על לבך... מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה... ראה עין בעין יציר אנוש מתדבק בקונו בדביקות עצומה.

סיפר לי דודי שיחי' שפעם כשהגיע זקינו הרה"צ ר' אלעזר שפירא מקוויאשד זצ"ל להסתופף בצל הרה"ק מסאטמאר זצ"ל בחג הפסח בעת עריכת שולחן הטהור, כיבדו רבינו בניגון לכבוד יו"ט, והתחיל לשיר את ה'ראזוואדוב'ער שיר השירים' בנעימות כדרכו. בכל משך הניגון הסתכל רבינו בפני זקינו כולו פאר'מוח'ט ולא הסיר מבטו מעליו, והיה ניכר על פניו התרגשות יתירה מניגון קדוש זה מבית אבותיו הק'.

רק ב' הבבות של הניגון בלי הפאל השלישי, ורק בר"ח אלול היה המנהג בבאבוב לפעמים לשיר 'ברכו נפשי' בניגון זה (בשונה משאר ר"ח שזימר ניגון מפורסם לבית צאנז), אז אכן שומעים (18:5) גם פאל הג'.

וכאן הניגון השני מבית ראזוואדוב שזימרו גם אצל רבותינו הק' מסטוטשין זי"ע מושר ע"י הבעל מנגן ר' אביש בראדט הי"ו (18:6), ואצל חבורת מרעים חוה"מ פסח בבית ר' דוד ארי' יאקאב הי"ו (18:7), עוד הקלטה על כמה פסוקי שה"ש מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאל מלאנצהוט זצ"ל, מזקני חסידי סטוטשין (18:8).

עבודה נשגבה ומיוחדת היתה לרבותינו הק' בשיר'ת השיריים הללו אחר גמר הסדר אשר אין לתאר עלי כתב, ונתגלו אצלם גדולות ונצורות. כן מסופר בפי כתבי הדורות (מובא בסוף הגש"פ אמרי נועם) שבשנת תרל"ז שנה האחרונה עלי אדמות אצל הרה"ק רבי מאיר'ל מדז'יקוב זי"ע בעל 'אמרי נועם' בעת שזימר שיר השירים בשולח'ט באחרון של פסח היו פחדים נוראים, וכאשר הגיע אל הפסוק 'אני לדודי ודודי לי' אמר בהתלהבות מתוך בכי 'אכן כן!', אם יש לי כבר באמת שייכות

בחצרות הקודש צאצאי הרה"ק מראפשיץ זי"ע נוהגין לזמר 'שיר השירים' אחר הסדר, בליל ראשון קאפיטל א' או ב' קפיטלך, ואח"כ כל אחד כפי מנהגו לחלק הפרקים בין שאר סעודות של יו"ט, עד שגמרו את כולו במשך היו"ט.

ידועים כהיום שני ניגונים שזימרו אצל רבותיה"ק כפי שתשמעו כאן (18:1) מפי הרה"ח ר' פיניע מאירוביץ שליט"א, הא' הוא ניגון דביקות המיוחס לאבי השושלת הרה"ק מראפשיץ זיעוועכי"א וכן שרו אצל בניו אחריו, והשני הוא של נכדו הרה"ק רבי משה'לי מראזוואדוב זי"ע. והנה כאן (18:2) הניגון הראשון מושר מפי הרה"ח ר' בן ציון שנקר ז"ל כמו שמופיע בתווי החוברת 'חסידות און יו"ט' של מנשה אונגר, עוד הקלטה מבוצע בתקליט ישן של מקהלת חזנים בניו יארק (18:3).

[יצויין שניגון זה שרים אדמור"י באבוב לדורותיהם בשולח'ט ליל שושן פורים על הקאפיטל 'למנצח על אילת השחר' כמנהג ראפשיץ בבכיות עצומות ובדביקות נוראה, והנה הקלטה של מרן אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל (18:4), אולם ראוי להעיר שבמשך שנים האחרונות שמעו ממנו בפורים

19

קרב יום, עם חרוזים באידיש

מילים, לחן ושירה: האדמו"ר מהורנסטייפל מילוואקי שליט"א

חרוזים באידיש, בנויים על הפיוט "קרב יום" הנאמר בסוף ליל הסדר. נכתבו ע"י האדמו"ר הרה"צ ר' מיכל טווערסקי שליט"א מהורנסטייפל-מילוואקי, שעל בסיס מילות הפיוט, מרחיב במעשה אומן ונותן ביטוי עמוק להרגשים והזעקה היוצאת מתוך הלב. שנזכה כבר לסיום הלילה הארוך החושך והמר וכו', ולהתגלות כבוד שמים עם "בני בכורי ישראל".

הקשיבו כאן לשירתו של האדמו"ר (19:1),

עם הניגון המרטיט שג"כ הולחן ע"י האדמו"ר שליט"א

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלא לַיְלָה:
רָם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אַף לָךְ הַלַּיְלָה:
שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה:
תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻכַת לַיְלָה:

שוין 2000 יאר געווארט, א ביטערן גלות מיט-געמאכט.

אוי ווי לאנג קענען מיר דאס אויסהאלטן, ווילאנג מוז געדוירען די נאכט.
דערנענטער דעם טאג פון משיח'ן, ברענג עס נאנט ווי גיך און געשווינד.
דאס איז פסח נאכט אונזער תפלה, און דאס בעטען מיר אצינד.

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלא לַיְלָה:

די פעלקער זיי זאגן - פארפאלן, זיי מאכן אונז צו שאנד און צו שפאט.
פארקויפט זענט איר חלילה אויף אייביג, אט דער נאכט קען נישט ענדיגן אויך אייער גאט.
אוי באשעפער די וועסט זיי נאך אבער באווייזן, אז די הערשט איבער אלעס גרויס און קליין.

די וועסט זיי צייגן בני בכורי ישראל, כי לך היום אף הלילה גם כן.

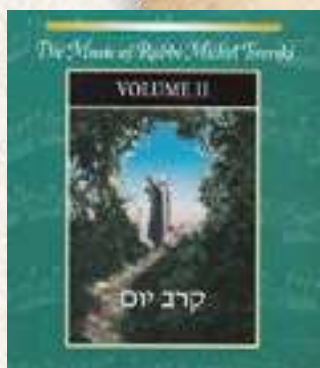
רָם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אַף לָךְ הַלַּיְלָה:

שוין 2 מאל דאס שטעטל געפאלן, שוין 2 מאל א חורבן געזעהן
אוי ווי עס בענקט זיך צוריק קיין ירושלים, אוי ווי עס בענקט זיך צוריק אינדערהיים.
אוי גאטעניו שטעל אן די שומרים זאלן היטן, בכל רגע ובכל שעה ובכל עת.
און אין שטעטל קער אונז צוריק אויף אייביג, דיין בית שלישי בית של אש.

שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה:

בראשית ברא צום אנפאנג האסטו באשאפן, א ליכט גאר א אויסנאם און פיין.
נישט געוואלט אז די רשעים זאלן עס ניצן, פון ערליכע אידן אויך צוגענומען דאס שייין.
קוק זיך צו צו דעם טיף פינסטער גלות נאכט, און מיט יענעם ליכט דעם אידן דערקוויק.
און פארטרייב אויף אייביג דאס פינסטערניש, אוי באשעפער דאס ליכט קער אונז צוריק.

תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻכַת לַיְלָה:

20

קרב יום לחן הרה"ח ר' בן ציון שנקר זצ"ל חרוזים הגה"צ רבי משה וולפסון יבדלחט"א

של רב"צ ז"ל, זכה כותב השורות
לחדש את הניגון, כפי שתשמעו
כאן (20:2), ביחד עם ר' נאור
גוטליב שיחי', שנתן את הליווי
בפסנתרו בידיים האומניות שלו.
אחרי שהושר גם ביאהרצייט של
רב"צ בשנת תש"פ (20:3).

לבוראו בסיום ליל הסדר ומסיים
"טאטע באניי דיין מלוכה.....".
והקשיבו כאן (20:1) לשירתו
המרגשת של של הרה"ח ר' בן ציון
שנקר ז"ל, רעו וידיד נעוריו של
המשגיח שיבדלחט"א, שאף הלחין
את הניגון. והשנה ביום היאהרצייט

והנה ניגון נוסף בחרוזים על
הפיוט "קרב יום", שנכתבו ע"י
המשגיח הגה"צ רבי משה וולפסון
שליט"א. והפיוט הזה נכתב כפירוש
המלות באידיש. כאשר בתוך
הפירוש, במלים הספורות, המשגיח
שליט"א נותן כאן ביטוי עמוק,
על כל מה שהלב היהודי מתחנן

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלֹא לַיְלָה: רַם הוֹדַע כִּי לֶךְ הַיּוֹם אֶף לֶךְ הַלַּיְלָה:

פאטער גרויס און מעכטיג,	אבא גדול וגיבור
ברענג א טאג, שיין, און פרעכטיג,	תביא לנו יום בהיר ויפה
וואס נישט ער איז טאג, און נישט, ער איז נאכט	שהוא לא יום ולא לילה
וואס נישט ער איז טאג, און נישט, ער איז נאכט	שהוא לא יום ולא לילה
זאל די וועלט שוין וויסן, אויף ריכטיג,	שכל העולם ידעו לנכון
אז ג-ט שאפט פינסטער און ליכטיג,	שהקב"ה בורא חושך ואור
מיט זיין גרויסן כח, און זיין מאכט.	בכוחו הגדול ועוזו
זאלן וויסן מענטשן און קינדער,	שידעו אנשים וילדים
אז טאג און נאכט איז פון געשווינדער,	שיום ולילה זה כהרף עין
באשאפן מיט זיין ווילן, און זיין מאכט.	שנבראו ברצונו ועוזו

שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה: תֹּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁכֶת לַיְלָה:

שומרים פון שמים, באשטים-אויף ירושלים,	שומרים משמים הצב בירושלים
טאג און נאכט, זאל זי זיין באוואכט,	יום ולילה שהיא תהיה מובטחת
טאג און נאכט זאל זי זיין באוואכט	יום ולילה שהיא תהיה מובטחת
טאטע לאז נאר פאלן, דיינע גאלדענע שטראלן	אוי אבא רק תפל נא, קרני הזהב שלך
באלייכטן מיט זוהן שיין, דער פינסטער פון נאכט	המאירים כשמש את חשכת הליל
אוי טאטע באניי דיין מלוכה,	אוי אבא תחדש את המלוכה שלך
מיט א יום שכולו שבת ומנוחה,	ביום שכולו שבת ומנוחה
באלייכט אויף אייביג דער פינסטער פון דער נאכט.	תאיר לעולם את חשכת הליל

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

לספר ולספר כל הלילה

מזרחית למספרים

החכמים המשיכו קדושה גדולה כ"ב בסיוור יציאת מצרים. עד שנים על תלמידים נמשך הקדושה הודא' (כאר ושמש)

למען הספר: קחו את כל מה שאמרו יודעים על "הגדה של פסח - מתיבתא", החוקף הבלתי נתפס. הליקוטים, הביאור המשולב והדיונים - והוסיפו על זה מהדורה חדשה עם איורים חדשים לגמרי, ביאור מחדש והוספות רבות, וקבלו: שלמות.

ביאור ההגדה משולב, מבוסס על אלפי ספרי ראשונים ואחרונים | אוצר המדרשים | משנת הראשונים | ילקוט הביאורים - לקט מכל מאורי החסידות והנאונים במרוצת הדורות | הקדמות מפורטות לכל ענין

מתורגמת פאר מעורר אמורי, למי שחשוב לך באמת

מותאם לכל אחד, מלמדן עד דרשן, מבעל בית ועד מורה הוראה < הגדה מורחבת, מקוצרת, קטנה | פורמט: רגיל, סקא, עור >

אידע: 437-0054 (718)
אירופה: 44-20-8806-0176
לחשי בתנויות הספרים המובחרות

חיים של תורה

מרכז הזמנות:
1800-22-55-66

21

חד גדיא

הרב שלמה קאליש, מנהל רוחני
דישיבת נדבורנה בני ברק

טרם סגירת הגליון התקבל במערכת ניגון יפה על "חד גדיא" מותאם במלאכת אומן לפירוש המלות של הפיוט הזה, מתחילה ועד סוף. ניגון קל לתפסו, "און עס זינגט זיך געשמאק" (מושר בנעימות).

חיברו המלחין הר"ר אליעזר קאליש שליט"א. בנו של המלחין הנודע הרב שלמה קאליש הי"ו. שגם הוא כאביו התברך בכשרון ההלחנה וניגוניו כבר זכו להתפרסם ולהתנחל בעם ישראל, ביניהם הניגון "הקשיבה אדון"

- כאן (21:1) תוכלו להקשיב לניגון, מושר ע"י בנו הר"ר אליעזר קאליש הי"ו, הקשיבו ותהנו.

22

קול דודי

להאדמו"ר האמונת אברהם
מפיטסבורג זצ"ל

ידועים ומפורסמים הם לחניו המתוקים והעריבים של כ"ק האדמו"ר הראשון מפיטסבורג האמונת אברהם זצ"ל.

למערכת "עתיקין" הגיעה הקלטה של האדמו"ר ז"ל, שר ניגון "קול דודי", הנה הוא לפניכם (22:1) בקולו בקודש.

תשו"ח לחבר המערכת הרה"ח ר' איצ'לה קרימילובסקי הי"ו על שהמציא לידנו הקלטה זו.

23

ברח דודי
מאניש חזן

שיחי' בירושלים. נמצא גם באלבום המפואר (23:3) "ברח דודי" של משפחת פאסטן מארה"ב. בעיבוד מוסיקלי משובח ובשירה מקהלתית מפוארת, עם ילד הפלא שמפליא בקולו. (תש"ח) למשפחת פאסטן הרוממה שהואילו בטובם להרשות לנו לפרסם את הניגון לזכות את עם ישראל, ואמנם זכות גדולה שמורה להם, שאודות לשירה המפוארת שלהם, זכה הניגון לפרסום רב).

אך ראוי לציין שהיצירה המופלאה הזאת, כפי שהיא מוכרת ומושרת כיום בחצרות החסידים הנ"ל, איבדה הרבה מחינה וערכה, הרבה פנינים והדגשים חשובים נעלמו מהיצירה המקורית. במיוחד בסיום היצירה, במלות "זה דודי גואלי קרובי ריעי ואהובי", המושרת במקור בשני קולות במקהלה, כאשר קול אחד שר בתנועה רגועה: זה דודי גואלי קרובי... זה דודי גואלי קרובי... והקול השני לעומתו עונה בשאגה: "זה דודי, גואלי קרובי, גואלי קרובי, ריעי ואהובי...". הראשון שהביא זאת לתשומת לבנו, היה חברינו וידידנו היקר, הבעל מנגן והבעל תפלה הרה"ג ר' אלימלך צוויבעל שליט"א, משתתף ומשורר קבוע בויצן שלנו. ששר זאת כפי שהיה שר הרה"ח הישיש ר' שמעון מרילוס ע"ה, הקשיבו נא לשירתו המופלאה עם משפחתו (23:4) ותבינו.

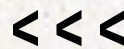
האדמור רבי דוד משה מטשורטקוב ז"ע

לחג השבועות), אשר הניגון מבטא ומפרש כל כך היטב את פירוש המלות, עד שמרעיד ומעורר את נימי מעמקי הלב. הקשיבו נא ותבינו, כל מילה כאן מקבלת את היחס הראוי והפירוש הנכון, כגון: חיש, חיש, חיש ונסו הצללים מזה... ואין מביא ונביא ולא תשבי... ועוד.

היצירה הזאת מפורסמת כיום בהרבה חצה"ק ומושרת בבעלזא, באבוב, בשטיבלאך של חסידי גור ועוד. והנה הקלטה מחסידי באבוב ב"יאקאבס חב"א" בשנת תשס"א (23:1). והנה מהרה"ח ר' ירמ' דמן שליט"א (23:2) בויץ שלנו בחוה"מ פסח תשס"ד בביתו של ידידנו הרה"ח ר' אברהם ישעי' רוננבאום

למחרת ליל הסדר, הלב מלא געגועים, קשה היא הפרידה מרגעי ההתעלות והרגשת החרות בליל הסדר הקדוש. אין יותר ראוי ונכון מאשר להשתתף עם יצירתו הנפלאה של החזן ר' מאניש לאה"ס, הנקרא בפי כל ר' מאניש חזן הי"ד. על הפיוט "ברח דודי", הנאמר בשחרית יום א' דחג הפסח. הפיוט הראשון מפיוטי הגאולה, הנאמרים בימים טובים ושבחות שבין פסח לעצרת (וראה להלן במדור "פרדס הפיוטים והזמירות" מאמר נפלא על מהותם של פיוטי הגאולה מאת ידידנו הרב חיים ישראל טסלר שליט"א).

יפיה של החזנות כידוע, היא שימת הדגש על פירוש המלות, דהיינו שהניגון והנוסח יבטא היטב את מלות התפלה והפיוטים, עד אשר לב השומעים יתעורר בהבינם את עומק פירוש המלות עפ"י הניגון. - ואם כי בשאר חצרות החסידים לא גרסו את תורת החזנות כידוע ועאכו"כ שלא החזיקו חזנים, מסיבות שונות שאכמ"ל. הרי שבשושילתא דדהבא דמלכות רוח'ן לחצרותיהם הקדושות, כן היה נהוג להחזיק חזנים בכל חצר, כידוע מר' פיניע חזן, ר' יוסל טאלנער, ר' נפתלי חזן, ר' מאניש חזן דנן, ועוד. ודומני שאין עוד בנמצא יצירה חזנית כזאת ובמיוחד בחצרות החסידים, (מלבד "אזי בשלישי" לחג השבועות שאי"ה נרחיב עליו בגיליון

הרה"ח הישיש ר' שמעון מרילוס ע"ה, היה משרידי חסידי טשורטקוב, א פארציטישער חסידישער איד, יהודי עם טעם של פעם, בכל מה שרק המילה 'פעם' יכולה להכיל. התגורר אחרי המלחמה בשיקגו בארה"ב ובסוף ימיו עלה לארה"ק, התגורר בשכונת רמת אהרן בבני ברק והיה מסתופף בחצה"ק סאדיגורא אצל האדמו"ר הכנסת מרדכי זצ"ל ואח"כ אצל בנו העקבי אבירים זצ"ל. והיה מתכבד לשיר את היצירה הזאת בשולה"ט בימי חג הפסח.

עם כתיבת שורות אלו הגיעה לידנו הקלטה מהיצירה הזאת מפי ר' שמעון מרילוס ז"ל (23:5), תשמעו אותו גם מספר לפני כן, שזכה עוד לשמוע את מאניש חזן, כשהיה נוסע לחג השבועות בטשורטקוב, הוא היה הולך לראות את החזרות של מאניש עם המקהלה, איך שהוא היה מלמד אותם לשיר עפ"י תווים. ומוסיף שהרבה ניגונים שמע וקיבל ממנו. אבל את הניגון הזה "ברח דודי" הוא מודגיש ומטעים שהניגון הזה לא נס ליחו גם אחרי שנים רבות שהוא שר את זה. מוסיף גם פרט חשוב, ששמע מזקני החסידים, שההייליגער טשורטקובער, רבי דוד משה זיעוכ"א, היה משורר ניגון זה בפה קדשו.

עם פטירתו של ר' שמעון מרילוס ז"ל המשיכו לשיר את היצירה הזאת בחצה"ק סאדיגורא, כאשר מתכבד בכך, המלחין הנודע הרה"ח ר' שלמה קאליש הי"ו, מנהל רוחני דיישיב"ק נדבורנה בני ברק וחתנו של הרה"ח ר' יונה צלר ז"ל מחשובי חסידי סאדיגורא.

ברח דודי עד שתחפץ אהבת כללינו.
שוב לרחם כי כלוננו.
מלכי יודים שובינו תוללינו.
הרוס וקעקע בצתם מתלנו.
הקם טורף, נגן שתילינו.
הנה זה עומד אחר כתלנו:

ברח דודי עד שיפוח קץ מתזה.
חיש ונסו הצללים מזה.
ירום ונשא וגבוה נבזה.
ישכיל ויוכיח וגוים רבים יזה.
תשוף ורועף קרוא כזה.
קול דודי הנה זה:

ברח דודי ודמה לך לצבי.
יגל יגש קץ קצבי.
דלותי משבי לצטרת צבי.
תעובים תאכים הר צבי.
ואין מביא ונביא ולא תשבי.
משוי משבי, ריבה ריבי.
הסר חובי וכאבי וירא ונבוש אויבי.
ואשיבה חורפי בניבי.
זה דודי גואלי קרובי.
רעי ואהובי אל אלהי אבי:

בגלל אבות תושיע בנים,
ותביא גאולה לבני בניהם:

24

ברח דודי ר' פיניע חזן באיאן

זולגות דמעות עד שלחלחו את כלי
הזמר שלפניו. הקשיבו להלן (ע"י
לחיצה על המספרים בתוך הסוגריים)
ליצירות העמוקות הללו והבינו.

ההקלטות כאן הם מתוך האלבום
המיוחד - **בחצר באיאן ב'** - שהופק
ע"י הרה"ח ר' ישראל בוימל הי"ו,
מחשובי חסידי באיאן, שהשקיע בזה
את מיטב כשרונותיו הברוכים, וכאן
המקום להודות על עבודתו המסורה
בשימור והפצת לחני הקודש
בחצה"ק בשושלת רוז'ין, ותשו"ח על
טובת העין שנהג בנו, שהואיל בטובו
להרשות לנו, לזכות את עם ישראל.

במקהלה משתתפים ר' דוד ברים,
ר' יעקב רוטבלט, ר' סיני ברמץ, ר'
אברהם יהודא אקשטיין. העיבוד
המוסיקלי ע"י ר' חיים הרטמן. והסולן
הוא הבעל מנגן הנודע ר' משה
שטעקל.

דגן הוא מפליא לעשות, בפירושים
עמוקים החודרים כליות ולב.

היצירה מחולקת לחמש יצירות
נפרדות על חמשת הקטעים בפיוט
ברח דודי לשבת חוהמ"פ, כדלהלן.
וסיפור מיוחד נקשר ליצירה הראשונה
על הקטע "ברח דודי אל שאנן נוה".
בחדש אלול תרפ"א שהה הרה"ק
ר' ישראל מסטולין זי"ע בברלין
שבגרמניה לצרכי רפואה. בשהותו
שם, נסעו לבקרו קבוצה מקרב חסידי
באיאן, ואליהם הצטרף גם ר' פיניע
חזן. כאשר הציגו בפני האדמו"ר את
ר' פיניע כמלחין בחצר הקודש, שאלו
הרבי, אלו מיצירותיו יש להן חביבות
מיוחדת אצל רבו מרן ה"פחד יצחק"?
מנה ר' פיניע את היצירות, ביניהם
גם את היצירה הזאת, ביקש איפוא
האדמו"ר מסטולין לשמוע זאת
ממנו. החל ר' פיניע לשיר, ובהיות
האדמו"ר יודע גגן בכלי, הצטרף לר'
פיניע בליווי כלי נגינה, והיו עיניו הק'

מפיוט ברח דודי ליום טוב ראשון
דחג הפסח, נעבור לפיוט "ברח דודי
לשבת חוה"מ פסח". ומר' מאניש חזן
בחצה"ק טשורטקוב, נעבור לר' פיניע
חזן בחצה"ק באיאן.

ר' פנחס ספקטור, הנקרא "פיניע
חזן", שימש מלפנים כחזן בברדיצ'וב,
וכאשר ה"פחד יצחק" מבאיאן זי"ע
שמע את אחד מיצירותיו על "ישמחו
במלכותך", נשא הניגון חן בעיניו,
והזמין לשמש כחזן קבוע בחצה"ק.
ר' פיניע נהפך לחסיד נלהב של
הפחד יצחק, ובשולח"ט היה משמיע
עם המקהלה מפרי יצירותיו, על
קטעי התפלה של שבתות וימים
טובים, מפורסמת ביותר היא היצירה
שלו על "על הנסים" לחנוכה, וישנם
עוד יצירות פאר שלו. ר' פיניע היה
מומחה מיוחד בפירוש המלות,
כאשר אותם מילים יכולים לחזור
על עצמם באותה יצירה, אך בפירוש
שונה לגמרי. גם כאן בפיוט ברח דודי

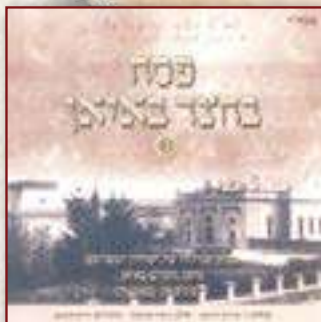
(24:1) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל שְׁאֲנָן נוֹה, וְאִם הֲלֵאִינוּ דֶּרֶךְ הָעוֹה, הִנֵּה לִקְיָנוּ בְּכָל מַדְוָה וְאַתָּה ה' מְעוֹז וּמִקְוָה,
עֲלֶיךָ כָּל הַיּוֹם נִקְוָה, לְגֻאֲלָנוּ וּלְשִׁיתָנוּ כִּגְן רוֹה:

(24:2) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל מְקוֹם מִקְדָּשְׁנוּ, וְאִם עוֹנוֹת עֲבָרוּ רָאשֵׁנוּ, הִנֵּה בָּאָה בְּבִרְזָל נִפְשָׁנוּ,
וְאַתָּה ה' גּוֹאֲלָנוּ קְדוֹשְׁנוּ, עֲלֶיךָ נִשְׁפּוֹךְ שִׁיחַ רַחֲשָׁנוּ, לְגֻאֲלָנוּ מִמֶּעַן קִדְשֶׁךָ לְהַחֲפִישָׁנוּ:

(24:3) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל עִיר צִדְקָנוּ, וְאִם לֹא שְׁמַעְנוּ לְקוֹל מִצְדִּיקָנוּ, הִנֵּה אֶכְלָנוּ בְּכָל פֶּה מְדִיקָנוּ,
וְאַתָּה ה' שׁוֹפְטָנוּ מִחוֹקָנוּ, עֲלֶיךָ נִשְׁלִיךְ יֵהב חֲלָקָנוּ לְגֻאֲלָנוּ בְּהִשְׁקָט וּבְבִטְחָה לְהַחְזִיקָנוּ:

(24:4) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל וְעַד הַזְּבוּל, וְאִם עוֹלִי שְׁבַרְנוּ בְּלִי סְבוּל, הִנֵּה לִקְיָנוּ בְּכָל מִינֵי חֲבוּל,
וְאַתָּה ה' מְשַׁמֵּחַ אָבוּל, עֲלֶיךָ נִסְבִּיר לְהַתִּיר כָּבוּל, לְגֻאֲלָנוּ לְהַתְגַּדֵּל מֵעַל לְגָבוּל:

(24:5) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל נִשְׂא מְגֻבְעוֹת, וְאִם זִדְנוּ בְּפְרוּעַ פְּרָעוֹת, הִנֵּה הַשִּׁיגָנוּ צְרוֹת רְבוֹת וְרָעוֹת,
וְאַתָּה ה' קַל לְמוֹשְׁעוֹת, עֲלֶיךָ נִשְׁפּוֹךְ שִׁיחַ שׁוֹעוֹת, לְגֻאֲלָנוּ וּלְעֹטְרָנוּ כּוֹבַע יְשׁוּעוֹת:

25

בגלל אבות

מאניש חזן | הניגון הידוע

פיזי הגאולה (פיזי "ברח דודי",
יום ליבשה" וכן"ל) מסתיימים עם
הפסקא "בגלל אבות תושיע בנים,
ותביא גאלה לבני בניהם".

ניגון "בגלל אבות" המפורסם ביותר,
מה שאנו רגילים לשמוע בכל שמחת
ברית מילה, וכאן (25:1) תשמעו את זה
ממקהלת וויז'ניץ, מתוך האלבום "דעם
רעבינס ניגונים", השלישי מסדרת
"א וויז'ניצער ניגון". והנה גם (25:2)
מאלבום "לחיים טיש" טשורטקוב.

הניגון נהפך כבר בזמנו ליצירה
עולמית ולנחלת הכלל, עד שהתיאטרון
האידישאי בגאליציע השתמש בניגון זה
באחת מהצגותיו, ומכיון שכך, אסרו
לשורר אותו בחצה"ק טשורטקוב וכן
בשאר חצרות הקודש. לאחר החורבן
במלחמת העולם השנייה, חזר הניגון
להיות נחלת הכלל, ומושר כאמור עד
היום ע"י עמך ישראל בכל קהילות
הקודש.

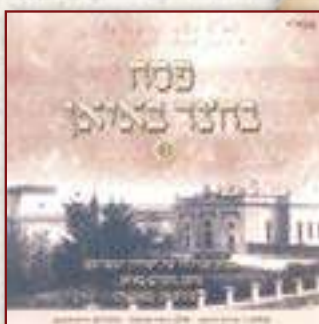
26

בגלל אבות

פיניע חזן

והנה נעימה יפה של ר' פיניע חזן.
הקשיבו ותבינו מה זה פירוש המלות,
איך בפאל הראשון נותן ביטוי לכמיהה
וערגה, "בגלל אבות תושיע בנים"
ובפאל השני עובר לתנועה מלכותית
ותחושת דרור שמתפרש היטב על
המלות "ותביא גאולה לבני בניהם".

הקשיבו כאן (26:1) לניגון זה
מהאלבום המופלא - **בחצר באיאן ב'** -
שהופק ע"י הרה"ח ר' ישראל בוימל
הי"ו. תשו"ח על טובת העין שנהג בנו,
שהואיל בטובו להרשות את פרסום
הניגון, לזכות את עם ישראל. - חברי
המקהלה: ר' דוד ברים, ר' יעקב
רוטבלט, ר' סיני ברמץ, ר' אברהם
יהודא אקשטיין. העיבוד המוסיקלי ע"י
ר' חיים הרטמן.

27

ניגון התעוררות

דושינסקיא-אודך ליל פסח /
קרלין-ניגון שושנת לפורים

ניגון התעוררות מיוחד ומלא רגש. מושר
בקהל דושינסקיא על "אודך" באמירת
ההלל בליל פסח. גם הרה"ח ר' בנימין
גולדמן ע"ה, מחשובי חסידי באבוב (ואביו
של המלחין הנודע ר' משה ז"ל), היה שר
ניגון זה על "פתחו לי" בהלל. והבעל תפילה
הרה"ח ר' ישעי' גליק ז"ל היה שר ניגון זה
על הפיוט "יעלה תחנונו" בליל יום הקדוש.
- ובחצה"ק קרלין מושר על "שושנת יעקב"
בפורים.

כאן תשמעו זאת מפי הבעל תפלה הרה"ח
ר' גבריאל פישער ז"ל (27:1), הוקלט בסדר
שני של פסח, כששהה בארץ ישראל בשנת
תשל"ו או ל"ז. וכאן (27:2) תשמעו ניגון זה
מושר על הפיוט יעלה תחנונו, ע"י הבעל
תפלה ר' יוסף שנעק הי"ו, נכדו של ר' ישעי'
גליק הנ"ל.

מקורו של הניגון לא ידוע, לקהל
דושינסקיא הביאו הבעל תפלה הרה"ח ר'
יענקל שטמר ז"ל, (בעל תפלה קבוע אצל
מון המהרי"ץ ובנו המהרי"ם זצ"ל) שהיה
גאליציאנער ורוב הניגונים שהביא, היה
מחצרות הקודש בגאליציה. צאצאיו של ר'
ישעי' גליק הנ"ל, אומרים בשמו שמקורו
מרזוואדוב או מאפטא (יצויין שר' ישעי'
גליק ג"כ ממשפחת פישער, אך לדברי
משפחתו, בפשטות הוא לא שמע את הניגון
מקרובי משפחתו מקהל דושינסקיא).

אם יש מי מהקוראים שמכיר את הניגון
יודע מקורו, נשמח לשמוע.

28

"א-ל מלך גדול" ליום טוב משנת תשי"ב (תשנ"ז)

גור, הרה"ח ר' יעקב דוב תלמוד ז"ל

אשר הושר שוב בשנת תשנ"ז. והנה
הוא לפניכם (28:1)

הבאנו קודם את כל הניגון במילואו,
וכנהוג בניגון, וכמשמעותו - ללא
המילים.

עד כאן עיקרם של דברים לחובבי
הקיצור ללא הסברים.

לבקשתם המיוחדת של הרבנים
מנהלי מערכת הגליון להוסיף מפעם
כפעם פרקי דיון בנגינה הגוראית
לטובת הבאים בשעריה וגם כתוספת
עיון לאוהדי נגינה זו ובדומה לה
מקדמת דנא, נוסף להלן מאמר נלווה,
המשך עיוני לפרק זה ועל ניגון דנן
אשר ניתן להורידו רק בקישור המצורף
(בכדי שלא להכביד בתוך הגליון עם
נושאים עיוניים וסבוכים מדי),

בסעיפים הנוספים הוצע ניגון דנן
עם מילות התפילה משובצות במקומם
היעודי, וגם על כך באו קישורים
נפרדים קטע אחר קטע בניגון בצמוד
להסבר הקטע.

א. כבר בהלכה הוזכר שהש"צ מנגן
בשבת באריכות את המחצית
השניה של ברכת ישתבח שמך,
ואכן מנהג זה כניגון ממש ולא
נוסח חג ושבת בלבד פשט בעיקר
בחלק מקהילות פולין גליציה
והונגריה, אבל רק בשלוש רגלים,
לעומת שבת כי בה מנגנים כבר את
הפיוט א-ל אדון, ומתחילים לנגן
ביו"ט מהמילים "א-ל מלך גדול"
עד אחר חצי קדיש שלפני ברכו,
(ונמשך המנהג גם ליום טוב שחל
בשבת ואז מנגנים גם א-ל מלך וגם
א-ל אדון).

ב. על פי זה בגור מקדמת דנא מנגנים
ניגון בן חמשה קטעים הסדורים
מעשה אומן על פי המילים בתפילה
האמורה, ניגונים אלו מסמלים
ומשרים את אוירת החגיגות
ושמחת יום טוב וקדושתו בשחרית
של שלוש רגלים. להלן נצרף את
אחד מרבים אלו, ניגונו של הרה"ח
ר' יענקל תלמוד ז"ל, לשנת תשי"ב,

- קישור להמשך המאמר -

ר' יענקל תלמוד ע"ה

29

ניגון הגשם' ו'ניגון הטל'

הגיש וערך: הרב לייב לייבמן

הרה"ח ר' אלי ליפסקר ע"ה, ניגון קס"ג מספר הניגונים. והנה גם מסדרת נח"ח (29:2) אלבום 2 ניגון 11.

בספר "הרבי בפאריז" (ע' 53) מסופר, שבשנה מסוימת שכ"ק הרה"ק רמ"מ מליאובוויטש זי"ע שהה בפאריז בשמחת תורה (בגלל שלא היתה לו אפשרות לנסוע אל חמיו כ"ק הרה"ק הריי"צ זי"ע), הוא קיים הקפות כמעט בכל שעות היום, ובמיוחד זכור למשתתפים ריקוד של שלוש שעות רצופות בניגון "על הסלע הק" (!) אותו הפעיל הרבי בשתפו את עשרות המתפללים שרקדו על כלות כוחם, כשציבור הרוקדים מתחלף לסירוגין ורק הרבי ממשיך בו כל העת.

בשנת תש"מ נגנוהו בחצה"ק ליובאוויטש בל"ג בעומר ובחג השבועות.

לעיתים הרבי עצמו התחיל את הניגון - למשל, בביקור במחנה קיץ בתמוז תשט"ז, הרבי התחיל את הניגון והורה שירקדו בניגון זה ושימשיכו לנגן את הניגון הזה גם בימים הבאים.

בהתוועדות חול המועד סוכות תשי"ז, בעת שהרבי התוועד בסוכה ירד גשם שוטף. בסיום ההתוועדות הרבי החל לנגן "על הסלע הק", וכהמשך הניגון שר - "און אפשטעלן דעם רעגן הק הק" (ולעצור את הגשם הק הק).

בליל שמח"ת תשמ"א בעת חלוקת המשקה, לנגן ניגון שקשור עם הוצאת מים - על הסלע הק.

גם הסיפור הבא ארע בחג הסוכות עם ניגון שבעיקרו שייך לתקופה אחרת לגמרי...

משה רבנו על הסלע הוא פעל ענין חדש ונעלה: ידוע שהתורה נמשלה למים. הכאת משה בסלע להוצאת מים - פעלה את עניין היגיעה בתורה, את פלפול התורה. פעולת ההכאה מורה על דבר שבא בקושי, כך האדם צריך "להכות" - להשקיע מאמץ בלימוד התורה, ודווקא כך יגיע לעומקה של תורה, לאמיתה של תורה, וימשיך את גילוי עצמותה של התורה.

האדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש זצ"ל

מעתה יש לומר, שמלבד מילות הניגון שמלמדות על הכאה ויגיעה, אף תנועות ניגון זה גם הן מצביעות על הכאה, "הק הק", הכאה כפולה ולאחר מכן משולשת. הניגון מעורר ליגיעה, לתוקף ההתמסרות, וזאת מתוך שמחה גדולה.

"לעצור את הגשם - הק הק הק"

ניגון "על הסלע" הינו ניגון ריקוד, ששרים אותו בהקפות בשמיני עצרת - שמחת תורה, ובהזדמנויות שמחה נוספות.

וכאן (29:1) תשמעו את הניגון מפי

איזה ניגון הורה הרה"ק הרש"ב מליאובוויטש לתלמידיו לנגן על מנת להימלט מהצבא הרוסי? כיצד הגיע הניגון הידוע לליובאוויטש? ובאיזו מנגינה אמר הרבי "לעצור את הגשם" שירד אל תוך ההתוועדות שהתרחשה בסוכה?

עם הפרידה מהזכרת גשם והכניסה להזכרת הטל נעסוק בניגוני המים, ניגון "על הסלע הק", מתוך תפילת הגשם, והניגון "במשמנינו אל יהי רזון", מתוך תפילת הטל. "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה".

שאלת גשמים בזכות אבות

בתפילת הגשם, הנאמרת בחזרת הש"ץ של מוסף של שמיני עצרת מופיע הפיוט "זכור אב נמשך אחרך כמים". הפיוט נסוב ברמזים על הצדיקים רועי ישראל, כל אחד בהקשרו האישי למים, ובכך מזכירים ומעוררים זכות אבות בתפילה מיוחדת זו. אברהם אבינו נרמז כאן בתואר "אב נמשך אחרך כמים", כביטוי לאהבתו ודבקותו אל ה' כטבע המים; יצחק אבינו נרמז כמי ש"נולד בבשורת יוקח נא מעט מים"; ויעקב אבינו - שבמקלו "עבר ירדן מים". לאחר האבות, הולך הפיוט ומזכיר את משה, את אהרן ואת שנים עשר השבטים.

ניגון "על הסלע הק"

בפסקה המתייחסת למשה רבינו, מופיע הביטוי "על הסלע הק ויצאו מים", שהפך לימים לניגון חב"ד מפורסם. המעניין הוא, שבעוד שעל שאר הרועים מופיעים שבחים הקשורים במים, המשפט "על הסלע הק ויצאו מים" מתאר לכאורה מעשה שלילי של משה רבינו, שנקנס עליו שלא להיכנס לארץ ישראל בעקבות המעשה - שהכה בסלע במקום לדבר אליו. מדוע אפוא משתמשים בסיפור זה בתפילת הגשם, ועוד מבליטים זאת בניגון שמחה וריקוד?

בחסידות מבואר, שבעת הכאת

התלמידים הראשונים נשלחו לזעמבין ללמוד עם הרש"ג אסתרמן, למשך שנה תמימה, ובליובאוויטש החלו הלימודים הסדירים רק בשנת תרנ"ט, בה התרחש סיפורנו. [גם השם "תומכי תמימים" ניתן ע"י הרה"ק הרש"ב זי"ע בשמחת תורה תרנ"ט, ו'המשך' המאמרים "יו"ט של ר"ה תרנ"ט" - נחשב להמשך הראשון שמראה על התפתחות לימוד סוגיות החסידות בישיבה].

את הסיפור המיוחד גילה אדמו"ר הריי"צ גם בחג הסוכות. היה זה בליל ב' סוכות תש"ה, אדמו"ר הריי"צ - ציווה מהחזן ר' שמואל קאנטארף שלמד בתו"ת בליובאוויטש, ממייסדי חברת נח"ח - לנגן את הניגון, ולאחר מכן סיפר:

באותה שנה, תרנ"ט, היו הרבה תלמידים בתו"ת שהתכוונו להתייצב אחר חג הסוכות למבחן הצבא הרוסי ("פריזיוו" - צו התייצבות). אדנ"ע ציווה לנגן את הניגון "במשמנינו אל יהי רזון" (- משמע, שאלו הן המילים העיקריות אותן רצה אדנ"ע להדגיש בניגון ועל שמן קרא לניגון), ואמר אז:

אתם מפיקים "במשמנינו", אני אומר לכם - ש"אל יהי רזון"] = שלא יקחו אתכם לצבא הרוסי].

זהו תיק קשה, אבל אני יודע מה אני לוקח על עצמי. ה"משמנים" שלכם צריכים להיות בתורה ומצוות על פי דרכי החסידות, אני אומר לכם [אני נותן לכם מילה?] - ש"אל יהי רזון".

אדמו"ר הרש"ב סיים, שבשעת הניגון יחשבו התלמידים, שיהיו חיילים בצבא השם. עד כאן הסיפור מדברי אדמו"ר הריי"צ.

ונסיים בברכה, שבשנה זו נפיק "במשמנינו" בגשמיות וברוחניות, ונזכה להיות חיילים בצבא האמיתי, והעיקר - שיהיה כבר "במשמנינו" המלא, בגאולה השלמה.

עליו בכתביו "שניגוני וניגוני אחיו ר' שלום היו חביבים לפני אדמו"ר הרש"ב". ר' גדליה קארף, שו"ב בקרמנצ'וג, גם הוא ידוע כמנגן. ואחרון חביב, הצעיר שבחבורה ר' שלום (תרמ"ו - תרצ"ד) שו"ב בניקולייב, שלמד בתומכי תמימים בליובאוויטש, נחשב כמשכיל (=כינוי חבד"י למעמיק בתורה וחסידות) ובעל נגינה גדול. נשמר ממנו צילום תווים של ניגונים בכתב ידו. בנו של ר' שלום, ר' שמשון חריטנוב סיפר (לבנו ר' שלום שי) שהאחים הנ"ל היו שולחים ניגונים בדואר אחד לשני, ומזה משמע שהיו רושמים תווים.

בספר הניגונים ישנם ניגונים "מהאחים חריטנוב", היינו שחוברו ע"י כמה אחים יחד.

וכאן תשמעו ניגון טל יעסיס (29:3) וניגון טל בו תברך (29:4) מפי הרה"ח ר' אלי ליפסקר ע"ה, מתוך ספר הניגונים. והנה גם מנח"ח (29:3). וכאן תשמעו את החזן הנפלא ידידנו הרה"ח הת' ר' בערייל צוקער שיחי.

הניגון של חג סוכות תרנ"ט

כאמור, הלחן של הניגון חובר ע"י חריטנוב, אך לליובאוויטש הובא ניגון זה ע"י ר' שמואל בזפלו, בנו של ר' יעקב מרדכי בזפלו רבה של פולטבה. ר' יעקב מרדכי הינו מחבר "הניגון מפולטבה", וגם בנו ר' שמואל היה בעל חוש בנגינה והוא שניגן את הניגון "טל יעסיס" לפני אדמו"ר הרש"ב.

הניגון מצא חן בעיני אדמו"ר הרש"ב, והרבי צווה לנגנו במשך כל ימי חג הסוכות.

הסיפור שמאחורי הניגון

כמה מילים על התקופה: תשרי של שנת תרנ"ט, התקופה בה התרחש הסיפור, הייתה שנה משמעותית בהתייחסות ישיבת תומכי תמימים. יש לזכור כי הגם שתו"ת התייחסה בסוף תרנ"ז, שנתיים קודם לכן, אולם

ניגון מתפילת הטל שנגנו בליובאוויטש בחורף

ניגון "טל יעסיס" הינו מתוך תפילת הטל, מתפילת יו"ט ראשון של פסח, אך בליובאוויטש בשנת תרנ"ט ניגנו ניגון זה במשך כל ימי חג הסוכות, ועמו התרחש סיפור מיוחד במינו.

הקדמה קצרה אודות הניגון ועל השתלשלות העניינים כיצד הגיע לליובאוויטש: את מילות הפיוט חיבר ר' אלעזר הקליר, עליו העיד האריז"ל שפיוטיו מכוונים ע"פ הסוד. ואילו הלחן של הניגון הגיע לליובאוויטש בזכות בעלי המנגנים למשפחת חריטנוב מניקולייב, שהעבירו את הניגון לר' שמואל בזפלו שהביאו לפני הרה"ק הרש"ב זי"ע. ניגונים רבים באוצר הנגינה החבד"י נזקפים לזכותם של בני המשפחה המוזיקלית המיוחדת הזו, שהיו כולם בעלי מנגנים גדולים.

אבי המשפחה ר' אברהם חריטנוב היה בעל מנגן גדול, והוריש תכונה זו לבניו אחריו. הוא היה מביא ניגונים חדשים לליובאוויטש.

ארבעת בניו של ר' אברהם - "האחים חריטנוב" היו בעלי מנגנים המפורסמים: משה, אהרן, גדליה ושלום - מניקולייב. הם היו מחברים ניגונים, בזמנו של אדמו"ר הרש"ב.

ר' משה היה שו"ב [=שוחט ובודק] בניקולייב - ואח"כ בחרסון. הוא היה הגדול מבין האחים, ונפטר אחרי המלחמה, אחרי כל אחיו. בספר ליובאוויטש וחייליה צוין עליו שהיה "ידוע כמנגן גדול". ר' אהרן שו"ב בניקולייב, "מנגן מצויין ויצר בעצמו הרבה ניגונים חבד"יים רציניים ולבביים", כן מתאר ר' שמואל זלמנוב בספר הניגונים. הרה"ק הריי"צ מספר

30

ניגון החופה הידוע / וראו בניו

ר' עזריאל מנדלבוים, באבוב / וויז'ניץ

באותה שעה עת אשר ר' עזריאל נענע את עריסת בנו הקטן למען ירדם, שרה עליו הרוח וניגון זה נוצר לקול טיפות המים אשר ירדו...

ועתה, האזינו לשירתו של ר' שאול הוטטערער אשר הובא כאן ו'תשמעו' את טיפות המים אשר דלפו ונזלו..

האמרי חיים זצ"ל, שכידוע, בכל פעם ששמע ניגון שמצא חן בעיניו הביאו להיכל קדשו, איווה לניגון זה את הרגעים הנעלים בליל שביעי של פסח, טרם אמירת השירה. כאשר הניגון מקבל גוון מלכותי: "..... ומלכותו ברצון קבלו, ברצון קבלו, קבלו עליהם, משה, משה ובני לך ענו שירה....." -

הקשיבו כאן (30:2) והבינו. מושר ע"י מקהלת וויז'ניץ.

ויצוין גם, ש ב ח צ ה " ק וויז'ניץ הרי שרים בדרך לחופה את לחן הקודש, ניגון

קה ריבון הידוע של

הצמח צדיק זי"ע. אמנם

מתחת לחופה שרים את הניגון

הנ"ל על "מי אדיר".

כל אחד מכיר את הניגון המרטיט, ניגון החופה הידוע, המושר בכל תפוצות ישראל ברגעים המרגשים, בעת שמובילים את החתן כלה לחופה. מעטים יודעים מי חיברו ושיש לו פאל נוסף. כאן תשמעו (30:1) את הניגון עם הפאל הנוסף, מפי הבעל מנגן הנודע לבית באבוב, הרה"ח ר' שאול הוטטערער ע"ה מאנטוורפן.

מחברו של הניגון המרגש הזה הוא הגה"ח ר' עזריאל מנדלבוים הי"ד. מחשובי חסידי באבוב של לפני המלחמה, מראשוני תלמידיו של מרן הקדושת ציון הי"ד.

ר' עזריאל הי"ד, עם היותו עשיר בתורה יראה וחסידות, היה בגשמיות ל"ע עני ואביון, ביתו היתה חורבה מלאת סדקים וחורים, אשר כל רוח קטנה וגדולה, קור וחום נכנסו ובאו אל תוך הבית. פעם היה יום גשמים ומטרות עז ירדו על פני הארץ ולא פסחו על ביתו של ר' עזריאל, ולא עוד אלא חיבה יתירה נודעת לו לביתו של ר' עזריאל שהגשמים ירדו ונטפו מים רבים לתוך הבית. דלפו המים טיפים טיפים ורבו עוד ועוד מכל פינה ועבר והיו נשמעים כמקהלות צלילים...

31

המעביר בניו, ריקוד

הגיש וערך: אליעזר מאיר חמניצקי

כדלהלן.

בבחרותי, בשנת תשמ"ו בה הגיע תורנו ללמוד שנה בערד, התאספנו הבחורים לאחר סעודת ליל שב"ק שירה וט"ו בשבט לשבת יחדיו ללחיים, אסיפת חסידים, ושרנו מקדושת הזמן והפרשה, ואז נקש על הדלת יהודי חסידי מבוגר מן הנופשים בערד, שהזדמן למקום ושמע את שירתינו וביקש להצטרף וכיבדנוהו לשבת.

לאחר שהייה מועטת ולגימה, ביקש את רשותינו לנגן לכבוד היום וכיבדנוהו, וסיפר שהוא מחסידי ראדומסק בפולין ואמר שיסיר ניגון על אמת ואמונה מראדומסק (איני זכור אם אמר שזה מהאדמו"רים בעצמם) ושורר יפה משך זמן רב לבדו יצירה ארוכה, כשאנחנו הבחורים יושבים ומאזינים בכבוד, ולכשהגיע למילים "המעביר בניו" אחר קטע רציטטיבי ראינו שניגון המעביר בניו הנ"ל הוא בעצם קטע ריקוד מתוך יצירה זו ואז כמובן הצטרפנו אליו בשירה, לאחר מכן סיים היצירה עד סוף אמת ואמונה.

ריבוי הריקודים בשמחה אדירה שעות ארוכות בשביעי של פסח מסורת היא עוד מימי גור בפולין בכל מושבותיהם וכך מאז שהנני זוכר את עצמי היו חברי השטיבל גדולים כקטנים צעירים כמבוגרים ובאים בימים מייד בתום תפילת ליל יו"ט מתאספים לרקידת "המעביר בניו" מתוך תפילת ערבית שזה עתה סיימו ובהקשר לשמחת היום. כמו"כ נהגו גם בשאר חצה"ק, לשיר ניגוני "המעביר בניו" שעות ארוכות בשולה"ט, אחרי אמירת השירה.

בדרך כלל היו שתי ריקודים, האחד מתחיל "המעביר בניו" פעמיים ברצף מהיר, והשני פותח ומאריך בה"א של המעביר, וזה הניגון המפורסם המושר בהתלהבות בהיכלי הקודש בתפוצות החסידות כליל שביעי של פסח ותשמענו כאן [\(31:1\)](#) בנגינת אקורדיון, מתוך האוסף הוויז'ניצאי הנוסטלגי של ר' אלי גנץ שיחי לאויש"ט, והנה הקלטה [\(31:2\)](#) נוספת מתוך האלבום הוויז'נאי לפסח "בצאת ישראל", ומתחילים מ"המכה בעברתו כל בכורי מצרים" כנהוג בוויז'ניץ. ועליו אספר אנקדוטה

32

ניגון שירת הים - ראפשיץ

זי"ע על ניגון זה. אך ראוי לציין מה שמובא בהגדה של פסח "זרע קודש": מספרים על הרה"ק ר' משה מראזוודוב זי"ע"א שהיה רוקד ושר ניגון זה בליל שביעי של פסח בהתלהבות נוראה. פעם אחת בעת שסיימו לרקוד, נעמד הדיין מראזוודוב הג"ר אלעזר ראזען זצ"ל, שהיו נקרא בפי כל ר' אלעזר מו"ץ, ואמר שהוא מוכן להישבע שניגון זה שר משה רבינו עם בני ישראל בעברם את הים. ענה לעומתו הרה"ק מראזוודוב, שאינו יודע אם אכן שוררו את הניגון הזה, אבל זהו בוודאי ניגון שראוי הוא לכך, שבו יהיו רוקדים בעת קריעת ים סוף, בזה אין לי שום ספק.

חשוב לציין את אשר מסופר על הסתלקותו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע"א, שהיה גוסס כמה ימים ל"ע, וסמוך ליציאת נשמה אמרו בניו של הראפשיצער רב "נשמת כל חי", נכנס תלמידו מרן הבני יששכר זי"ע"א והחל להסתובב אנה ואנה בתוך החדר ואמר את השירה בניגון הזה. הרה"ק מראפשיץ שכבר לא היה יכול לדבר, החווה בידיו הקדושות לבניו אל עבר הבני יששכר, שגם הם יעשו כמוהו, והחלו גם הם לשיר את השירה, ובהאי קטירא נסתלק הראפשיצער רב זי"ע"א. ואמר אז הבני יששכר, ששורש נשמתו של הראפשיצער רב היה מהשירה. (ספר "לשוה בשדה", שמות).

ניגון "שירת הים" המיוחד להרה"ק מראפשיץ זי"ע"א, ומושר בהרבה מחצה"ק על השירה, בליל שביעי של פסח. בחצה"ק סטוטשין שרים ניגון זה בנוסף לשירה, גם בנעילת החג על חסל סידור פסח, לשנה הבאה בירושלים, ועל הפיוט אדיר במלוכה. אצל הרבה מצאצאי ראפשיץ, מושר גם על הזמר "אסדר לסעודתא" בשבת.

כאן (32:1) תשמעו את הניגון מפי הרה"ח רבי איצ'ה דאמב ע"ה מראזוודוב ע"ה.

והנה (32:2) מפי הרה"צ ריא"ז מרגליות זצ"ל.

והנה מאלבום ניגוני פסח בתולדות אהרן (32:3) בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו.

והנה גם (32:4) מפי הרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה, ששר זאת מתוך התווים בספרו של גשורי.

והנה גם (32:5) בביצוע מוסיקלי מלהיב ע"י חיליק פראנק.

ישנה מסורת שניגון זה שוררו בני ישראל בעברם את הים, כן כותב הרה"צ רבי יעקב הלברשטאם זצ"ל מטשאקאווא שד"ז מקובל אצלם מזקינו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, וכן העיד הגה"צ המקובל רא"ז מרגליות זצ"ל שכך התבטא הרה"ק הר"ר מענדל"י מרימנוב

איילי הצדק ידועים / ארבעה נקראו נחלה / לו חכתה נפשי

הקדוש ר' יחזקאל רוטנברג הי"ד

חמודים ומעשיהם נעים, טובם
בארצות מודעים, יודעים ידועים
למודי נסים ונושעים: נושעים מבין
קצרי יד, תתה למו שם ויד: וירא
ישראל את הי"ד:

והנה הניגון השני "ארבעה נקראו
נחלה" (יצירות שש"פ), מושר (33:4)
ע"י ידידנו הבעל מנהג הנודע לבית
באבוב הרה"ח ר' מרדכי וואלף לאנדא
הי"ו ג"כ משולה"ט בבאבוב (33:5).

אַרְבַּעָה נִקְרְאוּ נַחֲלָה, בְּחֶפֶץ
וּבְאַהֲבָה כְּלוּלָה, גְּבוּל אֶרֶץ הַמַּעֲלָה,
דִּירַת בְּנֵי זְבוּלָה, הַנְּתוּנָה מִיָּמִין
הַגְּדוּלָה, וּמִקְבִּילָה בְּרִתָּת וַחֲלִילָה, זֶה
הַיּוֹם נְגִילָה, חֲרוֹת הַמִּצִּיא לַסִּגְלָה,
טְרוּדִים עִתָּה בְּגוֹלָה, יוֹזְמָנוּ לַיּוֹם
גְּאוּלָּה, כְּאֲשֶׁר שָׁמַע לַעֲגָלָה, לְאַיִבָיו
יַעֲשֶׂה כָּלָה:

והנה הניגון השלישי "לו חכתה
נפשי" (יצירות אחרון של פסח)
מושר (33:6) ע"י ידידנו הבעל מנהג
הנודע לבית באבוב הרה"ח ר' מרדכי
וואלף לאנדא הי"ו, והנה גם הקלטה
משולה"ט בבאבוב (33:7) והקלטה
נוספת (33:8) מזיץ שלנו בחוהמ"פ
תשס"ה ברמת שלמה, שר הבעל מנגן
ר' יודל מילער הי"ו, נכדו של החזן
הנודע ר' אהרן מילר ע"ה.

לו חִכְתָּה נַפְשִׁי, כְּבוֹדִי וּמְרִים
רָאשִׁי, יוֹדַע בְּצַר נַפְשִׁי, טָס עַל עֵב
קַל לְהַנְפִּישִׁי, חָמַל עָלַי וְשָׁעַר רַחֲשִׁי,
זָכַר חֲסִדוֹ וְאַמוּנָתוֹ לְהַחֲפִישִׁי, וַיַּעֲלֵנִי
מִטֵּיט רַפְּשִׁי, הַמוֹצִיא מִמִּסְגָּר
לְחַפְּשִׁי, דַּעַךְ וַצְמַת מִבְּאִישִׁי, גָּלָה
כְּבוֹדוֹ עָלַי לְדַרְשִׁי, בְּצַר לִי קְרָאֲתִי
וְלֹא נִטְשִׁי, אֵילִי וַחֲלִילִי וְלֹא בָּזָה לְחַשִּׁי:
- וַיַּעֲלֵנִי מִטֵּיט רַפְּשִׁי, הַמוֹצִיא
מִמִּסְגָּר לְחַפְּשִׁי, דַּעַךְ וַצְמַת מִבְּאִישִׁי,
גָּלָה כְּבוֹדוֹ עָלַי לְדַרְשִׁי:

להעתיק לכאן מהמחזור את הפיוטים,
ללחוץ על המספרים אשר בתוך
הסוגריים להלן, להקשיב ולהתעמק
בפירוש המלות, המקבלים כאן תוקף
משנה, לב מי לא יחרד מהאמונה
הצרופה של אותו חסיד וקדוש הי"ד.

חסד עשה עמנו הקב"ה בהשאירו
בחיים כשריד ופליט את הבעל מנגן
הנודע, הרה"ח המפורסם ר' שאול
הוטערער ע"ה, ששהה באותו חג
בבונקר ביחד עם רבי חזקל הי"ד,
והוא זה שהביא את הניגונים הללו
לחצה"ק באבוב לכ"ק האדמו"ר הדברי
שלמה זצ"ל, אשר הנהיג לשורר אותם
בשולה"ט בשביעי של פסח.

והנה לפניכם הניגון הראשון "איילי
הצדק ידועים" מיוצרות שש"פ (33:1)
מושר ע"י ילדי חסידי באבוב בדיסק
"ניגוני פסח". והנה גם הקלטה (33:2)
משולה"ט אצל כ"ק אדמו"ר הדברי
שלמה זצ"ל, והקלטה נוספת (33:3)
מחסידי באבוב ששוררו אותו באחד
מהזיצן הנודעים של "יאקאבס" חבריא
בחוהמ"פ בברוקלין.

אֵילֵי הַצֶּדֶק יְדוּעִים, בְּנִים מְגֻדָּלִים
פְּנִטִיעִים, גָּזַע תַּפְאֲרַת מִטְעִים,
דְּבוּקִים וְחֲשׂוּקִים דְּרַדְעִים, הַהוּגִים
הַגּוֹנִים וְנִשְׁמָעִים, וְתִיקִים נִבְחָרִים
מִשְׁבְּעִים, זֶרַעם בְּגוֹיִם נוֹדְעִים,

הרה"ח ר' יחזקאל ראטענברג הי"ד
עם הרה"צ ר' משה סטענמפל הי"ד
חדב"נ מרן הקדוש הי"ד

בצוק העתים בשנות הזעם, בעיצומו
של חג שביעי של פסח שנת ת"ש,
יושב לו בבונקר החסיד הקדוש ר'
יחזקאל רוטנברג הי"ד, מקורבו ונאמן
ביתו של מרן הקדוש ציון מבאבוב
הי"ד. לא בשר ולא יין, לא תפילה בבית
המדרש, לא שולה"ט ולא פארברענגען
עם חסידים כמצוות היום. אך צרה
יגון ואנחה, כל יום מרובה קללתו
משל חבריו, הרדיפות והרציחות של
הנאצים ימש"ו עולים ומשתרגים מעל
לראש, טבעת החנק וההרג מתהדקת,
במעבה האדמה הטחובה אין אפילו
אוויר לנשימה, קשה לדמיין מה עובר
בראשם של היושבים בעמק הבכא. -
אך אם יכלו הנאצים על גופם, לא יכלו
המה על רוחם ונפשם של חסידי קמאי
אלו.

ובכן, מה עושה החסיד ר' יחזקאל
רוטנברג בשעה כזאת? לוקח לידיו
את המחזור לפסח, ואולי אף מחזור
לא היה ברשותו, מתעמק הוא בחרוץ
הפיוטים הקדושים ביוצרות לשחרית
ליום גדול זה, שביעי של פסח,
ונפשו משתפכת מעומק לבו הטהור
ובדבקות גוראה מלחין שלושה ניגוני
קודש, על שלושת הפיוטים המדברים
על שגב גדולתם וקדושתם של ישראל
עם קדושים. ודומני שבכדי להבין את
עומק הניגונים הללו, אין לנו אלא

ניגון שירה חדשה/ יום שבתון

34

הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ זי"ע /
הרה"ק רבי חיים חייקל מאמדורא זי"ע

ניגון מיוחד המושר בחצה"ק וויז'ניץ על הפיוט "יום ליבשה", כפי שתשמעו כאן (34:1) מושר ע"י חסיד ויז'ניץ (ואין לנו פרטים מיהו החסיד הלז), והנה הקלטה נוספת (34:2) של ניגון זה מושר על "בגלל אבות" מאלבום "א וויז'ניצער ניגון 3". והניגון מיוחס אל הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ זי"ע, שעפ"י המסורת, נתן ב' ניגונים אלו (ניגון דנן, וניגון 'בני היכלא' המושר בשל"ס) במתנה, לריעו ועמיתו הרה"ק רבי יעקב קאפל חסיד זי"ע, או לבנו האהבת שלום מקאסוב זי"ע.

בחצה"ק סלונים (וכן גשורי) מייחסים את הניגון אל הרה"ק רבי חיים חייקא מאמדורא זי"ע. ומושר על הפיוט יום שבתון בזמירות לשבת, כפי שתשמעו כאן (34:3), לצערנו לא הצלחנו להשיג הקלטה יותר ברורה מניגון זה.

שני ניגונים על יום ליבשה

35

ברסלב, מאת הגאון החסיד
ר' מאיר בלעכער זצ"ל

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

ניגון יפה מאוד על הפיוט "יום ליבשה", הולחן על ידי הגאון החסיד רבי מאיר לייב בלעכער זצ"ל, תלמידו ומקורבו של המוהרנ"ת, ורבו של ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל. רבי מאיר היה המלחין הראשון בחצה"ק ברסלב, הוא הלחין את הניגון המפורסם של חסידי ברסלב "עוז והדר". הלחין שתי ניגונים על הימים טובים, ניגון התעוררות וניגון שמח. שני ניגונים על שושנת יעקב, שני ניגונים על מעוז צור. וגם על "יום ליבשה" הלחין שני ניגונים, אחד כניגון התעוררות, וניגון שני כניגון שמח/מארש.

כאן תשמעו את ניגון הראשון (35:1) כניגון התעוררות, מהאלבום המפואר "דעם רעבינס' טיש", מושר בטוטו"ד ע"י הבעל מנגן הנודע, הר"ר אברימי מושקביץ הי"ו. וכאן (35:2) תשמעו את הניגון השני כניגון ריקוד, ג"כ מהאלבום הנ"ל. וכאן (35:3) תשמעו את הניגון הזה מושר בברען והתלהבות ע"י הרה"צ ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל

יום ליבשה

36

האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א

ניגון יפה ומלא רגש על הפיוט "יום ליבשה", הולחן ע"י כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, ומושר בשולה"ט בחצה"ק בליל שביעי של פסח.

הקשיבו כאן (36:1) לניגון, מתוך האלבום המשובח "ניגוני פסח בתולדות אהרן", בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו

קורדי צילום: בועז בן ארי

מכתבים למערכת

בס"ד

כ"ד למב"י תשפ"א לפ"ק

בער מראדושיץ זי"ע כבר נדפס בשני מקומות עוד לפני המלחמה הראשונה! לראשונה במאמרו של החזן מטשענסטחוב, רבי אברהם בער בירנבוים על הס"ק מראדושיץ ב"העולם" בשנת תרס"ז גליון ט"ז בצירוף נאטין מהניגון

העולם שנת תרס"ז

גם מצורף תמונה ממנו,

אברהם בער בירנבוים

בשולי הגליון כותב באותיות קטנות שיש מיחסים הניגון לר' אברהם משה מפשיסחא בנו של הרה"ק רבי בונם זי"ע, ב. בס' יידישע פאלקסלידער לנ. פרילוצקי שנדפס בווארשא בשנת תרע"א

מדזיקוב, והוא היה בנו של הרה"ק רבי ישראל אלימלך הרבי הראשון מזאבנא.

ב. ניגון 2 הנוסח על הראשונים שהביא ידידנו רי"נ הכהן נפלא ביותר! ונזכיר לשבח גם המזמר שכיבד את ה' מגרוננו. הנני בזה להעיר שבספר "ראש הישיבה" לתולדות הגאון רבי שמואל רוזובסקי ז"ל עמוד 26 הערה 15 מובא בשם הרב איסר יהודה אונטרמן שכיהן כרב בעיר הוראדנא, שהבית הכנסת הגדול בעיר נוסד על ידי הגאון בעל ה"לבושים" בשנים שכיהן כרב העיר [בשנת של"ח], וביוצרות של השבתות שבין פסח לשבועות היו שרים את הפיוט "על הראשונים ועל האחרונים" בניגון מיוחד המיוחס לה"לבוש".

ג. ניגון 4 הלל הגדול במאמר מוזכר הגאון ר' דוד קוויאט ז"ל, בעל סוכת דוד, בברכת החיים, ועל זה נאמר צדיקים במיתתן קרויים חיים,

ד. הנני מצרף הקלטה נדירה ומדויקת (11:2) מהניגון בנוסח קאפיטשניץ משנת תשי"ז מפי הגה"ח ר' אברהם יעקב טייטלבוים ז"ל רב דקהל עדת יראים בקווינס שהסתופף בצל שלשה דורות של צדיקי בית קאפיטשניץ זי"ע שקיבלתי מנכדו בחוהמ"פ שנה זו בעת עריכת השלחן של היארצייט של הרבי מקאפיטשניץ זצ"ל שחל ביום א' דחוהמ"פ. ועוד הקלטה (11:3) מר' זושא העשיל ז"ל בנו של הרבי השני מקאפיטשניץ זצ"ל בשלחנו הטהור של חתנו הרבי מבאיאן שליט"א.

ה. על ניגון 6 אומץ גבורותיך וייחוסו ארחיב אי"ה בקונטרס המצורף לדיסק "מליץ יושר" מניגוני הרה"ק מבארדיטשוב העומד לצאת לאור בקרוב בעזה"ת.

ו. ניגון 8 אל גינת אגוז, יחוס ניגון זה להסבא קדישא רבי ישכר

לכבוד הרב ר' בנימין הי"ו ואתו עמו העורכים החשובים התורמים מזמנם היקר ומיטב כשרונותיהם ואוצרותיהם לזכות את הרבים ואחרון חביב כל הקהל הקודש אשר מורשתנו חשובה וחביבה בעיניהם קוראים, שומעים ונהנים מגליון החשוב הזה,

אף הפעם חשוב לי להעיר לפי מיסת הפנאי ואקוה שיהנו מזה.

א. ניגון 1 - כל חמירא, הניגון מיוחס בטעות לדינוב בנאטין שנדפסו בספר חסידות און יו"ט ובפי ר' אליעזר אונגער ע"ה, וכבר העיר בזה כותב המאמר שהרה"ק מבלאזיב זי"ע בעל צבי לצדיק קיבל הניגון מבית חותנו הרה"ק רבי משה מראזוואדוב שהיה מזמר הניגון על שלום עליכם בשבת הגדול, נמצא בידי הקלטה מר' צבי אלימלך לבית טייטלבוים [טל] שאביו וזקינו היו מחסידי הרה"ק מבלאזיב זי"ע, ששר הניגון על שלום עליכם ומסתבר שקיבלו הניגון מהצבי לצדיק על זמר זה, בנוגע למקור הניגון שמעתי מחסיד אחד ששמע מפ"ק האדמו"ר מסטיטשין זצ"ל שניגון זה נתחבר על ידי זקינו הקדוש מראזוואדוב. הנני מצרף הקלטה (11:1) מהחסיד הישיש ר' העניך וואסערשטיין מבלאזיב מחסידי הצבי לצדיק זי"ע ששר הפאל השני של ניגון זה, היות שלא נשאר ממנו זש"ק יהא זה לזכרו.

בנוסח ששר הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל ז"ל מעורב תנועה מניגון אחר שמזמרים בסטיטשין בשבת סליחות ושבת שובה בס"ג על החרוזים "נא הקם" ו"חזק מיחד" מהפיוט קל מסתתר. ושגיאות מי בין.

עוד הנני להעיר שהגאון ר' שלום דוד אונגער בעל שו"ת יד שלום היה הרבי השלישי לבית זאבנא, אביו היה הרה"ק רבי יעקב יצחק מזאבנא חתנו של ה"אמרי נועם"

מכתבים למערכת

עמ' 46 מביא בשם חסיד אחד מעיר פולטוסק שניגון זה היה חביב אצל הרה"ק רבי בער מראדושיץ

נח פרילוצקי
עם הרב פערלמוטער מווארשא

מהמחבר עם הרב פערלמוטער מווארשא וצילום דבריו,

די מאמע האט געהייסן-
יידישע פאלקסלידער

באוצר נגינות ישראל

ספר אוצר נגינות ישראל-
די מאמע האט געהייסן

להחוקר אידעלסאהן חלק ט' עמוד 102 מביא נאטין מהניגון [בהקדמת הספר רשום שניגון זה מושר על

ידי חסידים בפולין, גם נמצא בידי העתק מצייטונג שי"ל בשנת תשל"ח שמביא מיהודי שקיבל ניגון זה מבית אבותיו מעיר לאדז שהיו מזמרים הניגון בשנים סביב שנת תר"ס בערך.

הנני מצרף הקלטה יקרה מפז מניגון זה (11:4) מפי החסיד המפואר ר' שמעון לנדא ז"ל מחסידי קאלאשיץ, שמזמר ניגון זה עם תלמידיו תנוקות של בית רבן בו נשמע הקרעכץ היוצא מן הלב הנצרך לזמר הניגון.

עוד הנני מצרף הקלטה משנת תש"ח (11:5) בה נשמע יהודי יליד טשעכעסלאוואקי שמזמר ניגון אחר על תיבות אלו ואומר ששמע את זה מפי הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע וצ"ע וד"ל.

א. 14 כמה מעלות טובות באבוב-
תנועות אלו היה רגיל הרה"ק מצאנז זי"ע לשיר על פסוקי הלל וכן היה שר הרה"ק מסאטמאר זי"ע וכן נוהגים רבים לזמר במוסף של ר"ה על הפסוק "אשרי איש שלא ישכחך" וכן על "קדשינו במצותך". ניגון זה הושר במעליץ [על ידי הרה"ק ר' נפתלי ממעליץ זי"ע ובניו] על אז ביום השביעי, ושרו הפאל הגבוה עוד יותר גבוה מהרגיל בעולם, מצורף הקלטה (11:6) מר' שמואל הורוויץ ע"ה בנו של הרה"צ ר' איציקל ממעליץ זצ"ל. יש מיחסים התנועה לראפשיץ ולא קיבלנו בזה מסורת ברורה [אגב מה שכתב אחד הכותבים במכתב בסוף הגליון שניגון זה הושר בצאנז על כמה מעלות טובות, נדמה לי שטעות בידו, ונראה לי שמקור הניגון מבית דזיקוב [הרה"ק ר' שלמה מבאבוב היה ממוזג מצאנז ודזיקוב] לבד מזה שלע"ע לא נשמע מקור מוסמך שהושר בצאנז על פיוט זה, דוקא בבית דזיקוב הושר ניגון זה על כמה מעלות טובות! הרה"ח המפ"י רבי יוסף קויפטייל ז"ל שנתגדל

בבית הרה"ק רבי אלטר מדזיקוב זצ"ל הי"ד מילדותו עד המלחמה האחרונה לא תקפ"ץ, היה מזמר ניגון זה על הפיוט כמה מעלות טובות וכל זמירותיו שהיה מזמר היו ממה שקיבל בבית הרב מדזיקוב והוא היה מעיקרי מנחילי ניגוני בית דזיקוב אחר המלחמה כידוע. על המשך הפיוט "על אחת כמה וכמה", היה מזמר הניגון מבית ראפשיץ שמזמרים על כמה פיוטי הגדה של פסח, ובמונקאטש על אין כאלוקינו בשבת חול המועד [מצורף (11:7) מפי הרה"צ רבי יחזקאל וואגשאהל ז"ל על הזמר אחד מי יודע].

ב. בניגון 15 חסל סידור פסח שהיה הרה"ק מרוזין זי"ע מזמר והושר בפי כל נכדיו הצדיקים, סיפר הרבי מבאיאן זצ"ל שמקור הניגון הוא מהרה"ק ר' שלום מפראהבישט זי"ע הנני מצרף שני הקלטות חשובות מניגון זה א. (11:8) מפי כ"ק אדמו"ר הרה"ק מסקולען זי"ע שזכיתי לשמוע מפיו ניגון זה קרוב לעשרים שנה. הקלטה זו הוא מעריכת שלחנו הטהור של אביו הרה"ק בעל נועם אליעזר זי"ע בסוף ימיו. (11:9) מהרה"צ רבי שלמה חיים מסאדיגער זצ"ל, חיבה יתירה נודעת להקלטה זו שנשמע מפי נכד הרה"ק מרוזין זי"ע בן אחר בן שניהן באדמו"רות בעיר סאדיגער עוד לפני מלחמת העולם הראשונה!

ג. ניגון 23 ברח דודי מהחזן ר' מאניש מטשארטקוב, הנני מצרף הקלטה (11:10) מהרב שלמה זלמן הורוויץ, הרב מפאטיק ז"ל מותיקי חסידי טשארטקוב שריד לדור דעה, אשר זכה בילדותו לשורר במקהלתו של ר' מאניש בטשארטקוב, ונימוקו עמו כיון שהיה "עולם" גדול של חסידים ובהיותו ילד היה רחוק מהמציאות שיזכה לראות את הרבי זי"ע, לכן נעשה משורר כיון שהיה להמשוררים מקום גבוה מיוחד שם

מכתבים למערכת

א. היו יכולים לחזות את פני קדשו של הרה"ק רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע, להרב מפאטיק ז"ל היה חוש מיוחד לחזור על נוסח וניגוני ר' מאניש בתנועותיו המדיקות, עד שפעם לאחר ששמע ר' מאניש אותו מתפלל לפני התיבה תפילת מוסף בנוסח שלו, התבטא אליו, "אילו לא ידעתי שאני ב"פאליש" [החדר הקדמי לבית הכנסת] ואתם [הרב מפאטיק] לפני התיבה... הייתי חושב שאני עומד שם... כמובן להקלטה זו משפט הבכורה.

ב. ניגון 27 הנני מצרף הקלטה (11:11) ממורי ורבי מימי ילדותי הרה"ח ר' בערל גאלדמאן שיחי' לרפו"ש שקיבל הניגון מאביו החסיד ר'

בנימין גאלדמאן ז"ל

יש לי עוד מה להעיר על כמה ניגונים ואין הזמן גרמא אולי אשלים בגליון הבא.

מה שהעיר אחד הכותבים בגליון הקודם כאילו רציתי לחדש שהניגון שמזמרים בבאבוב על אזמר בשבחין מקורו מבית ראפשיץ, אתמהה הרי לא אני חידשתי את זה רק הרב מבאבוב ז"ל היה מספר שהרבי מדזיקוב שמע הניגון ברוזין ואנחנו כתבנו שלא נראה כן מכמה טעמים והסקנו שאף לאחר הראיות שלפי ראות עינינו נכונים הם ושכן הדעת נוטה מסברא מ"מ אינו הכרח גמור והבאנו צד שאכן ניתן למצוא הניגון אצל צאצאים לבית

ראפשיץ [שהיה להם יניקה מבית דזיקוב ואכמ"ל]

ומש"כ שבמונקאטש אין אף ניגון מבית ראפשיץ כנראה נשמט לו לפי שעה, הניגון שמזמרים במונקאטש בשבת חוה"מ על אין כאלקינו שמקורו מראפשיץ [מצורף לעיל בהערה ו.]. ומזמרים אותו כל נכדי ראפשיץ בחג הפסח על פיוטי הגש"פ אחד מי יודע, חסל סידור פסח ועוד.

עוד יש לי מילין בנוגע למקור הניגון אמנם ההכרח לקצר לע"ע ועוד חזון למועד.

החותם בברכה ובידידות
דוד מאיר ישראל רוס

בס"ד

תגובת הרב חיים ישראל טעסלער הי"ו (למכתבו של הרב דוד מאיר ישראל רוס מגליון עתיקין 4):

נהוגים ע"פ רוב בבית מונקאטש, אם שאדמו"ר בעל מנחת אלעזר זיע"א היה נכד לבית ראפשיץ דזיקוב ומעליץ.

בענין הניגון המדובר שמקורו מראפשיץ (בהקלטה מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל - המוזכר באות ו' ובאות ט') לא ידוע לי על מנהג במונקאטש לזמר "אין כאלוקינו" בשבת חוה"מ, וכנראה שטעה בזה עם מנהגו בקודש לרקוד "אין כאלוקינו וכו' אתה הוא ה"א בשמים ובארץ וכו'" בסעודות בשמיני עצרת ושמחת תורה בניגון זו (וכמבואר בדרכי חיים ושלים סי' תתג, וסדר שנה האחרונה אות פו-פז-צ), וכן היה הניגון מושר על הקטע "בגלל אבות תושיע בנים" אחר שזימרו פיוטי "גאולה".

יחד זו לאח"ז על "בצאת ישראל" ועל "ממקומך" שכפי המקובל שפיר הובאו מבית צאנו, ומשום מה במונקאטש חיברו יחד ככהמשך של ניגון אחד).

מה גם שכמובן גם מצינו מנהגי קודש בחצר מונקאטש שמקורם מראפשיץ (ואכמ"ל בענין - רק אציין שגם שירת פיוטי אהבה וגאולה בשבתות בין פסח לשבועות מקורו בקודש מהרה"ק מראפשיץ זיע"א ויל"ע על שלשת הקבלה של מנהג זו בבית מונקאטש).

אם כל זאת הניגונים והמנהגים הנחשבים לנכסי צאן ברזל אצל כל צדיקי צאצאי בית ראפשיץ לתולדותיהם, והמזוהים ביותר בתור "מנהגי וניגוני בית ראפשיץ" לא היה

בהיות שכפי הנראה דברי לא הובנו כראוי, אחדד שוב את הענין בקצירת האומר.

ברור הדבר שאם תחפש תמצא שבחצר מונקאטש אכן מושרים ניגונים שמקורם מבית ראפשיץ, השאלה איך הגיעו ניגונים אלו למונקאטש - כשבמציאות אין בידינו ניגונים המקובלים ישירות מבית ראפשיץ דרך חמיו של אדמו"ר בעל דרכי תשובה זיע"א הרה"ק ר' חנינא מאולינוב זיע"א, כי אם ניגונים שהושרו אצל ההמון בגאליציא וע"פ רוב גם בבית צאנו ושינאווא שמשם מקורם של רוב הניגונים המושרים במונקאטש שאינם מקובל מאדמו"ר בעל בני יששכר זיע"א (ועל צבאם שני הניגונים המדוברים המושרים

להחמיץ הזדמנות

| יאיר וינשטוק |

שולחן הסדר מכוסה היה במפת בד לבנה מהודרת. בקבוק היין האדום עמד במקומו וסביבו גביעי קידוש. המצות המהודרות, עטופות בכיסוי עבה, הובאו אל מרכז השולחן.

האווירה להטה.

החווה מלובלין ישב עם תלמידיו ובני משפחתו בליל הסדר ומדי פעם נדמה היה למסובים כי הם מעפילים לשמים מרוב התלהבות והתרוממות הרוח.

החווה עצמו בער ככבשן. היה קורא בהגדה כמה מילים, מפרש אותם, ופניו מאדימות ומחווירות חליפות. והיו מילים שכשאמר אותן הגיע ממש להתפשטות הגשמיות. כפסע היה בינו לבין יציאת נשמתו מרוב דבקות.

המילים "ובמורא גדול זה גילוי שכינה" הבעירו אותו כאש מתלקחת, והתלמידים מהם שנמלטו מן החדר מרוב יראה ופחד, ומהם שישבו וכמעט קפאו בעוד החווה מלובלין חוזר שוב ושוב על המילים "ובמורא גדול". הללו והללו העידו שאפשר היה למשש בידיים את גילוי השכינה. בזמן הסעודה ישב החווה כשהוא מהורהר. ראו שמחשבותיו משוטטות מחוץ למסגרת המקום.

ומדי שנה, עם תום הסדר, כאשר התלמידים בטוחים כי יותר גבוה מזה אי אפשר לטפס, היה מכריז החווה ואומר:

"דעו לכם יהודים, הצדיק רבי אייזיקל מקאליב ערך הלילה את הסדר הכי יפה!... הסדר שלו הרעיש את כל העולמות וכל הפמליה של מעלה ירדה מלמעלה ובאה להיות נוכחת בסדר שלו".

כך מדי שנה.

ושנים מתלמידי החווה מלובלין, שנים מאותם שאמרו עליהם "300 תלמידים בעלי רוח הקודש יש לו לחווה מלובלין", שמעו את התבטאותו המפליגה של החווה פעם אחר פעם עד שהחליטו, "לשנה הבאה ניסע לקאליב. אם הרבי כה מפליג בשבח הסדר של

הרבי אייזיק מקאליב, אנו רוצים להיות שם!"

ולשנה הבאה נסעו שני התלמידים מפולין לארץ הונגריה, אל העיר קאליב.

*

מלכתחילה כיוונו את צעדיהם כדי להגיע לעיירה כמה ימים לפני הפסח. שלא יגיעו ברגע האחרון ואולי ישיבו את פניהם ריקם. עם בואם לקאליב קבעו לעצמם אכסניה לא הרחק מבית הרבי, ומיד אחרי כן ניגשו אל הבית.

הרבנית פתחה להם את הדלת, "כן? מה בקשתכם".

רבי אברהם שמעון, אחד מן השנים, דיבר בדרך ארץ, "באנו לכאן מפולין. אנחנו תלמידי הרבי מלובלין ומבקשים להיות כאן בליל הסדר אצל הרבי".

הרבנית לא גילתה סימני התפעלות יתרים. "בבקשה, יש כאן כבר אורח או שניים, גם אתם יכולים להיות".

רבי אברהם שמעון חש שלא בנוח. "אם צריך לעזור במשהו לקראת ליל הסדר, אנחנו מוכנים לכל עזרה. הן בבית והן במטבח".

"טוב מאד".

הם סייעו מעט בעבודת המטבח, קילפו תפוחי אדמה, סיננו את היין משמרי, ועזרו לנקות את הספרים בבית המדרש.

ביום י"ג בניסן היו מלאי השתוקקות וציפיה לקראת הערב. ליל בדיקת חמץ. מראהו של הרבי "החווה" עמד מול עיניהם והבעיר את נשמתם. הם שחזרו ביניהם כיצד הרבי ניגש ברשפי אש לבדוק את החמץ. מדליק את הנר ומברך בכלות הנפש. כל דבר נעשה מתוך ים של התלהבות וכיסופין. החווה בודק את החמץ בדמעות שליש ובפחד גדול שמא לא ימצא פירור חמץ כלשהו. הייתה בבית אוריה מתוחה שהתפוגגה רק כאשר הבדיקה הסתיימה.

ואם הרבי העיד שכאן זה עוד יותר, נו נו. מי יודע מה יקרה פה! השמים ירדו לארץ...

הנה נכנס הרבי לבית הכנסת

לתפילת ערבית. תפילה רגועה, מתונה. נעדרת סממנים חיצוניים של התפעלות והתלהבות. ומיד אחרי כן פוסע הרבי אל ביתו. הבית שטוף ומוכן לבדיקת חמץ. הרבנית פיזרה כבר עשרה פירורי חמץ במקומות שונים.

לבם של החסידים הלם כתוף. הרבי עומד לגשת אל הנר ולהדליק אותו, היכון לקראת המחזה!

רבי יצחק אייזיק מקאליב הדליק את הנר בשלווה, בירך בשקט, בלי קולות וברקים, התכופף והחל מלקט את הפירורים לאור הנר.

הם הלכו אחרי צעד אחר צעד. בחנו את הנהגותיו בשבע עיניים וציפו לראות משהו, שמץ של הנהגה המעידה על האש הטמונה ומלחשת במעמקי הנשמה.

אבל למרבה אכזבתם הסתיימה הבדיקה חיש מהר. בלי אנחות וללא אותן בכיות נוראות ספוגות מורא שמים שאוזניהם רגילות לשמוע בלובלין מדי שנה בליל בדיקת חמץ.

"כפי הנראה הרבי עייף" לחש רבי אברהם שמעון לחברו רבי אליקים, "אבל מחר, כאשר יאפה את מצות המצווה, אני בטוח שיעופו ניצוצות ויתזו גיצי אש. כמו בלובלין".

*

הם השכימו בבוקר ואצו אל המקוה ומשם לבית הכנסת.

אכן, הרבי הגיע מוקדם לבית הכנסת, ושוב, מתנהלת לה התפילה בשופי ובנחת. איפה הר הגעש המאיים להתפרץ? איזה הקדרה הרוחת של לובלין?

הסתיימה התפילה והרבי הולך הביתה לאכול כזית חמץ לפני סוף זמן איסור אכילתו.

מכאן ואילך יצאו השנים בכל חמישה רגעים מחדרם ועיניהם כלות. נו? האם כבר יש תכונה לקראת אפיית המצות?

אח, בלובלין, זהו מחזה. כמו בכל רחבי פולין וגליציה, אפיית המצות בערב פסח נערכת ברוב רגש והתפעלות.

- המשך מעמ' קודם -

אכן, כאן, לא דקדקה העניית בדקדוקה האכזריים כמו בלובלין. כאן, עמדו על השולחן כלי כסף נאים. הקערה הייתה יפה ומרהיבת עין והצלחות היו עשויות מחרסינה לבנה דקיקה כהלכתה. בקבוק זכוכית כרסתני הבליט בהדר את תכולתו, יין אדום כהה. באויר עמד ריח המצות הטריות והכל אמר 'פסח'.

סביב השולחן ישבו בני משפחה וכמה אורחים. הכל המתינו לכניסתו של הרבי.

נגד עיניהם צף המחזה של ליל הסדר בכל שנה והם שקעו בהרהורים, כיצד נראה עתה הסדר בלובלין. הרבי נכנס לחדר ופניו מאוימות, נטולות כל טיפת דם. זה הלילה שבו כל אדם מישראל ואפילו אדם פשוט, יכול להגיע למדרגות הגבוהות ביותר, קל וחומר מלאך אלוקים טהור ומזוכך כמו הרבי מלובלין שאינו מכיר כלל את מראהו של העולם-הזה וכל השנה היא אצלו מקשה אחת של דבקות אלוקית טהורה. עם היכנס הרבי מורגשת אימה ויראה והחסידים עומדים ועצמותיהם רוחפות מרוב פחד עילאי.

באותו רגע נכנס רבי יצחק אייזיק מקאליב יחד עם הרבנית אל החדר. ההמשך היה ברור ומובן מאליה: הרבנית תתפוס את מקומה בצדו השני של החדר, בשולחן הנשים, והרבי ישב בראש השולחן ויתחיל לערוך את הסדר.

אך לא.

למרבה פליאתם של האורחים מפולין, ניגשו הרבי והרבנית לראש השולחן ושניהם התיישבו בראשו. הרבי על כורסה רחבה של הסיבה, והרבנית על כסא, לידו.

ענין זה נשגב היה מבינתם. הייתכן? כל כך שונים הם המנהגים מפולין להונגריה?!

"כנראה נצטרך לבלוע כמה 'כזיתים' של מרור הלילה הזה" הרהרו בעוגמה. הסדר התחיל.

בלובלין כבר ניתנים הברקים לחלל האויר. וכאן הכל שליו ורגוע וזורם על מי מנוחות. הרבי פותח את ההגדה, מוזגים את היין לכוס, והוא מקדש בלי גינונים יתרים...

"הא לחמא עניא".

וכאן עוצר הרבי. והם בטוחים שהרבי

כלים הייתה מצוחצחת ומבהיקה. הכתלים בבית המדרש סוידו בצבע כחלחל טרי שדגדג באף. מן המדפים נעלמו כל ספרים המוחמצים ואת מקומם תפסו סידורים פסחיים הגנוזים בכל השנה בארון נעול. הבריות האירו והצהיבו פנים זה לזה. אווירת חג שרתה על הכל ומילאה את לחיי הילדים כתמי סומק של התרגשות וציפיה. הכיסים של המכנסיים החדשות, מלאים היו באגוזים וקליות. האח. בעוד שעה קלה יחטפו את האפיקומן וישאלו מה נשתנה.

תפילת ערבית בליל ראשון של פסח בקאליב, סיפקה לתלמידים מלובלין את האכזבה השלישית.

רבי אברהם שמעון וחברו רבי אליקים ציפו להתפוצצות הר הגעש שכבש את עצמו ולא הראה מאומה כלפי חוץ מאתמול בלילה, גם בשריפת חמץ לא הופגנה התרגשות יוצאת דופן. הרבי צפה בכיכר לחם המתאכלת ונשרפת בין הלהבות הכתומות, אמר "כל חמירא" ו"יהי רצון", ושב הביתה.

הם חשבו כי אם כל המעריב היה שליו ורגוע, יבוא ההלל ויהפוך את הקערה על פיה. כמו בלובלין ובמקומות רבים בכל אתר ואתר שם כבשה החסידות נתחי ארץ נרחבים והעלתה את עבודת ה' מתוך שמחה, פרישות ודבקות, לרום המעלה.

אבל אם בכבשן כבוש עסקינן, הרי הפליא הרבי מקאליב להוכיח עד כמה יכול עובד ה' לכבוש את עצמו ולא להעיף אפילו ניצוץ אחד מן המפוח החוצה. ההלל נאמר והושר בשמחה ובטוב לבב, אבל מכאן עד לובלין, כרחוק מזרח ממערב...

נו, שוין. הכל היה רק בגדר הכנה לקראת המעמד הגדול מכולם. ליל הסדר. כאן יבואו כל האורות באיתגליא. מריש דרגין ועד סוף כל דרגין. הרי הרבי הקדוש, רבי יעקב יצחק מלובלין, מכריז במו פיו מדי שנה, כי הסדר של הרבי מקאליב הוא הסדר הכי יפה וכל הפמליה של מעלה ירדה משמי שמים ובאה לראות ולהשתתף בו.

"אין לך סבלנות" הוכיח רבי אברהם שמעון את רבי אליקים. "חכה, חכה מה עוד תראה הלילה. גילוי אליהו אינו דבר מופרך..."

*

באימה וביראה התיישבו ליד השולחן.

אופים את המצות ואומרים הלל, ונדמה לך שנמצא אתה בבית המקדש בירושלים בעת הקרבת קרבן פסח. עת שאכלו רק כזית בשר פסח, אבל אמירת ההלל ברוב התלהבות שברה את הגגות ("כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא").

למרבה פליאתם לא ראו שום תכונה. נערים נרגשים לא נראו כשהם נושאים כלים עבור המבוגרים לסייע להם במלאכת המצווה של אפיית המצות. גם תלמידים מבוגרים יותר לא נראו חבושי שטריימלים ולבושי קפוטות מאובנטות אצים ברגש סביב בית המוקד.

בלובלין, אמרו זה לזה ולבם נחמץ, שעה ארוכה לפני שהרבי יוצא מביתו לעבר התנור, כבר אי אפשר לעבור במקום מרוב צפיפות. התכונה עצומה והכל מחכים בדחילו ורחימו בבגדי יום-טוב לאותם רגעים נעלים, כאשר נדמה לך כי הרבי והחסידים והמאפיה גם יחד פורחים ומעופפים לשמים.

ואילו כאן, השקט והשלווה נסוכים על הכל ונדמה שסתם יום של חולין הוא.

סוף סוף, לאחר ציפיה ארוכה ולאחר חצות היום, יצא הרבי לעבר בית המאפה. אבל כמה גדול היה ההבדל. כמה שונה הכל. רק קומץ אנשים הגיעו אל המקום, והרבי עצמו לא לבש בגדי יום טוב לקראת אפיית המצות. במתינות יצק את המים שלנו אל הקמח ומכאן החלו התלמידים החרוצים לגלגל את העיסה ולחתוך את המצות שנאפו כמובן בתכלית הכשרות ודקדוקי ההלכה.

הכל היה בסדר, אבל לתלמידי לובלין חסרה הייתה הנשמה היתרה.

החליטו שהם אינם 'מבינים' בזה. אבל תפילת ערבית של ליל התקדש החג, עם ההלל הנרגש בבית הכנסת, הו, שם כבר יהיה מה לראות, הרבי מקאליב מומחה גדול בהסתרה הוא. כובש את פנימיותו, אבל בתפילת ערבית, לא יוכל עוד להתאפק ואז תגלוש האש הרוחתת אלי חוץ ותסחוף אחריה את כולם!.

הם חשו התרגשות עצורה לקראת התפילה הבוערת המשמשת ובאה....

*

בית הכנסת היה מלא מפה לפה. אנשים באו לבושים במיטב מחלצותיהם ובית הכנסת עטה מראה חדש ורענן. הכל היה נקי ורוחץ. אפילו החצר שתמיד נערמו בה גיבובי עצים ושברי

- המשך מעמ' קודם -

האורחים הלוכלינאים חשו שהם עומדים להתעלף. רבונו של עולם, רצו לזעוק, איפה הגבול? האם זהו ליל הסדר או שמא?!...

הרבי שוחח עם אורחיו בניחותא, כאילו עמד לרשותו כל הזמן שבעולם. ליל הסדר, ההגדה, המצות, וארבע כוסות נדחקו מעט והוא יושב עם הפריצים בשיחה ערנית ממושכת.

רבי אברהם שמעון ורבי אליקים היו על סף פקיעה. כאשר פנה אליהם הרבי בפנים רציניות.

"נו, הרי אתם באתם לכאן מפולין, אתם נוסעים לרבי מלובלין... אז בודאי אתם נחשבים לברי דעת. שמא אוכל להתייעץ אתכם מה לעשות?"

"מה?" נדהם רבי אברהם שמעון.

"כלומר?" החרה החזיק אחריו רבי אליקים.

"כן, הבה ואשאל לדעתכם" עודד אותם הרבי. "ובכן, הקצינים האלו באו להתייעץ אתי ואני איני יודע מה לענות, לקצין הזה היושב לימיני" הורה על פריץ משופם, "יש בן ממש מושלם. מוכשר וממולח. הוא מצטיין במקצועות שונים וצפוי לו עתיד מזהיר בכל שטח שיבחר ובפרט בסולם הדרגות הצבאי. לקצין היושב משמאלי - הראה על קצין הדור מראה בעל עיני תכלת צלולות - יש בת מושלמת, כלילת מעלות, מצטיינת בלימודיה ומיטיבה נגן שולטת בשפות וגם בחיצוניותה היא לעילא ולעילא. שני הקצינים האלו", הנמיך הרבי את קולו, "רוצים להשתדך ביניהם. בנו של הקצין הזה ישא למזל טוב את בתו של הקצין השני. הם באו אלי לעצה וברכה ואני, קשה לי להחליט לבד ואני זקוק לחוות דעת של מישהו מהצד. ובכן, מה אתם אומרים?"

רבי אברהם שמעון היה מלא רוגז ממילא, והשאלה הזו הגדישה אצלו את הסאה. "רבי קדישא" זעק מנהמת לב, "זה מה שצריך לענין אתכם בליל הסדר? שידוך של שני גויים?!... הם לא מעניינים אותי. אותי מעניינת כרגע שאלתו של הבן החכם ששכחנו אותו בצד."

הרבי שמע שמע אותו בנחת, אבל לא ויתר. הוא ניסה את מזלו בשנית. "ובכל זאת, להגדה אנחנו חוזרים תיכף ומיד. אבל כעת שאלתם של שני האופיצרים עומדת על הפרק. האם ישתדכו ביניהם או לא?"

הוא נהר דינור המבעבע בלובלין. היכן היא האש הבעורת של "לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף". היכן הם הקולות והברקים?

הם הורגלו באורחות חיים שונות, ולא הצליחו לרדת לעומק הנהגתו הטמירה של הצדיק מקאליב. לבם התמלא בטרוניא גוברת מרגע לרגע. כגודל הציפיה כך היה גודל האכזבה. לאור דברי הרבי מלובלין על הסדר המפעים את צבא השמים מדי שנה, היו בטוחים כי מה שראו בלובלין עוד יתגמד לעומת הסדר בקאליב. והנה, לא דובים ולא יער.

לבסוף נואשו מגילויים נשגבים והסכימו עם ההנהגה הפשטנית השקטה. כאן זה לא לובלין ונהרא נהרא ופשטיה.

אך את ההמשך לא יכלו לצפות אפילו בדמיונם הפרוע ביותר...

*

על דלת הבית נשמעו נקישות.

הרבי שלח את משמשו אל הדלת לבדוק מי שם.

המשמש חזר בארשת מבוכה. "שלושה פריצים עומדים בפתח, ומאחוריהם במרכבה יושבות נשותיהם הפריצות. הם טוענים שיש להם משהו חשוב לשוחח עם הראבינער."

"מה יש לפריצים לחפש כאן בליל הסדר?" תהה הרבי לרגע ונראה כחוכך בדעתו. "נו, הבית שלי פתוח בפני כולם, תגיד להם שיכנסו."

הלך הגבאי אל הדלת ושב עם האורחים.

היו אלו שלושה קצינים גבוהים "אופיצרים" בצבא ההונגרי. לבושים במדים ססגוניים ומצוחצחים לתפארת. עטורים באותות הצטיינות ומדליות זהב לרוב. הרבי קיבל אותם בקריאות גיל. אחד האורחים לחש לרעהו, "אתה יודע שלרבי יש קשרים בבית המלוכה ההונגרי?"

הם לא האמינו למראה עיניהם. שלושת הקצינים-הפריצים שהיה צריך לדעתם להעיף אותם מכאן בו ברגע, זכו לאותות יקר וגדולה מהרבי כאילו היו יקירי ביתו. הוא הושיב אותם לידו בראש השולחן, עצר את מהלך הסדר ופתח איתם בשיחה בהונגרית צחה. שפה בה שלט היטב.

עומד לשאול שאלה. לומר תורה חסידית צרופה ומזוקקת שבעתיים שתבעיר את נשמתם באש יוקדת. אבל לא.

הרבי מסיר את משקפיו מאפו. פונה אל הרבנית ושואל אותה, "אני לא רואה היטב את המילים בהגדה. אולי החלפנו בינינו את המשקפיים? אם לא אכפת לך לתת לי לרגע את המשקפיים שלך."

הרבנית ניאותה ברצון ומוסרת לרבי את המשקפיים שלה... הרבי חובש אותם על עיניו, מעיין שוב בהגדה ומתחיל מחדש. "הא לחמא עניא".

"איי, זה גם לא טוב" הוא מסיר את המשקפיים שלה ומבקש שתחזיר לו את שלו.

גם לכך היא מסכימה. הם חוזרים כל אחד לבתי-עיניים שלו והרבי קורא בהגדה ושוב אינו מרוצה כי האותיות קופצות לו מול העיניים. ושוב הוא מבקש מהרבנית "שמא המשקפיים שלך טובות יותר. הבה ננסה".

וכך מטיילים להם המשקפיים מהכא להתם ומהתם להכא כמה וכמה פעמים. ורבי אליקים מרגיש שדמו שוצף וחומר בעורקיו ולבו כמעט מתפוצץ. והוא רוצה לקום ולשאוג "רבונו של עולם, זה ליל הסדר?! הרי זה נראה כחוכא ואיטולא". באותו רגע הוא קורא דרור לרגשותיו ומרשה לעצמו לומר בלחישת לחברו רבי אברהם שמעון את המחשבה שאותה דחק מאז ליל אמש:

"חבל שבאנו לכאן!" - - -

יכולנו לשבת בלובלין בכבודו של עולם. יחד עם הרבי הגדול, לחוש קרבת אלוקים. למשש את הקדושה בידיים.

והם שוכחים כליל כי מדובר ברבי אייזיק מקאליב שלבו בער לה' עד כלות הנפש עוד בנעוריו והוא חיבר את השיר "גלות, גלות, מה גדולה את, שכינה שכינה, מה רחוקה את", ועוד הם שוכחים שצדיקי הדור אמרו על רבי אייזיק מקאליב כי בכוונה תחילה שתלו הקב"ה במדינתו, כדי לקרב את יהודי הונגריה תחת כנפי החסידות.

ושמא נזכרו... כי מיד נזף בו חברו: המתן בסבלנות. לרבי הקדוש מקאליב ישנה בעיה קשה עם המשקפיים. הוא לא רואה את המילים. זה לא צחוק...

לבסוף התפייס הרבי עם המשקפיים שלו וקרא את ההגדה בשטף. בפשטות וברוגע. בעצם יותר מדי ברוגע. היכן

- המשך מעמ' קודם -

"לא! שלא ישתדכו ביניהם" צעק רבי אליקים בכעס.

פניו של הרבי התעוותו במורת רוח. הוא פנה אל הרבנית ושאל, "רבעצין, מה את אומרת?"

הרבנית משכה בכתפיה וחייכה. "מה אכפת לי? אדרבה, שישתדכו ושיהיה להם במזל טוב".

הרבי תלה מבט מלא ציפיה ותחנונים באורחיו. "הרבנית כבר הסכימה, מה אכפת לכם אם שני אלו ישתדכו ביניהם?"

"לא ולא" זעקו החסידים מלובלין וכל זעמם העצור מתפרץ החוצה. "באנו לכאן כי הבטיחו לנו שיש פה סדר פסח העולה עד לרקיע השביעי... צריך לחזור למהלך הסדר ולא להזדקק לשאלות של ערלים ולשידוכיהם".

עיניו של הרבי הקדוש התמלאו דמעות צער, "חבל, אוי כמה חבל" ספק את כפיו בנימה של צער ויגון אינסופיים. "אוי כמה חבל".

"אתם שומעים?" פנה אל הקצינים בקול בוכים. "הם לא מסכימים" החווה על החסידים הפולניים באצבעו. "אתם לא יכולים להשתדך ביניהם".

הקצינים קמו בארשת קודרת והסתלקו מבית הרבי לאלתר. הרבי המשיך בעריכת הסדר, אולם רוחו נפלה בקרבו.

הענין היה כמדרש פליאה בעיני שניהם. ניכר היה שהדברים נגעו בציפור נפשו של הרבי וזעזעו אותו כליל. מה נוגע גורלו של שידוך בין שני גויים ללבו של רבי קדוש?!

לאחר הפסח שבו לביתם בפולין ושכחו כליל מהמאורע.

*

בחנוכה של השנה הבאה הגיע שניהם ללובלין. אך דרכו על סף בית המדרש הקיפו אותם רעיהם החסידים

כנחיל דבורים. "מה היה בקאליב? אתם חייבים לספר לנו".

עודם חושבים מה יענו להם והאם ישתפו אותם בתחושת האכזבה הצורבת שחשו, וחבריהם ממשיכים ומספרים להם כי אשתקד בסוף הסדר התהרהר הרבי והכריז בקול רם: "מדי שנה עורך הרבי מקאליב סדר מיוחד, אבל השנה, זה היה סדר העולה על כולנה. כזאת עוד לא היה! ואחר כך נאנח הרבי ואמר, "עת פקידה היתה, זמן גאולה, אבל שני טפשים היו שם וקלקלו הכל".

"ואם כך" תבעו מהם חבריהם, "הרי אתם הייתם שם וחייבים אתם לספר לנו, מה היה ולמי התכוון הרבי".

נדהם רבי אברהם שמעון. הביט בחברו רבי אליקים וזה הנהן כמאשר לו לדבר גם בשמו. הפטיר בידו בתנועת ביטול ואמר "איננו מבינים את דברי הרבי. קטונו מלהשיג את דבריו. בעיני בשר שלנו ראינו את ההיפך הגמור. סדר פשוט בתכלית, ולא עוד אלא שלושה אורחים פריצים באו אליו והוא רק רצה להיות השדכן בין שנים מהם..."

בתוך הדברים יצא הרבי מחדרו. סקר את החסידים הנקהלים בבית המדרש ונתן מבט ממושך ברבי אברהם שמעון ורבי אליקים. "שלום עליכם" הושיט את ידו. "הייתם בקאליב בפסח. מה ראיתם שם?"

הם סיפרו הכל.

פניו של החוזה קדרו. "פריצים, אה? אוי לכם! אוי לבנים שאינם מכירים את אבותיהם!" אנחה עמוקה נעקרה מלבו הטהור.

עיניו הטהורות של החוזה כוסו עננת דוק. קולו היה שבור. "דעו לכם כי מדי פעם מתעוררת עת פקידה בשמים לגאול את ישראל. בליל הסדר אשתקד הייתה עת פקידה כזאת. שלושת ה"פריצים" כביכול שביקרו בהיכלו של רבי יצחק אייזיק מקאליב היו אבותינו הקדושים אברהם יצחק

ויעקב שבאו יחד עם ארבעת האמהות, עם הצעת שידוך ישנה-חדשה. החתן הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והכלה היא כנסת ישראל, כלה קרואה בנעימה. אלא שמסודו של בורא העולם, מבקש הוא הסכמתם של כאלו שדווקא אינם בסוד הענין. עומד אפוא צבא השמים כולו ומחכה בציפיה. כל צד הקדושה מתחנן שיבוא עם ישראל לגאולתו והעולם כולו לתיקונו, ואילו הצד שכנגד, הסטרא אחרא, עושה כל אשר לאל ידה לקלקל את שעת הכושר ולדחות את הקץ. באותה השעה של ליל הסדר אשתקד יכול היה עם ישראל לצאת מכבלי הגלות ולהיגאל אילו רק הסכמתם. הרבי מקאליב התחנן בפניהם שלוש פעמים, אבל אתם התעקשתם שלא להרשות את השידוך, אוי חבל, אוי כמה חבל. ההזדמנות הוחמצה. יכולנו כולנו להיות כבר אחרי ביאת המשיח, אבל כנראה טרם הגיעה עת לחננה ועלינו להמתין עוד ועוד, עד שיבוא משיחנו ויגאלנו..."

וכשהיו חסידים מספרים את המעשה הנורא, היו מסמיכים לכך מעשה דומה (הנמצא בספר "שבחי האר"י") כי פעם הפציר האר"י הקדוש בתלמידיו בערב שבת "הבו ונעלה לירושלים". הם היססו וגמגמו שעליהם ליטול רשות מנשותיהם ונשטמו ממנו. והאר"י הקדוש אמר בצער, "עת פקידה ורצון הייתה כעת לגאול את ישראל ואילו הסכמתם תיכף, כי אז היה הגואל מגיע מיד, והיינו עולים לירושלים אל בית המקדש השלישי בנוי ומשוכלל, החמצתם את ההזדמנות".

(נמסר על ידי הרה"ח המופלג רבי יעקב משה שפיצר שליט"א מירושלים, ששמע אותו מהרה"ח המפורסם רבי חיים אלתר ראטה ז"ל, מחשובי חסידי צאנז, שאביו היה מספר בכל שנה בליל הסדר את המעשה אותו שמע גם הוא מאביו ולמעלה, דור אחר דור, עד תלמידי החוזה מלובלין זיע"א)

איש חסיד היה

רבי מנחם
פישר

עבות כבן לאב.

בהמשך, כשנבחר ראש

הישיבה לכהן פאר כרבה של עיר

הקודש ת"ו התנה את בחירתו בהקמת ישיבה

ולשם כך דרש לקבל באורח נדיר ביותר באותם הימים כמה עשרות סטרפיקטים (=אשרות כניסה לארץ ישראל) לקבוצה המובחרת ביותר שבתלמידיו, בהם ראה את יסודות הבניין של ישיבתו. אחד מהם היה לא אחר מר' מנחם שזכה למה שלא זכו רבים וטובים שכספו לכך - לעלות לארץ הקודש ולהיות נמנה על ישיבתו הרמה של רבו. צעד זה יתברר בהמשך כהצלחה רבתי, לאחר שלמרבה האסון

מרבית משפחתו נספתה בשואה האיומה.

עד מהרה נטמע ר' מנחם בין פארי עיר הקודש, דבק במנהגיה ואורחותיה כשבד בבד הוא משמר את דרכם הסלולה של תלמידיו החת"ס. עד מהרה פקע שמו של ר' מנחם כיהודי מזן אחר, כזה שנשמתו הקדושה יצוקה מפלדה. דבר בעולם לא יזיז אותו כי הוא זה מקוצו של יו"ד בשו"ע או מנהג קדוש מבית אבא. דעה של גדולי ישראל ועל אחת כמה וכמה של רבו הגדול הייתה קודש קודשים שאין לנוע הימנה בכל מחיר שבעולם.

בהגיעו לפרקו נשא לאישה את הצדקנית מרת חנה שפרינצא ע"ה בתו של החסיד ר' אברהם פרנקל זצ"ל מהמשפחות המפוארות והמיוחסות שבירושלים, מצאצאיו הישירים של בעל הברוך טעם" זי"ע. צדקנית זו ששמה נודע למרחוק בזכות צדקותה הרבה ומעשי החסד העצומים שלה, עמדה במסירות נפש של ממש לימין בעלה הדגול כשעוד רבות יסופר כיצד השליכה נפשה מנגד למען עבודתו הקדושה וחינוך ילדיה.

"סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" היתה תמצית חייו של ר' מנחם, תזוזה זעירה ובלתי מורגשת מההלכה הצרופה או מדעת גדולים הייתה יכולה להיראות אצל ר' מנחם כהרת אסון של ממש. רתת זיע וחלחלה היו אחוזות בו.

והיה אי מי חפץ לינוק מדמותם של "חתם סופר אידן" מאובערלאנד של מעלה היה עליו לסור לאותה שכונה עתיקה ומפורסמת שמעולם לא נס לחה - "בתי אונגריין" להתפתל בסמטאות ספוגות הקדושה ולהתייצב בבית הכנסת העתיק של השכונה הקטנה המובלעת בה - "בתי נייטין". ושם, בקרן זווית סמוך לכותל היתה נפשו מתפעמת וגומעת מלא חפניים אוויר פסגות של ירא"ש טהורה צלולה ומזוככת.

הוא היה מבחין בדמות שכמו נלקחה מעולם עתיק, זקן ארוך כסוף מעטר פנים שאור בוהק של קדושה ויראה ניבט מהן למרחוק ומטיל רגש של טהרה על

כל המביט בהן. היה זה הצדיק הירושלמי ר' מנחם הכהן פישר זצ"ל, יליד פרשבורג ומתלמידיו המובהקים והקרובים ביותר של מרן המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע. מי שהיה סמל ודוגמא בירושלים של מעלה ליראה טהורה, דקדוק הלכה, עבודה שבלב מעוטרת באמונת חכמים צרופה וקנאות של אמת.

בעיר הגדולה לאלוקים פרשבורג רבתי עמדה עריסתו של ר' מנחם לאביו ר' אליעזר,

מאותם יהודי אובערלאנד אשר כל הוייתם יראה טהורה וחרדת אלוקים בדרכו של הרבי הגדול מרן החתם סופר זי"ע. בנערותו ספג את אויר הפסגות הפרשבוגאי כשהוא עולה ומתעלה בקרב חכמיה. בהגיעו לתורה זכה לחסות בצילם של פארי ומאורי ארץ הגר בהם זכה להידבק בכל מאודו ומתורתם זכה לינוק. בשיבת נייטרא המעטירה זכה ללמוד כאשר קשר הדוק ומיוחד נרקם בינו לבין ראש הישיבה ה"ה הגאון והצדיק הנודע ר' מיכאל דב וייסמנדל זי"ע שאף זכה בהמשך להתכתב עימו רבות לאורך השנים. אך את עיקר תורתו ומשנתו למשך כל ימי חייו רכש בין כתלי ישיבתו המפורסמת של מרן המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע בעיר חוסט, שהיתה מפנינות הכתר של הונגריה. ברבו זה דבק בכל נפשו ומאודו עד זיבולא בתרייתא, כשהוא מציב אותו כרבו המובהק ומתקשר אליו בקשר

הרה"ח ר' מנחם פישר ז"ל עם האדמו"ר מדושינסקיא זצ"ל

איש חסיד היה

רבי מנחם
פישר

השכינה. סיבה
נוספת הייתה העובדה
שבמקצוע זה החסך מעצמו
מראות מיותרות בשעות שאנשים נמים
את שנתם.

פרק מיוחד ומפעים בחייו היתה תקופת הביטחון.
וכך הווה. באותו לילה יצא ר' מנחם לעבודתו כשהוא
רכוב על אופניו, כשערפל כבד מכסה על היקום,
באחד העיקולים החליקו האופניים כר' מנחם עליהם
במהירות ונתקלו למרבה האסון בקיר סמוך בקול
חבטה עז. ר' מנחם נפצע אנושות כשבעקבות כך הוא
שוכב מחוסר הכרה בסכנת חיים
מוחשית במשך תקופה ארוכה.
לאחר שבחסידי ה' נרפא החליט
ר' מנחם שהיה זה אות משמיים
שעליו לחדול גם מעבודה מועטה
זו. מכאן ואילך, החליט בנחישותו
הנודעת לחיות במידת ביטחון
אמיתית ולהיות תלוי רק בחסידי
הבית"ש. היתה בכך מסירות נפש
בל תתואר בהיותו מטופל ב-11
ילדים בליעה"ר. ועוד רבות יסופר
כיצד באורח פלא וניסי ניסים
של ממש התפרנס מידו המלאה
והרחבה.

עניין נוסף שהיה חלק מחייו
הרוחניים היתה קדושת הכהונה
הבוערת. חומרות וסייגים הטיל על
עצמו בעניין, עד כדי כך שמיעט
לצאת מתחום מושבו שמא יתקל
בקבר. כמו"כ באחת הפעמים סרב
בתוקף לערוך פעולה רפואית
מוכרחת למרות שהדבר היסב לו כאבים איומים וסבל
איום שמא חלילה יוטל בו מום ולא היה מוכן ומזומן
לרגע המכונן בו יקרא להתייצב בבית המקדש..

ר' מנחם הסתלק בשם טוב בב' ניסן שנת תשנ"ח
, בהותירו אחריו משפחה מפוארת וצאצאים רבים
ההולכים בדרכיו, יראים ושלמים עוסקים בתורה
ובמצוות מפארי גידוליה של היהדות החרדית. בין בניו
נמנה גם המחנך הנודע והבעל מגן הבלתי נשכח ר'
אברהם זצ"ל.

להערות, הארות ושליחת חומר ניתן לפנות לכתובת
אימייל: ish21740@gmail.com

קנאות צרופה של אמת בערה בר' מנחם לא אחת,
הוא לא בוש למחות גם בגדולים וטובים בזעקה היוצאת
מלב טהור אם היה רק מתברר לו שנעשו דברים שאינם
עולים במאת האחוזים בקנה אחד עם דברי השו"ע
ומנהיגי הדור.

תיאור מצמרר זכיתי לשמוע מכלי ראשון. אחד מבניו
של ר' מנחם עבר פציעה קשה ל"ע ובשל כך נאלץ
לשהות תקופה ארוכה במוסד רפואי לילדים. באחד
ממוצאי השבתות הגיע ר' מנחם לבקר את בנו וכשהוא
בירר על היום החולף היה נראה לו לפי החשבון
שבשלה ארוחה לילדים השוהים לפני צאת שבת
לחומרא, התגובה המצמררת
של ר' מנחם לא תישכח.
הוא פרץ בזעקות איומות
מחרידות, כל גופו רטט עד
ש....נפל תחתיו מתעלף!

עבודת התפילה היוקדת
של ר' מנחם היתה לשם
ולתהילה, רבים נהרו במשך
השנים למקום תפילתו
בביהכ"נ העתיק ד"בתי
נייטין" ע"מ להתחזק
בדוגמא מוחשית ל"עומד
לפני המלך". יצוין כי למרות
שר' מנחם לא נמנה על חוג
החסידים כשהיו בניו צעירים
לימים נהג להסתופף עימם
בביהכ"נ של חסידי קארלין,
בהטעימו באזניהם "א
דאוניען דארף זיין מיט א
חיות".

כמנהג פארי ירושלים ברח ר' מנחם מהכבוד כבורח
מפני אש, רבים שהתוודעו לצדקותו ולתפילותיו
הבוערות ניסו להסתופף בצילו אך הוא הדף אותם
בנחרצות. לאלו שהתעקשו להתברך מפיו הטהור הציע
לבוא לביהכ"נ בשעה שמברך את ברכת כהנים "זה
מה שאני יכול לברך" הפטיר בענוות חן אמיתית... גם
משורות של כבוד הוצעו לו למכביר אך ר' מנחם דחה
את כולן על הסף והעדיף להטמין את גדלותו במקצוע
החלבנות המפרך. אחת הסיבות שבחר דווקא במקצוע
זה היתה העובדה שהוא דרש עבודה, אמנם מפרכת,
שעות מספר ביום בעוד הוא מותיר את
שאר השעות פנויות להינות מזיו

נעימות יזמרו

בשנת תש"ז לאחר מאמצים עילאיים התבשרו החסידים בבשורה נפלאה שגלחשה ברגשי קודש מפה לאוזן "ר' אברום רוכש בית כנסת". וכך הוה, לאחר שנים של מאמצים כבירים, כשהוא מגייס סכום עתק (בעזרתו של הנדיב ר' שבתאי טרביצקי ז"ל מארה"ב, שהיה מידידיו של ר' אברהם ומילידי העיר אומן שהתקרב לברסלב) רכש ר' אברום מבנה עבור בית-הכנסת.

המבנה שנרכש היה ממוקם בפאתי שכונת בתי-מחסה, כשחלונותיו פונים לדרך היורדת לשריד בית מקדשינו, ומשקיפים על כפר השילוח העתיק. הוא נבנה בשנת תר"כ ע"י "כולל הו"ד" (=הולנד ודייטשלאנד) שנוסד על ידי יהודי מערב אירופה ודאג לרווחתם, ובין היתר בנה עבור יהודי ירושלים העניים את שכונת "בתי מחסה" בעיר העתיקה.

בהתרגשות עצומה בלתי ניתנת לתיאור נערכה ביום א' סליחות תש"ז חנוכת הבית, כשהשמחה מרקיעה שחקים, הרי לא דבר פשוט הוא - בית הכנסת בבעלות חסידי ברסלב בין חומות ירושלים! עד מהרה נהפך ביהכ"נ לשטיבל תוסס, כשנערכות בו תפילות ברסלבאיות לוהטות. כמובן שגם שיעורי תורה לרוב התקיימו בו כאשר ר' אברהם עצמו קובע עם תלמידיו

אך ברסלב דאז היתה שונה משל היום והחסידים המועטים סבלו לא מעט. עוני ומחסור, רדיפות והצקות היו מנת חלקם. הם הבינו שכחסידים נאמנים הדבקים בדרכו של מוהר"ן זי"ע עליהם לקבוע מקום מיוחד לתפילתם בכח ובהתלהבות, מתוך לב נשבר ושמחה עולה על גדותיה בנוסח היחודי הבוקע מעומקא דליבא. וכך, בשנת תרס"ב הגיעו לכלל החלטה להקים מנין, אמנם מצומצם יחסית, לחסידי ברסלב בתוככי ירושלים. אך מפאת חוסר היכולת ודרכם השונה, נאלצו לנדוד ממקום מקום, חשים כאורחים מזדמנים. בבית-כנסת מושאל ברחוב חברון, או בפניה צרה שהוקצתה בחצר החורבה. למרות כל הקשיים, על בית כנסת מיוחד איש לא העז אפילו לחלום.

באותם ימים איש קדוש היה בין זקני ברסלב שבירושלים, הארי שבחבורה. נינו של התלמיד הגדול הרה"ק ר' נתן מברסלב זי"ע - ה"ה הגה"צ ר' אברהם שטרנהארץ זי"ע. עם הגעתו של ר' אברהם לאהר"ק הפך למנהיגם הבולט של החסידים שבה. מלבד היותו דולה ומשקה מתורת הרבי הגדול היה ר' אברהם ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, כשהוא מרומם לבלי היכר את קרנם של החסידים.

"דבר בעיתו מה טוב" והנה זכינו לקיים הכתוב ולפתוח את מדורינו המיוחד, אשר בעזהש"ת מתעתד לסקור בתי-כנסת מיוחדים והיסטוריים בכל רחבי העולם היהודי, בבית כנסת אשר כתליו ומקומו ואף מתפלליו היו זועקים "בנה ביתך כבתחילה!".

בין חומותיה של ירושלים העתיקה, סמוך מאד למקום קדשינו ותפארתינו החרב בעוה"ר מצוי מקדש מעט זה. ביהכ"נ ברסלב ש"בבתי מחסה" - הלא היא השכונה הנודעת שנבנתה בתוככי חומות ירושלים. או מדויק יותר, כפי שנחרט עלי שלט בכינונו המחודש של ביהכ"נ בשנת תשכ"ח, ע"י המייסד הדגול הצדיק הברסלבאי הנודע הרה"ח ר' משה בורשטיין זצ"ל "בית המדרש 'אור אברהם' דחסידי ברסלב נוסד בירושלים תו"ת שנת תרס"ב".

שרשיו של בית הכנסת נטועים עמוק בהווייתו של ירושלים החסידית דאז. במשך שנים רבות התקבצו ובאו חסידי ברסלב מפולין ורוסיה להשלים את משאת נפשם הבוערת, ולשאוב מקדושתה של עיר קדשינו ותפארתינו. כאן עבדו את בוראם בסילודין בדרכם המיוחדת, כשגולת הכותרת היא כמובן צער עמוק בגלות שכינת עוזינו ותיקון חצות בשריד בית מקדשינו.

נעימות יזמרו

של בני "ידו בכל", ובמהלך המלחמה נהרסה כליל הקומה העליונה וביהכ"נ נחרב לגמרי סה"כ שמונה חודשים לאחר שהוקם.

גם גורלם של החסידים לא נפקד וכיתר תושבי העיר העתיקה נלקחו באכזריות לשבי הירדני כשהנשים והטף מגורשים ממנה לשכונת קטמון המרוחקת.

אך חסידי ברסלב החדורים בלהט מצוות רבם ש"אין יאוש בעולם כלל" לא מוותרים. וכך, בשנת תשכ"ז, זמן קצר לאחר פתיחת שערי העיר העתיקה מדדה בין ההריסות יהודי חדור להט שלא מתכוון לוותר על הטעם הטוב שעדיין נותר בו ממה שהיה ואיננו. ר' משה בורשטיין שמו. חסיד שבחסידיים שבצעירותו עלה במסירות נפש עצומה להשתקע בעיר הקודש ולשאוב מקדושתה, והפך עד מהרה לאחד מעמודי התווך של חסידי ברסלב שבה.

ר' משה שהיה דוגמא מוחשית כל ימיו לדברי חז"ל "אמור מעט ועשה הרבה" לא מבזבז זמן. הוא מנסה בכל דרך לקבל את המבנה בחזרה ולהשיבו

הצמאים את שיעוריו הנודעים במקום זה. אט אט, ובעקבתו דילול האוכלוסין בעיר-העתיקה הפך בית-הכנסת למרכז שוקק עבור תושבי בתי מחסה מכל הזרמים והחוגים.

בית-הכנסת שכן בקומה העליונה בעוד שבקומה התחתונה מתגורר לבינתיים השרף הברסלבאי ר' שמואל שפירא זצ"ל. כאן גידל את משפחתו הברוכה ועבד את בוראו בסילודין. בז' באייר תש"ח התקיימה בשטיבל ברוב עם הדרת מלך שמחת ברית מילה לבנו של ר' שמואל (ה"ה הרה"ח ר' שמעון ישראל שפירא שליט"א). לפתע, נשמעה

אזעקה והנוכחים אצו לתפוס מחסה במקלט הסמוך. חלפו כמה רגעים שנדמו כנצח עד שפיצוץ אדיר החריד את האזור. פגז ירדני פגע בביהכ"נ בו שהו רק דקות קודם לכן החסידים בשמחה, ופער בו חור גדול. מאז הפסיקו החסידים את שהותם במקום, כשלמגינת כל לב, גם גורלו של מקדש מעט זה, כיתר בתי-הכנסת שבעיר העתיקה, לא נפקד מידיהם המשחיתות

על כנו, להציב גבול אלמנה. רבים נדו לו בראשם, העיר העתיקה של אז היתה עיי חרבות, מקום שומם ששועלים ותימוהניים הילכו בו בעירובייה. אבל לא איש כר' משה יוותר.

כשמאמציו הרבים בפני השלטונות לא נשאו פרי הוא לא נואש וגייס לצידו את אחד המיוחדים שבחסידי ברסלב, שזכב להיות מתומכיה הגדולים ולקחת חלק רב בהפצת תורתה - הרה"ח ר' צבי אריה רוזנפלד מארה"ב. ר' צבי אריה מלבד היותו חסיד נלהב, היה גם איש מלומד ובעל הופעה מרשימה שהשפיעה לטובה על רבים. וכך בס"ד לאחר קשרים ומאמצים כבירים קם חזונו הגדול ובחודש סין שנת תשכ"ח ביהכ"נ

נעימות יזמרו

חידש את פניו. אם כי בשני שינויים שינויים בולטים - האחד, הקביעות לא היתה בו עוד, מאחר ויראי ה' ובוודאי חסידי הישוב הישן לא התגוררו כבר בעיר העתיקה. והשני, קומתו השניה והמרכזית של ביהכ"נ לא נבנתה ועיקר הפעילות התרכזה בקומה התחתונה. את ביהכ"נ מעטרת יצירות אומנות מפעימות שנעשו בידי האמן הירושלמי ר' לוי יצחק בק ז"ל לטובת ביהכ"נ דחסידי ברסלב בקטמון על ידו והועברו על ידי ר' משה לביהכ"נ המתחדש.

ר' משה לא הסתפק רק בחידוש התפילות ואף דאג להקים במקום כולל אברכים שעשו מאמץ להגיע למקום מידי יום מהשכונות המרוחקות.

זה לא מכבר התבשרנו בבשורה מרנינה, כאשר בשנה האחרונה שב נכדו של ר' משה, ידידנו הדגול העוסק ללא ליאות בשימור הנגינה היהודית ר' אברהם לייב בורשטיין הי"ו, שב לחדש את פני מקום קדוש ומיוחד זה כשהוא משקיע בכך מאמצים מיוחדים.

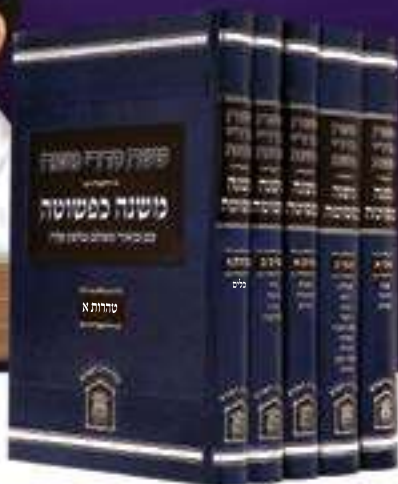
ביהכ"נ נוקה היטב, סויד ופניו חודשו כיאה לבית ה'. כשהמטרה הסופית היא להציב גבול אלמנה כדבעי ולהקים שוב את הקומה העליונה והמקורית למען בית ה' אלוקינו.

ברכת יש"כ לידידנו העומד לימנינו בכל עת ר' אברהם לייב

בקדוב כולם יבינו

הבשורה הגדולה של העולם התורני
מגיעה לכל בית!

בהתרגשות עצומה אנו שמחים להביא את הבשורה הגדולה ללומדי המשנה - "משנה כפשוטה". משניות מבוארות בשפה קלה ובהירה בדרכו של ר"ע מברטנורא. בהסכמתם הנלהבת של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א.

משנה כפשוטה - מבית היוצר של "רש"י כפשוטו" ו"פשוטו של מקרא" שכבשו בסערה את ליבם של הלומדים בכל אתר. המשנה שכולם יבינו!

להזמנות מרוכזות ולמוסדות
טל: 02-6331999

חדש!!!
מסכת כלים - בצוירים חיים וצבעוניים

פרדס הפיוטים והזמירות

פיוטי גאולה לחג הפסח

חיים ישראל טעסלער | לאנדאן יצ"ו

פיוטי ברכת יוצר

זאת לפנינו בישראל שברוב שבתות השנה (מעין הקריאה או מעין המאורע כגון חתן מילה ור"ח) ובמועדות נהגו לומר פיוטים בברכת יוצר, פיוטים אלו מכונים בשם "יוצרות" (ודלא כטעות המורגל כיום אצל ההמון לכנות גם הפיוטים שבחזרת הש"ץ ששם "קרובות" בשם "יוצרות"). פיוטים אלו מורכבים משבע פיוטים שונים (למרות שבמחזור האשכנזים בדר"כ מצינו רק פיוטי "יוצר" "אופן" וזולת):

א. יוצר - הפיוט הראשון בתפילת "יוצר" שמקומו תיכף אחר ברכת "יוצר אור ובורא חושך" ולפני "המאיר לארץ" (ובשבת "הכל יודוך"), כשלפני הפיוט נוהגים לומר הקטע "אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי".

ב. אופן - הפיוט שלאחר הקטע "מלא כל הארץ כבודך" ולפני "והאופנים וחיות הקודש", ומהאי טעמא מכונה בשם "אופן". וביום שאמרו "אופן" נהגו לומר אחריו "והחיות ישוררו וכרובים יפארו ושרפים ירונו ואראלים יברכו פני כל חיה ואופן וכרוב לעומת שרפים לעומתם משבחים ואומרים" (חוץ מימים נוראים שנחלקו בזה המנהגים).

ג. מאורה - הפיוט שלפני הקטע "אור חדש על ציון תאיר ונוצה כולנו במהרה לאורו" וסיום ברכת "יוצר המאורות" (למנהג האשכנזים כמעט ולא נהגו לומר פיוט זה, כי אם בשבת חנוכה וחג השבועות (ושמח"ת), ושבת פ' יתרו פ' בהעלותך ופ' ואתחנן).

ד. אהבה - מקומו בסוף ברכת "אהבה רבה" ולפני הקטע "וקרבתנו [מלכנו] לשמך הגדול", (פיוטי "אהבה" כמעט ואינם נמצאים במחזור האשכנזי כי לפי מנהג אושטרייך ופולין בשבתות בין פסח לשבועות - ובמקהלות החסידים בהרבה חצרות נהגו לשורר פיוטים אלו בסעודתא דעתיקא קדישא).

ה. זולת - הפיוט שלאחר קר"ש אחר "ואין אלקים זולתך" ולפני "עזרת אבותינו".

(בימים שאמרו "זולת" נהגו לומר נוסח מיוחד של "על הראשונים ועל האחרונים", ולמנהג אשכנז המערבי גם נוסח מקוצר של "ויציב ונכוך" - ומהאי טעמא לא נהגו לומר "זולת" בימים נוראים בכדי לומר הנוסח הארוך של "אמת ויציב" מכמה טעמים).

ו. מי כמוכה - מקומו אחר "מי כמוכה באלים ה' ... נורא תהילות עושה פלא" ולפני "שירה חדשה שבחו גאולים". פיוט זה כלל אינו נמצא במחזור האשכנזים, חוץ מהפיוט "יום ליבשה" לר' יהודה הלוי שאצל האשכנזים משמש כפיוט 'גאולה' ולא כיעודו המקורי כפיוט 'מי כמוכה' - חוץ אם חל שביעי של פסח בשבת שאז אומרים פיוטי גאולה "ברח דודי" של שבת חוה"מ, שאז מקדימים לומר "יום ליבשה" לפני "שירה חדשה" כיעודו המקורי (וה"ה אם יש ברית מילה ביום ראשון או יום אחרון של פסח שחל בשבת או בשבתות בין פסח לשבועות).

ז. גאולה - הפיוט בסוף "צור ישראל" לפני סיום ברכת "גאל ישראל". במחזור האשכנזים לא מצינו פיוטי "גאולה" לרוב, כי אם ג' פיוטי "ברח דודי" לימים הראשונים של פסח ולשבת חוה"מ פ, ולפי מנהג אושטרייך ופולין אומרים פיוטי "גאולה" גם בשבתות שבין פסח לשבועות, והפיוט "יום ליבשה" בשביעי של פסח ושבת שירה ובמילה בשבת (ולפעמים גם ביו"ט) כנ"ל.

פיוטי "ברח דוד"

"מערכת יוצר" בחג הפסח

בשונה מכל שבתות ומועדות בהם אומרים "יוצרות" שאין הפיוטים השונים ("יוצר" "אופן" וכדו') קשורים או שייכים זה לזה (ולפעמים גם אינם משל אותו פייטן), הרי בחג הפסח יש ג' חטיבות של פיוטי "יוצרות" שהם יצירות שלמות ומורכבות של פייטן אחד בהם יסדו בתי הפיוטים בהמשך אחד כשהם

מיוסדים על פסוקי שיר השירים הנקרא בחג הפסח ע"פ מה דרשו חז"ל פסוקי שיר השירים על ענין יציאת מצרים, כשאצל פיוט "יוצר" התחילו לפייט מתחילת שיר השירים והמשיכו בזה ע"פ סדר הפיוטים של ברכת יוצר (חוץ מפיוטי "מאורה" ו"אהבה" ו"מי כמוכה" שהושמטו ממחזורי אשכנזים שלא נהגו לאומרים), ובפיוט "גאולה" סיימו לפייט על הפסוק "ברח דודי" שהוא הפסוק האחרון של שיר השירים.

ג' חטיבות פיוטים אלו המכונים כיום בשם "מערכת יוצר" (בכדי להבדילם מפיוטי "יוצרות" הרגילים שאינם בני חטיבה אחת) נקבעו ע"י במחזור האשכנזים לאומרים בב' ימים הראשונים ובשבת חוה"מ פסח ע"פ סדר חשיבותם וסדר קדמותו של הפייטן שיסדם (וכפי שנהגו הפייטנים לייסד פיוטים ע"פ הסדר שיסדו הפייטנים שקדמו להם):

א. "אור ישע מאושרים" - לפייטן הקדמון רבינו שלמה הבבלי מאיטליא - יום א' דפסח.

ב. "אפיק רנן" - לפייטן רבנא משולם ב"ר קלונימוס ממגנצא - יום ב' דפסח.

ג. "אהוביך אהבון" - לפייטן רבינו שמעון הגדול (ב"ר יצחק) ממגנצא - שבת חוה"מ פסח.

שלש "מערכות יוצר" אלו היו חביבים מאוד אצל הקהילות באשכנז שלא ויתרו מעולם על אמירתם, ואפ' בשנים בהם אין שבת בימי חוה"מ פסח, נהגו לומר הסדר "אהוביך אהבון" של שבת חוה"מ ביום שביעי או אחרון של פסח שחל בשבת (וקוראים אז שיר השירים), במקום פיוטי "יוצרות" המיוסדים לימים אלו.

פיוטי גאולה "ברח דודי"

כאמור פיוטי "יוצרות" לימים

פרדס הפיוטים והזמירות

לשורר הפיוט בסעודת ברית מילה ואפ' בימות החול (למרות שבמקורו א"א הפיוט כי אם במילה בשבת ונחלקו הפוסקים בטעמא דמילתא), אך המדובר במנהג מאוחר מאוד.

מבנה הפיוט

הפיוט בנוי מתשעה בתים בני ארבעה טורים שקולים בחמש תנועות (שוואים אינם נחשבים) עם חריזה פנימית לכל בית (= בבית הראשון: נכבדת-נחמדת-יסדת, ובבית השני: בתרמית-ענמית-שולמית, וכן בכל בתי הפיוט) וחרוז קבוע לכל הפיוט (= עוללים, בנעלים, פלילים, שבלים, וכו') ובראש הפיוט בית עם חריזה מסורגת (=יום ליבשה-שירה חדשה, נהפכו מצולים-שבחו גאולים), וה"רפריין" ("פזמון") "שירה חדשה שבחו גאולים" (שהוא גם הקטע האחרון של מחרוזת הפתיחה) אחר כל בית. המחבר חתם שמו שמו יהוד"ה הלוי" באקרוסטיכון של הפיוט.

הבית החסר

הנה המעיין בפיוט כפי הנדפס אצלנו כיום יראה שהבית הראשון של הפיוט "יום ליבשה נהפכו מצולים שירה חדשה שבחו גאולים" שונה משאר בתי הפיוט, בהיות שהחלק השני של הבית "שירה חדשה שבחו גאולים" הינו בעצם כבר ה"פזמון" של הפיוט החוזר על עצמו שוב בסוף הבית כמו אחר כל בתי הפיוט, משא"כ שאר הבתים שהם בתים שלמים.

סוד הדבר נמצא בכתבי יד ובדפוסים ישנים בהם מצינו בית נוסף בתחילת הפיוט (אחר מחרוזת הפתיחה): **"יום בצר נבכדת. ואלי נחמדת. ולי עוז יסדת. מפי עוללים"**. בית זה שהינו ללא ספק הבית הראשונה של הפיוט משום מה הושמט במרוצת הדורות, ואין איש שם על לב לחסרון בית אחד מהפיוט, מאחר שגם מחרוזת הפתיחה "יום ליבשה נהפכו מצולים" מתחיל באות יו"ד, כך שע"י השמטת בית זה לא נחסר בזה את מחתימתו של ריה"ל באקרוסטיכון של הפיוט, ובטעות חשבו שהפייטן חתם שמו באקרוסטיכון ממחרוזת הפתיחה,

הפיוט "יום ליבשה"

יום ליבשה

הפיוט "יום ליבשה" נתחבר ע"י גדול פייטני ומשוררי ספרד רבי יהודה [ב"ר שמואל] הלוי מקשטילין בעל ספר הכוזרי. הפיוט זכה שנתקבל באהדה רבה ברוב תפוצות הגולה, מקהילות ממלכת ספרד בחצי האי האיברי שבדרום מערב אירופה, וקהילות אלג'יר ובנותיה וארץ מצרים (שם מצינו הפיוט בכמה כתבי יד בשרידי הגניזה הקהירית) ותימן שבאפריקה הצפונית, עד לארצות אשכנז ואושטרייך ובנותיה במרכז יבשת אירופה, ורומניא וסיציליא בארץ יוון ותוגרמה שבמזרח, ועד למזרח הרחוק.

ברח דודי - כתב יד קויפמן 384

תוכנו של הפיוט הוא מענין הנסים שאירעו בעת קריעת ים סוף, שקיעת המצריים בתוך הים, והעברת בני ישראל בתוך הים ביבשה שלאחריו אמרו ישראל את השירה, וכולל בקשה על הגאולה העתידה בב"א, כשבתוך דבריו מזכיר הפייטן גם ענין מצות מילה ציצית ותפילין שבזכותם נקרע הים.

הפיוט נועד במקורו לשמש כפיוט "מי כמוכה", איברא בהיות שבארצות האשכנזים לא נהגו לומר פיוט "מי כמוכה" (וכנ"ל), הועבר הפיוט לתפקד בתור פיוט "גאולה" בשביעי של פסח ושבת שירה ומילה שחל בשבת ולפעמים גם במועדים (ורק בימים בהם אומרים פיוט "גאולה" אחרת, וכגון שביעי של פסח שחל בשבת, או מילה באחרון של פסח שחל בשבת או בשבתות בין פסח לשבועות, נהגו להקדים ולומר הפיוט "יום ליבשה" לפני "שירה חדשה" וכפי ייעודו המקורי), בימינו נתפשט המנהג

הראשונים ושבח חוה"מ פסח מיוסדים ע"פ סדר פסוקי שיר השירים, כשבפיוטי "גאולה" שהוא הפיוט האחרון של פיוטי "יוצרות", יסדו הפיוט על הפסוק האחרון של שיר השירים "ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים". לפנינו ג' חטיבות של פיוטי "ברח דודי" השייכים לג' סדרי "מערכות יוצר" ליום א' וב' ושחווה"מ כנ"ל:

א. "ברח דודי עד

שתחפץ" (ועוד ב' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' שלמה הבבלי - ליום א' דפסח.

ב. "ברח דודי אל מכון

לשבתך" (ועוד ג' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' משולם ב"ר קלונימוס - ליום ב' דפסח.

ג. "ברח דודי אל שאנן

נוה" (ועוד ד' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' שמעון הגדול - לשבת חוה"מ פסח.

תוכנם של פיוטי

"ברח דודי" רצוף אהבה וגעגועים עזים עם בקשות והפצרות רבות מהקב"ה שיברח אתנו מהגלות המר להיכל בית מקדשו בעיר הקודש והמקדש תובב"א בארעא קדישא דישאל עם הגאולה השלימה בב"א. פיוטים אלו היו חביבים מאוד אצל רבנו"ק רועי החסידות שלמרות שכבר לא נהגו להפסיק בברכת יוצר לאמירת פיוטי "יוצרות", עם כל זאת נהגו לשורר פיוטי "ברח דודי" אלו על שולחנם הטהור בסעודות ימי חג הפסח, כשנחלקו המנהגים האם לזמר תמיד את כל הג' חטיבות פיוטי "ברח דודי" בכל הימים, או לזמר כל חטיבת "ברח דודי" בנפרד ביומו המיוחד לאומרו, כשמהאי טעמא מצינו יצירות של ביצועים על "ברח דודי" לכל חטיבה בנפרד, ולעומתם ביצועים על כל הג' חטיבות יחד.

פרדס הפיוטים והזמירות

הודי ישורון" (=שכל רואי ישירו בעת שיראו את הודי), ואית דגרסי "אין כא-ל ישורון" (=שהשירה הוא "אין כא-ל").

• **הִרְאָה אוֹתוֹתָם. לְכָל רוֹאֵי אוֹתָם -** בדפוסים שלנו איתא הניקוד "הִרְאָה" (הה"א בפת"ח והאל"ף בציר"י) והוא מל' עתיד, מיהו בכמה כת"י איתא הניקוד "הִרְאָה" (הה"א בסגול והאל"ף בקמ"ץ) והוא מל' עבר, והוא תואם ביותר ע"פ הדקדוק מאחר שכוונת הפייטן בזה על הנסים שאירעו אז בעת קריעת ים סוף (ומ"מ בפירושים מאוחרים מצינו מי שפירש ענין בית זה כבקשה על לעתיד לבא ואכמ"ל).

• **וְעַל פְּנֵי כְסוֹתָם. עָשׂוּ גְדִילִים -** בדפוסים שלנו איתא הנוסח "וְעָשׂוּ גְדִילִים" והוא מל' עבר (ומ"מ יתכן לפרשו גם ל' של הווה המתמיד - וכגון "ככה יעשה איוב"), מיהו ברוב כת"י ודפוסים ישנים איתא הנוסח "עָשׂוּ גְדִילִים" והוא מל' עתיד.

החרוז "בגלל אבות תושיע בנים"

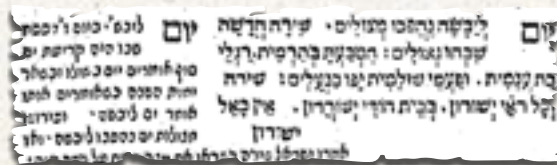
בגלל אבות תושיע בנים

למנהג האשכנזים בימים בהם אומרים פיוטי "גאולה" נהגו תמיד לומר אחר הפיוט ולפני ברכת "גאל ישראל" הקטע "בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם" ואחריו מסיימים "ברך אתה ה' גאל ישראל". בביאור הענין מצינו בערוגת הבושם (שם, עמ' 71) שהביא בשם רבו רבינו אלעזר מוורמיישא בעל הרוקח נ"ע, וז"ל: "בגלל אבות תושיע בנים, י"ג תיבות כנגד י"ג אותיות שמות אבות, וי"ג גאולות בפר' ערכין (ויקרא כז) ופדה בערך במקום גאולה" - ביאור דבריו שבקטע "בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם" עם סיום הברכה שלאחריו "ברוך אתה ה' גאל ישראל" יש י"ג תיבות, שהם כנגד י"ג אותיות שבתבות אברהם יצחק יעקב, וכנגד י"ג לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת ערכין (בפ' בחוקות), דהיינו י"ב לשונות של גאולה וא' של פדיון (וזמש"כ "ופדה בערך במקום גאולה").

יצירות קראקא שמ"ט

כשאומרים אותו אומר ים ליבשה". ואחריו החזיק כן ג"כ רבינו יוסף תאומים ז"ל בעל הפרי מגדים בהל' פסח (סי' תצ סק"ו; והו"ד במשנ"ב בשעה"צ סק"א-דא עקא שהמגיהים של הדפוסים החדשים קלקלו במקום לתקן) שכתב: "בשני ימים האחרונים

יום ליבשה - קראקא שמ"ט

יום ליבשה", ובסוגריים כתב "בשבת י"ל ים", וכ"כ בהל' ר"ה (סי' תקפד, א"א סק"ז): "במילה בשבת ים ליבשה זו' וח' יום ליבשה", וכן נדפס ההוראה בכמה סדרי "יצירות" ומחזורים.

נוסחאות שונות

בכתבי יד ובדפוסים מצינו כמה וכמה שינויי נוסחאות שונות בבתי הפיוט, ובכדי שלא להלאות את הקוראים נפרט רק נקודת אחדות:

• **וְכָל רוֹאֵי יְשׁוּרוּן. בְּבֵית הַדִּי יְשׁוּרוּן. אֵין כָּא-ל יְשׁוּרוּן -** הפייטן הזכיר כאן פעמיים תיבת "ישורון", הא' "ישורון" וביאורו מל' הסתכלות (=וכל רואי ישראל יסתכלו), והב' "ישורון" שהוא כינוי לכלל ישראל, וכ"ה הנוסח ברוב כת"י ובדפוסים. ברם בכמה כת"י ובדפוסים שונים מצינו נוסחאות אחרות וכגון "וכל רואי ישורון, בעת

יום ליבשה - כתב יד מחזור נירנברג

כשלאמיתות הדבר החתימה מתחיל רק מהבית הראשון הבלתי ידוע "יום אשר בצר נכבדת".

"יום ליבשה" או "ים ליבשה"

בתקופת הראשונים ז"ל כבר מצינו שהסתפקו באשר לנוסח הפיוט האם צ"ל "יום ליבשה" או "ים ליבשה". וכבר מצינו לשני הנוסחאות בכתבי יד ובדפוסים ישנים, וכן מצינו לרבינו אברהם ב"ר עזריאל מביהם נ"ע (תלמידם של רבינו אלעזר בעל הרוקח ורבינו יהודה החסיד מרעגנשבורג נ"ע ורבו של רבינו יצחק מווינא בעל אור זרוע מווינא), בעל ערוגת הבושם בב' כתבי יד מפירושו לפיוט (ערוה"ב ח"א עמ' 66, ובכת"י מחזור נירנברג) שהביא שני הנוסחאות ומפרש לשתייהן ואינו מכריע באשר לנוסחא הנכונה, וז"ל: "יום ליבשה. פי' יום שהפך הים ליבשה. וי"א ים ליבשה נהפכו מצולים, פי' משנהפך ים ליבשה אז נהפכו כל מצולי המים שנא' ויבקעו המים, כל מים שבעולם". ורק בפירושו לפיוט בכת"י המבורג 154 צידד בחריפות לנוסח "יום", וז"ל: "ואותם שאומרים ים ליבשה משוגעים ואוילים כי אינם יודעים שפת עברית", למרות שגם בכתב יד זו מביא ומפרש לשני הנוסחאות.

הראשון שהציע איזשהו "פשרה" בענין ב' הנוסחאות הוא מפרש הפיוטים הר"ר אשר בכהר"ר יוסף ז"ל הי"ד בסדר "יצירות כמנהג פולין ופיהם ומערהרין והגלילות" שנדפס בקראקא בשנת שמ"ט, בפירושו לפיוט "יום ליבשה" שכתב "יום ליבשה - ביום ז' דפסח שבו היה קריעת ים סוף אומר יום בתחילתו ובשאר ימות השנה

פרדס הפיוטים והזמירות

בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה

חיים ישראל טעמפלער | לאנדאן יצ"ו

מנהג אשכנז המזרחית והן לפי המנהג המערבית) לזמרו אצל ברכת כהנים בימי חג הפסח, גם הש"ץ בעת שקורא הפסוקים, וגם הכהנים בעת שהקהל אמרו התחנות. ניגון זה הינו לכאורה מהניגונים העתיקים ביותר שהיה נפוץ בכל תפוצות האשכנזים.

מקורו של השיר

השיר נדפס לראשונה אחר הפיוט "אדיר הוא" בסוף הגדה של פסח המצוירת הראשונה ששרדה, שנדפס ע"י "המוחקק גרשם בן שלמה הכהן בשתוף אחיו גרונם כ"ץ", וגמר מלאכתה נשלמה בעיר פראג ביום כ"ו טבת שנת רפ"ז

טעמפל שירה פראג רפ"ז

לפ"ק (31 דצמבר 1526 למנינים), ושוב נדפס בהגדה של פסח מצוירת שנדפס בפראג בשנת שט"ז לפ"ק (1556)

טעמפל שירה פראג שט"ז

הצעירות אשר נשאר עוד על השולחן עד לבסוף וסיים הפיוטים וביאר אותם, והשלשה פיוטים אדיר הוא יבנה ביתו, אחד מי יודע, וחד גדיא תרגמו לפניו הילדות הצעירות בלשון אשכנז, והי' אומר טעם למנהג הזה כדי שיעורו הילדים עד הסדר "עכ"ל, והכוונה לשירים "נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה", "אינס ווער ווייס אינס", "איין ציגעליין איין ציגעליין", שהם תרגומם של הג' פיוטים "אדיר הוא" "אחד מי יודע" ו"חד גדיא" שהח"ס נהג לשוררם ולבארם עם הילדות הצעירות בנוסף לזה שהיה משוררם גם בלשה"ק כנהוג (ראה בהגש"פ גאות דשא להרב מנייטרא ז"ל שנהג כן בעקבות החת"ס, ועיי"ש מה שהחת"ס היה מאבא בדברי התרגום לשפת אידיש-דייטש).

וכן מתואר בדברי ר' יוזפא שמש דק"ק וורמיישא (נולד בשנת שס"ד): "ואח"כ יאמר בניגון המיוחד לו אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב, ואח"כ ג"כ בלשון אשכנז אלמעכטיגער גוט נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה וכו' עד גמירא, ואח"כ יתחיל לשורר אחד מי יודע, ואח"כ בלשון אשכנז איינש דאז וואז איך עד גמירא, ואח"כ יאמר בנעים זמירות חד גדיא דזבין אבא וכו', ואח"כ גם בלשון אשכנז איין ציקליין איין ציקליין עד גמירא (מנהגים דק"ק וורמיישא, ס' ע"ז בהערות).

ברם ברבות השנים נשאר המנהג ע"פ רוב לשורר רק השיר "נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה" שהוא תרגומו של הפיוט "אדיר הוא" שהיה נפוץ ביותר ונדפס לרוב בהגדות השונות, וכבר לא נהגו לשורר את התרגומים על שאר הפיוטים.

הניגון

הניגון של השיר הוא בערך אותו ניגון שנהגו בני ארצות האשכנזים לזמר על הפיוט "אדיר הוא" (כי אם עם כמה שינויים קלים הנועדו בעיקר כבדי לסבול את אריכות בתי הפיוט בתרגום אידיש-דייטש), שהוא אותו ניגון שנהגו לפי מנהג אשכנז המקורי (הן לפי

השיר "אלמעכטיגער גאט" בלילי פסח

אצל משפחות רבות מצאצאי ארצות אשכנז דוברי שפת אידיש-דייטש (כגון יוצאי ארצות דייטשלאנד, עסטרייך, בעהמען ומהערין) נהוג לאחר הסדר בלילי פסח לשיר פיוט בשפת אידיש-דייטש "אלמעכטיגער גאט נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה". השיר מושר בשמחה רבה וחדוה עילאה וברבות השנים נהפך ענין שירת ניגון זו לחלק מרכזי ממנהגי ליל הסדר, עד שבעקבותיו כונה ליל הסדר עצמו בשם "באוינאכט", והיו נוהגים לאחל איש לרעהו אחר תפילת ערבית בלילי פסח בלשון "בוֹיָא זי גוט", ולמחרת שאלו איש לרעהו "האבען זי גוט געבויאט".

תוכנו של השיר

המעין בתוכנו של השיר יראה שבעצם המדובר בתרגום של הפיוט "אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב" לשפת אידיש-דייטש, וזהו כוונת המשורר "בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה" ע"ש "בנה ביתך בקרוב", ורק שהמחבר במקום לדקדק על תרגום מדויק של התארים להקב"ה הנזכרים בפיוט "אדיר הוא" העדיף להעמיד השיר ע"פ סדר האל"ף ב"ת, וכמו שבפיוט "אדיר הוא" יסד הפייטן הבתים "אדיר" "בחור" "גדול" "דגול" וכדו' ע"פ סדר הא"ב, כמו"כ בדרך זו יסד "אלמעכטיגער גאט" "בארימהרציגער גאט" "גרויסער גאט" "דעמוטיגער גאט" וכו' (וראה בהגש"פ הנדפס בספר קהלת שלמה בעריכה המחודשת של ר' שלמה בלאך במהדורה השניה הנדפס בהנובר ת"ר - ששינה בזה והעדיף לתרגם את בתי הפיוט "אדיר הוא" לשפת אידיש-דייטש זו לעומת זו כלשונם ממש למרות שאינו ע"פ סדר א"ב במקום השיר הישן והמקובל שמחברו דקדק בעיקר על סדר הא"ב מאשר לתרגם את התארים בצורה מדויקת).

השירה בלשון אשכנז בסוף הסדר

בביאור ענין מנהג השירה בלשון אשכנז דווקא בלילי פסח מצינו במנהגי חתם סופר (פ"י, אות כ-כא), וז"ל: "אז צוה להנשים שילכו לישן מלבד הילדות

פרדס הפיוטים והזמירות

כהמשך ל"עברי טייטש" של סדר ההגדה (ובמהדורות השונות שנדפסו במשך השנים מצינו גירסאות שונות להשיר).

הנוסח המדויק - "שירה" או "שירה"?

בהגדות השונות שנדפסו לאורך הדורות מצינו כמה וכמה שינויי נוסחאות שונות להשיר ולא נלאה את הקוראים לפרטם את כולם כי אם פרט חשוב זה - ברוב הגדות נדפס הנוסח "טעמפל שירה" כשבהגדות החדשות של ימינו כבר ניקדו תיבת "שירה" בקמ"ץ תחת הריש", והמשמעות הוא שכוונת המשורר לבקש על בנין הביהמ"ק המכונה "טעמפל" ושם נשורר "שירה" להשי"ת. מיהו בהגש"פ הנדפס בספר קהלת שלמה במהדורה חדשה בעריכת ר' שלמה בלאך הנדפס לראשונה בהנובר שנת תק"ץ העיר ע"ז

טעמפל שירה - בלאך - הנובר תקצ"ט

באידיש-דייטש, וז"ל: "שירה איסט איין אלטדייטשעס ווארט (schier oder schiere) אונד ווילל זא פיל זאגען: נון בויה דיין טעמפעל באלד, געשווינד אין אונזערן טאגען אמון" (= "שירה הינו מילה בשפה הגרמנית הישנה "שיר" או שיער", וכוונתו לומר תבנה בית מקדש תיכף ומיד ובמהרה בימינו אמון). ולפי דבריו צריך לנקד את תיבת "שירה" בסגול"ל תחת הריש" (או "שירה"), ולא בקמ"ץ מאחר שמשמעות המילה הוא ענין המהירות ולא ענין השירה. ולקושטא דמילתא בדפוסים הראשונים של השיר (פראג רפ"ז, שט"ז, ש"ן; מנטובה ש"ך) איתא הנוסח "שירי" במקום "שירה", ובכמה דפוסים (פראג ש"ן בהמשך, שס"ו) איתא "שירא" עם אל"ף בסוף, והכוונה למילה "שיער" בשפה הגרמנית דהיינו תיכף ומיד ובמהירות, שבמהרה יבנה ביתו בקרוב בימינו אמון.

סוף דבר הכל נשמע - המדובר בשיר ישן נושן שכבר היה מפורסם בארצות אשכנז מלפני חמש מאות שנה, וענינו הוא תרגום של הפיוט "אדיר הוא", וכפי שנהגו לתרגם פיוטים אלו ללשון אשכנז ולשוררם בנוסף לפיוטים בסוף הסדר בכדי שלא ישנו התינוקות.

בשנות הרי"ש והשי"ן כבר היה השיר ידוע וכבר נדפס אז בהגדות.

מחברו של השיר

בכל הדפוסים הראשונים של השיר לא מצינו שיצינו שמו של מחברו של השיר, ולא נודע לנו מיהו האיש אשר תירגם את הפיוטים לשפת אידיש-דייטש, ומסתברא שגם למדפיסים עצמם לא היה ידוע זהותו ושמו של המחבר, ובס"ה הדפיסו השיר כלשונו כפי שהיה ידוע ומקובל אצל בני אשכנז מימי קדם. ברם במרוצת השנים מצינו בכמה וכמה הגדות שני שמות שונים באשר למחברו של השיר.

א. רבינו ישעיה הלוי הורוויץ זיע"א

בעל השל"ה הק' - דא עקא שהמדובר בטעות גמור, שהרי כפי שהוכחנו להדיא השיר כבר נדפס בפראג בשנת רפ"ז, והרי רבינו השל"ה הק' נולד רק בשנת שי"ח, דהיינו בערך ל"א שנה אחר שהשיר כבר נדפס. מקור טעות זו נובע מהעובדה שהשיר נדפס בהגש"פ הנדפס בסידור שער השמים לבעל השל"ה הק' (הנחשב לסידור חשוב ומדויק ביותר) שנדפס לראשונה ע"י יו"ח באמשטרדאם בשנת תע"ז, שנים רבות אחר פטירת השל"ה בשנת ש"ץ לפ"ק (וי"א בשנת שפ"ו), אך כבר הוכחנו שהשיר נדפס עוד לפני לידתו של השל"ה, וברור הדבר שאין בעצם קשר כלשהו בין השיר להשל"ה עצמו, ולא נדפס הסידור בסידור הנ"ל כי אם אגב אורחיה וכפי הנהוג אצל ההמון לזמרו אחר הסדר כנ"ל.

ב. הרב שלמה זלמן לונדון מאמשטרדאם

ז"ל בעל "קהלת שלמה" - גם זה טעות הוא, מאחר וגם רש"ז נולד רק בשנת תכ"א לפ"ק (1661) דהיינו יותר מ130 שנים אחר שהשיר כבר נדפס לראשונה בפראג רפ"ז, מה גם שבדפוסים הראשונים של קהלת שלמה (פפד"מ תפ"ב; פיורדא תצ"ט, ת"ק) ליתא כלל לסדר הגש"פ (וכמו"כ ברוב מהדורות של ספר קהלת שלמה), ורק בדפוס אמשטרדאם תק"ד (ד' שנים לפני פטירתו של רש"ז בשנת תק"ח) הוסיף סדר הגש"פ עם "עברי טייטש" ושם אכן נדפס התרגום של ג' הפיוטים

ע"י "האחים (מדרכי, משה ויהודה) בני גרשם הכהן זצ"ל" וע"י "פסח ב"ר מרדכי כ"ץ שלי"ט המחוקק", ושוב בפראג שנת ש"ן (1590) ע"י האחים "הר"ר בצלאל בר מרדכי כהן ושלמה בר מרדכי הכהן" כשבהגדה זו נדפס גם התרגום לאידיש-דייטש "איינש דאש וויש איך" ("איינס

טעמפל שירה - איין ציקליין - פראג ש"ן

דאס ווייס איך") בין בתי הפיוט "אחד מי יודע", והתרגום "איינ ציקליין איין ציקליין" ("איינ ציגעליין איין ציגעליין") אחר הפיוט "חד גדיא". כן נדפס השיר בהגש"פ ע"י המדפיס המפורסם ר' יצחק ב"ר שמואל בסאן במנטובה שנת ש"ך (1560), ובהגש"פ "עם פירוש ותוספות נמוקי מהר"ר יוסף מפדואה" ע"י המדפיס זואן דיאגרה ויניצאה שנ"ט (1599), ובהגש"פ חלקת מחוקק דפוס פראג שס"ו (1606) ע"י המדפיס "יהודה

טעמפל שירה - ויניצאה שנ"ט

ליווא בן משה מחוקק" עם ג' התרגומים הנ"ל, ועוד רבות כהנה, ולא ניזיל כרוכלא לפרוט את כולהון. המורם מכל זה שכבר